

OBYWATELSKI MONITORING SĄDÓW 2017/2018

Raport pod redakcją Bartosza Pilitowskiego
i Stanisława Burdzieja

Fundacja
Court Watch Polska

OBYWATELSKI MONITORING SĄDÓW 2017/2018

Fundacja
Court Watch Polska

OBYWATELSKI MONITORING SĄDÓW 2017/2018

Fundacja
Court Watch Polska

Redakcja: Bartosz Pilitowski i Stanisław Burdziej

Korekta: Ewelina Janiaczyk

Projekt graficzny, skład i łamanie: Michał Popiela

Druk: Pracownia Sztuk Plastycznych, sp. z o.o.

Użyto grafik: Freepik

Wesprzyj nasze działania:
www.courtwatch.pl/wesprzyj/

© ⓘ Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa 3.0 Polska

ISBN 978-83-948151-2-7

Toruń 2018

Fundacja
Court Watch Polska

ul. Moniuszki 5/8
87-100 Toruń
www.courtwatch.pl

OBYWATELSKI MONITORING SĄDÓW 2017/2018

Raport pod redakcją
Bartosza Pilitowskiego
i Stanisława Burdzieja

SPIS TREŚCI

WSTĘP	9
BILANS 7 LAT MONITORINGU	11
Obecność prokuratorów w sali poza czasem rozprawy	13
Przepraszanie lub wyjaśnianie przyczyny opóźnienia	14
Zastrzeżenia do obecności publiczności.....	15
Równe traktowanie stron.....	17
Punktualność	18
Traktowanie uczestników rozpraw.....	18
Wybrane sylwetki obserwowanych sędziów	20
WYNIKI OBSERWACJI	
POSIEDZEŃ SĄDOWYCH W CYKLU 2017/2018	35
Organizacja pracy.....	45
Odwoływanie rozpraw i posiedzeń.....	45
Forma poinformowania o odwołaniu lub odroczeniu rozprawy (posiedzenia)	48
Punktualność rozpoczęcia rozprawy	49
Obserwowane przyczyny opóźnień	52
Przestrzeganie zasady jawności	57

Jawność i informowanie o przyczynie jej wyłączenia	57
Słyszalność wywołania posiedzenia lub rozprawy	60
Reakcje na pojawienie się publiczności (obserwatorów)	62
Obecność członków rodzin i bliskich stron postępowania na sali sądowej.....	68
Traktowanie uczestników posiedzeń i rozpraw	70
Przykłady zachowań niekulturalnych lub agresywnych.....	70
Przykłady dobrych praktyk	76
Praktyczne przestrzeganie prawa do rzetelnego procesu	80
Wysłuchanie każdej strony.....	80
Przebywanie prokuratorów i pełnomocników w salach poza rozprawą	84
Dyktowanie do protokołu.....	87
Ogłaszanie wyroków	88
OBSERWACJA INFRASTRUKTURY.....	93
Ogólny obraz infrastruktury.....	98
Oznaczenie budynków	100
Dostępność budynku dla osób niepełnosprawnych	103
Ochrona budynku	108
Praktyka legitymowania interesantów przez ochronę.....	108
Wyposażenie w bramkę do wykrywania metali i jej stosowanie.....	111
Obsługa ze strony pracowników sądu.....	115
Sekretariat	115
Biuro Obsługi Interesantów	118
Uzyskanie prostej informacji w Biurze Obsługi Interesanta.....	120
Noszenie identyfikatorów	122
Spontaniczna pomoc ze strony pracowników sądu	123
Techniczne warunki dostępu do informacji	126
Czytelność wokandy	126

Warunki wglądu do akt	130
Toalety dla interesantów	131
Widoczność	132
Czystość i wyposażenie toalet.....	135
PODSUMOWANIE	139
SUMMARY.....	141
TABLE OF CONTENTS.....	145
SPIS TABEL I WYKRESÓW	149
FORMULARZE OBSERWACJI / OBSERVATION SHEETS.....	155
ZESTAWIENIA DLA NAJCZĘŚCIEJ	
MONITOROWANYCH SĄDÓW	161
ABOUT COURT WATCH POLAND FOUNDATION	171
What is Court Watch?.....	171
What are our goals?	171
How do we want to achieve our goals?	171
How do we monitor?	172
Dane kontaktowe / Contact details	174

Bartosz Pilitowski
dr hab. Stanisław Burdziej

WSTĘP

Żyjemy dziś w świecie regularnej oceny wszelkiej pracy i jej efektów. Choć taka stała ewaluacja oraz pełna przejrzystość mają zarówno dobre, jak i złe strony, nikt dziś nie może zignorować tego trendu. Zjawisko to dotyczy także sądów. Przed państwem – wyniki życzliwego audytu, przeprowadzonego przez kilkuset wolontariuszy w sądach w całym kraju. Jego celem nie jest kolejna sensacyjna publikacja, ale długofalowa poprawa funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce poprzez naświetlenie praktyk, które negatywnie wpływają na poczucie sprawiedliwości u osób stykających się z sądami.

W Polsce miewamy problem z umiejętnością przyjmowania krytyki. Równocześnie, miewamy kłopoty z takim jej formułowaniem, aby była ona w stanie wywołać konstruktywną reakcję. W niniejszym raporcie bardzo się staraliśmy, żeby krytyczne uwagi obudować licznymi przykładami dobrych praktyk, z jakimi stykali się obserwatorzy. Nie są przez nikogo narzucane, lecz oddolnie wypracowują je liczni polscy sędziowie. Dziękujemy im za to! Zachęcamy, aby niektóre z tych praktyk instytucjonalizować, inne zaś – po prostu naśladować we własnej pracy.

Znaczący wzrost obserwacji, gdy zdaniem wolontariusza sędzia zachował się w sposób niekulturalny lub agresywny, oraz pogłębianie się problemu niepunktualności, to największe tegoroczne rozczarowanie. W obliczu – wydawać by się mogło – powszechnego wśród sędziów zwiększenia świadomości, że relacje z obywatelami będą decydować o przyszłości niezależności władzy sądowniczej – takie pogorszenie wskaźników traktowania obywateli w sądach wręcz zaskakuje.

Cieszy natomiast ciągły spadek obserwacji obecności prokuratora w sali poza czasem rozprawy. Ten budzący złe skojarzenia zwyczaj zdarza się naszym wolontariuszom obserwować 2,5-krotnie, a w niektórych sądach nawet 4-krotnie rzadziej niż miało to miejsce na początku monitoringu. Wśród sędziów są zarówno osoby dbające o pełne szacunku traktowanie stron, jak i takie, które skutecznie psują wizerunek wymiaru sprawiedliwości. Są tacy, u których ponad 90% rozpraw jest punktualnych, którzy w przypadku opóźnienia przeproszają, a którym zachowania odbierane jako niewłaściwe w zasadzie się nie zdarzają. Są też tacy, u których punktualne rozpoczęcie rozprawy zdarzało się w mniej niż 10% przypadków, za to zachowania agresywne lub niekulturalne nawet 2-3 razy częściej niż średnio. Szacujemy, że z niewłaściwym traktowaniem na sali rozpraw styka się rocznie nawet kilkadziesiąt tysięcy osób.

Wyzwaniem dla środowiska sędziowskiego jest więc zadbanie o to, aby wysiłek najlepszych nie szedł na marne, aby byli oni stawiani za wzór dla kolejnych pokoleń prawników. Najwyższy czas, aby osoby, które nie traktują stron, świadków i pełnomocników z szacunkiem zmieniły styl pracy i przestały trwonić, budowany z wysiłkiem przez innych, kapitał społecznego zaufania do sądów. Dzisiaj i w przyszłości jest on bardzo potrzebny.

Bartosz Pilitowski

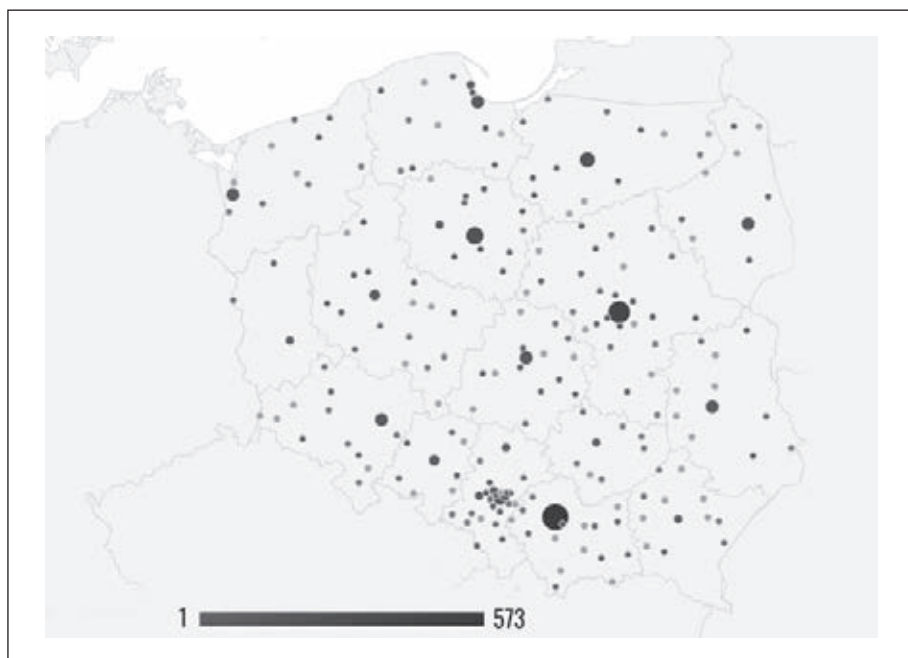
BILANS 7 LAT MONITORINGU

Po pierwszej edycji Obywatelskiego Monitoringu Sądów, która zakończyła się w drugiej połowie 2011 roku, wiedzieliśmy już, że możliwe jest powstanie w Polsce ruchu społecznego, w którym obywatele będą angażować się osobiście w poprawę działania sądów. Zainteresowanie wolontariatem w Fundacji przerosło nasze oczekiwania, zainteresowanie sędziów – choć z początku bardzo krytyczne – także pokazywało, że brakowało obiektywnych, empirycznych badań prowadzonych z perspektywy zwykłego użytkownika wymiaru sprawiedliwości. Wykorzystaliśmy więc doświadczenia pierwszej edycji monitoringu i stworzyliśmy narzędzia badawcze – formularze obserwacji – oraz koncepcję programu, które są w użyciu po dziś dzień. W ciągu 7 lat stosowania tej dopracowanej metody zebraliśmy 36 538 obserwacji rozpraw, nadesłanych nam przez 2 600 obserwatorów z 306 sądów. Dzięki stosowaniu przez lata praktycznie niezmiennych narzędzi i zadawaniu tych samych pytań, możemy wyciągać wnioski. Pokazują one nie tylko obraz wymiaru sprawiedliwości w doświadczeniu zwykłego użytkownika, ale także zmiany jakie na przestrzeni lat w sposobie traktowania interesantów, stron, świadków i pełnomocników zaszły w polskich sądach.

W kilku obszarach, takich jak uprzywilejowanie oskarżycieli publicznych, udało nam się zaobserwować stały pozytywny trend. Wskaźnikiem, którym się posługujemy, jest obecność prokuratorów na salach poza czasem rozprawy. Cieszy nas, że jest to obserwowane coraz rzadziej, zwłaszcza, że to Fundacja Court Watch Polska jako pierwsza zwróciła uwagę na ten problem i jego fatalne dla zaufania do bezstronności sądów konsekwencje. W innych obszarach zaobserwowaliśmy jednak brak zmian lub pogorszenie. Dotyczy to szczególnie ostatniego roku, w którym widać odwrócenie pozytywnych lub kon-

tynuację negatywnych tendencji z poprzednich lat. Mamy nadzieję, że ten szczególny dla sądownictwa rok będzie niechlubnym wyjątkiem, a dbałość o jak najlepsze doświadczenie użytkowników wymiaru sprawiedliwości, będzie w przyszłości pod szczególną troską – zwłaszcza tych, od których w tym względzie najwięcej zależy, czyli samych sędziów.

Rysunek 1: Liczba obserwatorów biorących udział w programie Obywatelskiego Monitoringu Sądów w latach 2011-2018 w poszczególnych miastach

Jednym z celów, do których dąży Fundacja Court Watch Polska, jest wzrost społecznego zaufania do sądów. Jego osiągnięcie uzależnione jest od sukcesywnego wprowadzania zmian będących odpowiedzią na zdiagnozowane problemy. Aby móc dokonać stosownych porównań przyjrzelśmy się obserwacjom sądów najczęściej odwiedzanych przez naszych wolontariuszy. Choć w przypadku wielu instytucji dysponujemy licznymi obserwacjami z danej tury monitoringu, nie zawsze tak znaczną ich liczbę odnotowujemy w innych cyklach. W trakcie siedmiu ostatnich edycji *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* otrzymywaliśmy corocznie co najmniej 100 obserwacji rozpraw tylko z sądu okręgowego i sądów rejonowych w Krakowie. Dlatego do przeprowadzenia porównań między poszczególnymi cyklami monitoringu włączyliśmy także sądy, które spełniały przynajmniej następujące wymagania: [1] przeprowadziliśmy w nich od 2011 roku co najmniej

200 obserwacji, [2] przynajmniej w 2 cyklach monitoringu obserwacji było 25 lub więcej. Mamy więc w przypadku tych sądów choć elementarne podstawy do dokonywania analizy zmian w czasie¹.

Poniżej prezentujemy i analizujemy średnie wartości dla całej grupy sądów spełniających te kryteria i reprezentującej w naszej próbie polskie sądy powszechne. Do wyliczenia średniej braliśmy wyłącznie dane z lat, w których z sądu pochodziło co najmniej 25 obserwacji. Zabieg ten ma na celu wyeliminowanie ryzyka, że obarczone większym ryzykiem błędu wartości z lat i sądów, gdzie obserwacji było mało, w sposób nieadekwatny wpłyną na średnią ogólnopolską. W próbie tej znalazły się 22 sądy rejonowe i 12 sądów okręgowych. Zaprezentowane porównania służą przede wszystkim wyciągnięciu wniosków na temat zmian w czasie. Średnich wartości poszczególnych wskaźników nie można jednak traktować jako reprezentatywnych dla całego sądownictwa powszechnego, ponieważ do porównania nie zakwalifikował się choćby żaden sąd z siedzibą w miejscowości poniżej 100 tys. mieszkańców. Prezentujemy więc w tym rozdziale zmiany zaobserwowane w sądach rejonowych i okręgowych z dużych i średnich ośrodków miejskich.

Analizę zaczynamy od wskaźników, gdzie obserwujemy zmiany pozytywne.

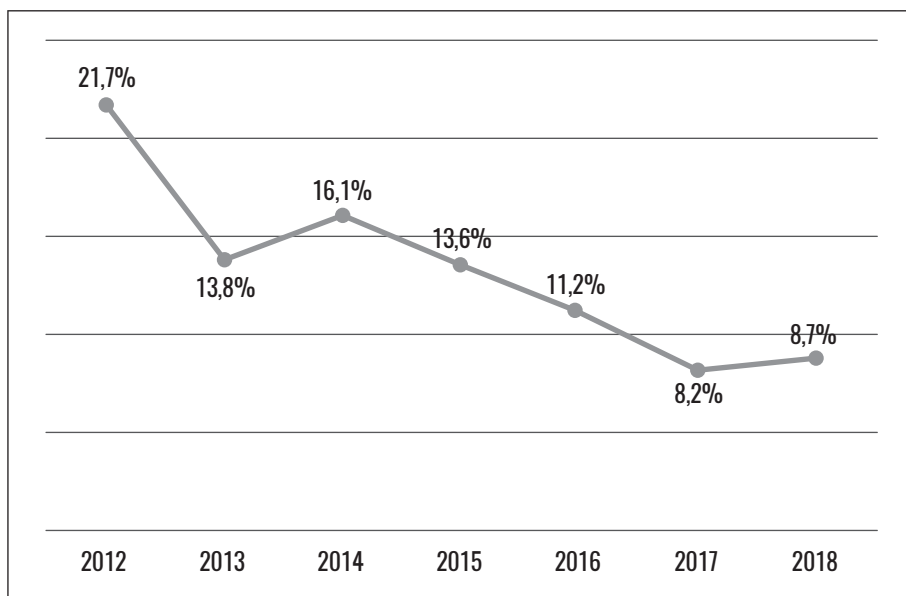
OBECNOŚĆ PROKURATORÓW W SALI POZA CZASEM ROZPRAWY

Jedną z kwestii, na którą sukcesywnie udaje nam się uwrażliwiać kierownictwo sądów, jest obecność prokuratorów na sali poza czasem trwania rozprawy. Choć na pierwszy rzut oka nie musi być to oczywiste – i w rzeczywistości nie musi wpływać na rzetelność procesu, przebywanie prokuratorów sam na sam z sędzią, podczas gdy oskarżony pozostaje za drzwiami, może rodzić wątpliwości oskarżonych co do równowagi sił, bezstronności sądu oraz tego, czy rzeczywiście przestrzegana jest zasada domniemania niewinności. Na przestrzeni ostatnich siedmiu lat naszej działalności odsetek obserwacji, które wskazują na takie sytuacje, spadł w całej próbie prawie trzykrotnie. Warto także nadmienić, że zmiana jest jeszcze większa w przypadku sądów najintensywniej obserwowanych. W sądach krakowskich, spadek tego wskaźnika jest nawet czterokrotny. Cieszy nas także, że zwiększył się znacznie odsetek sądów, w których takich sytuacji w wydziałach kar-

1 Tabele z danymi z poszczególnych sądów, które spełniały te kryteria znajdują się w Aneksie na końcu raportu. Jak zawsze, uczulamy, że należy zachować ostrożność z wyciąganiem daleko idących wniosków w przypadku lat, w których obserwacji było niewiele. Liczba obserwacji dla poszczególnych lat podana jest w pierwszej tabeli Aneksu.

nych nie zaobserwowaliśmy w ogóle. Gdy zaczynaliśmy monitoring zdarzało się to praktycznie wszędzie. Obecnie w 1/3 monitorowanych sądów, takie sytuacje nie są już w ogóle obserwowane. Bardzo nas to cieszy.

Wykres 1: Czy prokurator był na sali poza czasem rozprawy? (w wydziałach karnych najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądów)

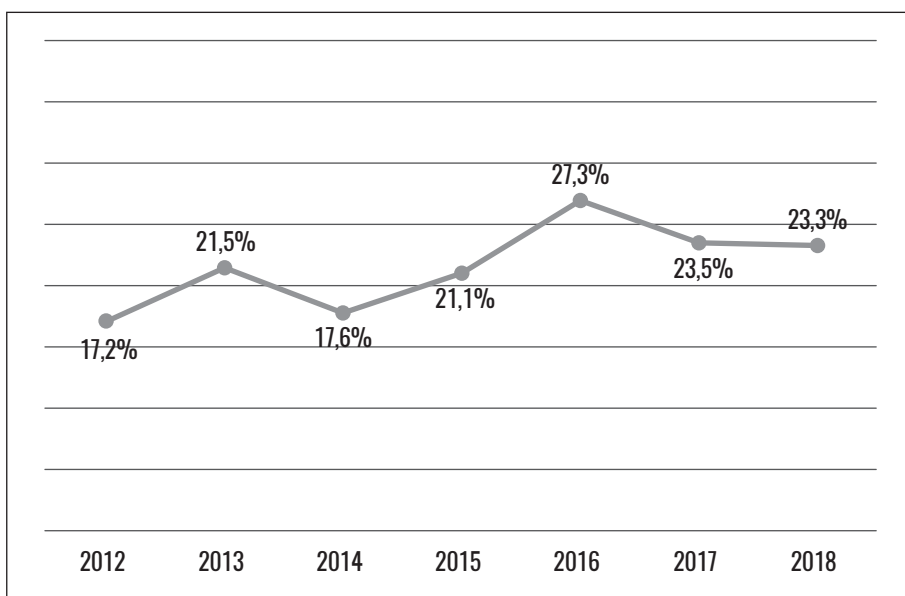
Niestety w wielu sądach obyczaj uprzywilejowanego dostępu prokuratorów do sal rozpraw ma się dobrze lub są pojedynczy sędziowie, którzy odpowiadają za całą skalę tego zjawiska. W próbie najintensywniej monitorowanych sądów zaobserwowaliśmy też niepokojące odwrócenie wektora zmian. W ciągu ostatniego roku obserwatorzy byli świadkami przebywania prokuratorów w salach poza czasem rozprawy nieco częściej niż rok temu. Apelujemy więc, aby uczulać wszystkich sędziów na negatywne skutki tej praktyki i wymagać od koleżanek i kolegów stosowania się do zasad manifestowania bezstronności sądu także w taki sposób, aby dostęp do sali rozpraw dla obu stron procesu był jednakowy.

PRZEPRASZANIE LUB WYJAŚNIANIE PRZYCZYNY OPÓŹNIENIA

O ile na punktualność rozpoczęcia rozprawy sędzia nie zawsze ma wpływ (zależć ona może czasem także od czynników od sądu niezależnych), to od składu sędziowskiego w pełni zależy, jak w takiej sy-

tuacji się zachowa. Biorąc pod uwagę powszechność opóźnień w rozpoczęciu rozpraw, wyjaśnianie ich przyczyn lub przeprosiny nabierają szczególnego znaczenia i pozwalają utrzymać wśród uczestników rozpraw pozytywny wizerunek instytucji sądu pomimo niedogodności i pierwszego złego wrażenia. Dlatego stale zachęcamy sędziów do tego, aby przyczyny opóźnienia nie pozostawiali domysłom uczestników, ale aby ją wyjaśnili, lub, gdy jest to niemożliwe, po prostu krótko przeprosili za opóźnienie lub podziękowali uczestnikom za oczekiwanie.

Wykres 2: Czy ktoś wyjaśnił lub przeprosił za opóźnienie rozpoczęcia rozprawy?

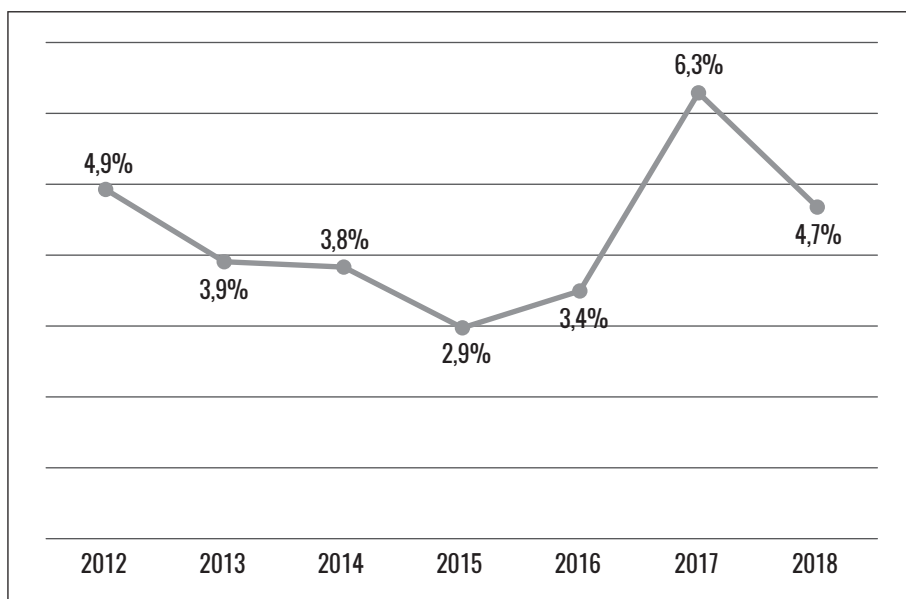
Cieszy nas, że odsetek obserwacji, gdzie opóźnieniu towarzyszyły słowa wyjaśnienia lub przeprosin, wzrósł od początku prowadzenia monitoringu z 17,2% do 23,3%. Liderami tego trendu są wśród sędziów sądów okręgowych sędziowie z Torunia, a wśród sądów rejonowych sędziowie Sądu Rejonowego Katowice-Zachód. Należy docenić także, że tam, gdzie monitoring jest najbardziej systematyczny, czyli w Krakowie, zaobserwowaliśmy dwukrotny wzrost liczby takich obserwacji z 11% do 22%. Liczymy na dalsze upowszechnianie się tego dobrego zwyczaju.

ZASTRZEŻENIA DO OBECNOŚCI PUBLICZNOŚCI

Prawo do udziału publiczności w rozprawach jest fundamentalnym elementem prawa do sądu. Wynika ono wprost z Konstytucji i daje

możliwość społecznej kontroli władzy sądowniczej. Choć większość wolontariuszy Fundacji nie spotyka się z niechęcią sędziów (a w wielu przypadkach przyjmowani są wręcz z entuzjazmem), staramy się sygnalizować wszelkie sytuacje, w których w sposób niewynikający z procedur ogranicza się prawo do uczestnictwa publiczności w jawnych rozprawach sądowych, także poprzez dawanie jej do zrozumienia, że jest na sali sądowej niepożądana.

Wykres 3: Czy sędzia miał zastrzeżenia do obecności publiczności? (odsetek odpowiedzi „Tak” w obserwacjach przeprowadzonych w 34 najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach powszechnych)

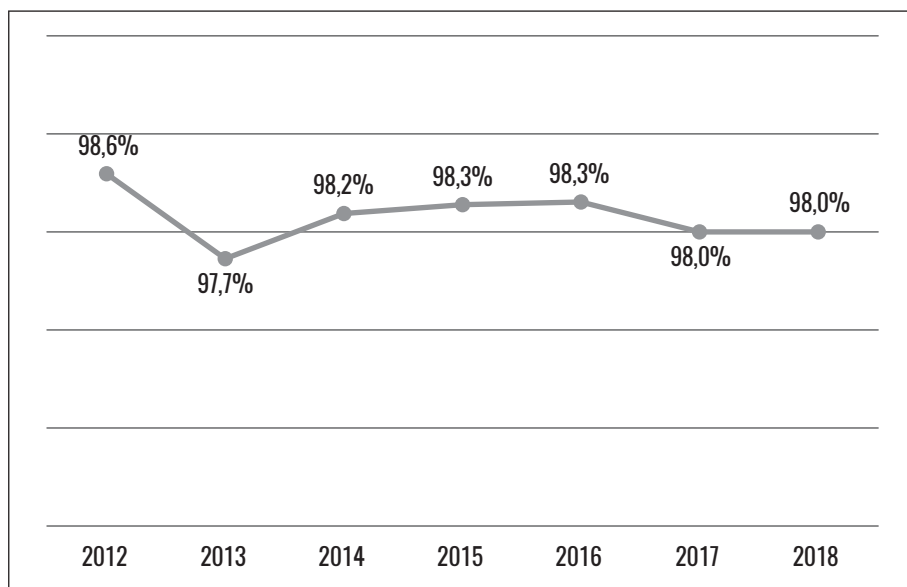

W najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach odsetek obserwacji, gdzie sędzia miał zastrzeżenia do obecności wolontariusza lub robienia przez niego notatek, spadł w ostatnim roku o ponad 1/3. Należy jednak zauważyć, iż w ubiegłorocznej turze Obywatelskiego Monitoringu Sądów odnotowano jego najwyższą wartość (6,3%), przekraczającą stan wyjściowy o blisko półtora punktu procentowego i będącą dramatycznym odwróceniem się pozytywnego trendu z pierwszych 5 lat działalności Fundacji. Cieszy więc przełamanie negatywnego trendu z lat 2015-2017, ale niepokoi wciąż wysoki odsetek sytuacji, w których obserwator spotkał się z zastrzeżeniami do obecności publiczności na sali rozpraw.

RÓWNE TRAKTOWANIE STRON

Jednym z najważniejszych pytań, które zadajemy obserwatorom, jest to czy ich zdaniem sędzia równo traktował strony. Zewnętrzne spojrzenie publiczności z pewnością nie jest w stanie uwzględnić wielu niuansów decyzji merytorycznych, ale jeśli chodzi o sposób traktowania stron, zewnętrzny obserwator jest w stanie nie tylko ocenić zachowania sądu, ale także zrobić to dużo obiektywniej, niż czyniliby to sami zainteresowani. Choć uwagi w tym względzie zgłaszane są przez naszych wolontariuszy relatywnie rzadko, to należy pamiętać, że nawet średnie 2% obserwacji, w przypadku których zdaniem obserwatora sąd nie traktował stron tak samo, daje setki tysięcy osób rocznie, które są w sądach świadkami takich sytuacji.

Wykres 4: Odsetek obserwacji, gdzie wolontariusz nie miał zastrzeżeń do równego traktowania stron, w najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach

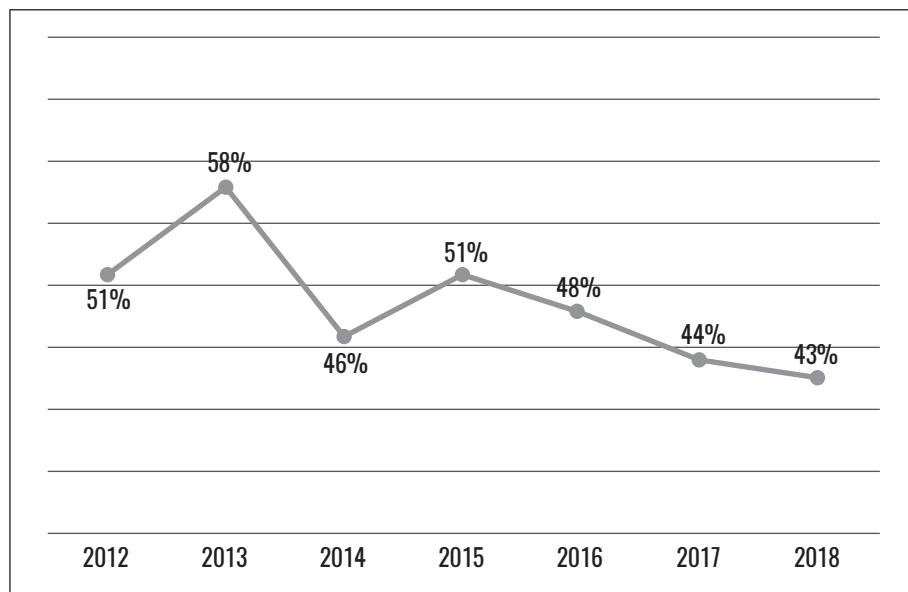

W porównaniu z zeszłym rokiem, odsetek rozpraw, gdzie obserwator nie miał zastrzeżeń do równego traktowania stron, nie uległ zmianie i wynosi 98%. Jest to wartość gorsza niż w momencie, gdy zaczynaliśmy monitoring. Wydawać by się mogło, że różnice te są niewielkie, ale biorąc pod uwagę masę spraw jakie trafiają do sądów, nawet promilowe różnice oznaczają tysiące osób więcej lub mniej, które doświadczają czegoś, co burzy ich zaufanie do sądów.

PUNKTUALNOŚĆ

Opóźnienia rozpoczęcia rozpraw stanowią jeden z tych problemów, które sygnalizowane były przez naszych obserwatorów od początku *Obywatelskiego Monitoringu Sądów*. Przekłada się on z jednej strony na postrzeganie kultury organizacyjnej instytucji, z drugiej zaś może być interpretowany jako przejaw braku szacunku wobec interesantów. Niestety od 2015 roku notujemy stały trend spadkowy odsetka punktualnych posiedzeń. W ostatnim cyklu punktualnych było już tylko 43% posiedzeń, na których pojawili się obserwatorzy Fundacji. To wynik o 8 punktów procentowych gorszy, niż stan udokumentowany na początku prowadzenia monitoringu w latach 2011/2012.

Wykres 5: Odsetek obserwacji, gdzie posiedzenie rozpoczęło się punktualnie w najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach

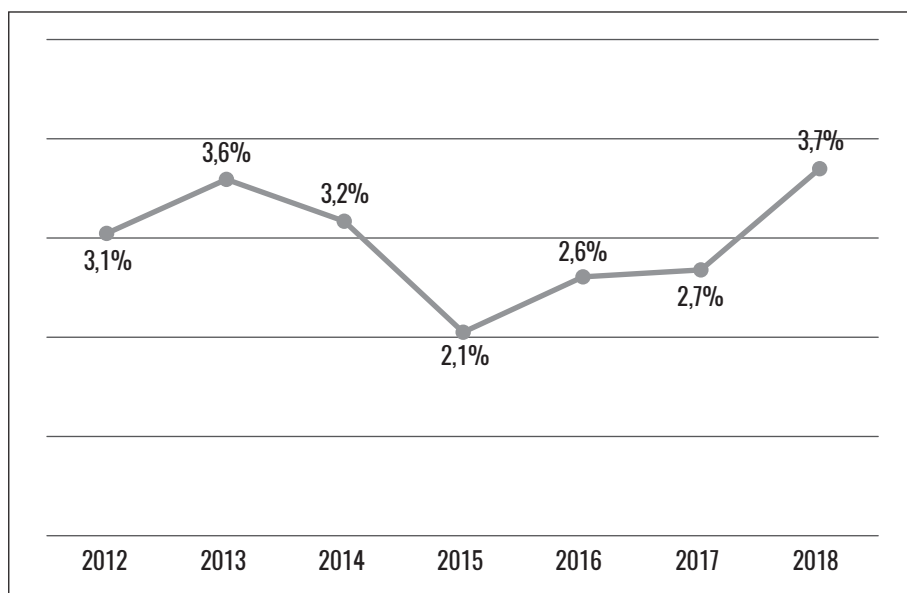
TRAKTOWANIE UCZESTNIKÓW ROZPRAW

Niewłaściwe, niekulturalne lub agresywne traktowanie uczestników rozpraw przez sędziów należy do sytuacji mających druzgocący wpływ na szacunek i zaufanie społeczeństwa do sądów. Nawet osoby nie mające osobistego kontaktu z wymiarem sprawiedliwości, niejednokrotnie żywią do niego urazę z powodu historii zasłyszanych od rodziny czy znajomych.

Na przestrzeni pierwszych lat naszej działalności odnotowaliśmy spadek odsetka obserwacji tego typu zachowań. Ten trend uległ od-

wróceniu w 2015 roku, a w ciągu ostatniego cyklu zaobserwowaliśmy zupełne odwrócenie pozytywnych zmian. Wynik 3,7% rozpraw, podczas których obserwator uznał, że sędzia zachował się w sposób niekulturalny lub agresywny, to nie tylko wzrost prawie o połowę niż w poprzednim cyklu, ale także wynik gorszy nawet od tego z pierwszych lat monitoringu. Żeby uzmysłwić skalę zjawiska wystarczy zdać sobie sprawę, że z sądami styka się co roku około 1,5 mln obywateli. Jeśli, na prawie co 25. rozprawie, na której obecna jest publiczność, uczestnicy są traktowani przez sędziów niewłaściwie, to można ostrożnie przyjąć, że gdy publiczności nie ma, zachowania takie zdarzają się dwukrotnie częściej, zatem świadkiem tego typu sytuacji mogło być w ciągu ostatniego roku nawet 100 tys. osób, a w ciągu ostatnich 10 lat – nawet milion. Biorąc pod uwagę, że te osoby mają rodziny i przyjaciół, ich doświadczenie może przekładać się na sposób postrzegania wymiaru sprawiedliwości przez znaczącą część społeczeństwa. Łatwiej zrozumieć wtedy dlaczego, mimo że polskie sądy są przez ekspertów oceniane pod względem prawidłowości stosowania prawa względnie wysoko, to w oczach większości Polaków działają one źle.

Wykres 6: Odsetek obserwacji, w których wolontariusz uznał, że sędzia zachował się w sposób niekulturalny lub agresywny w najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach

WYBRANE SYLWETKI OBSERWOWANYCH SĘDZIÓW

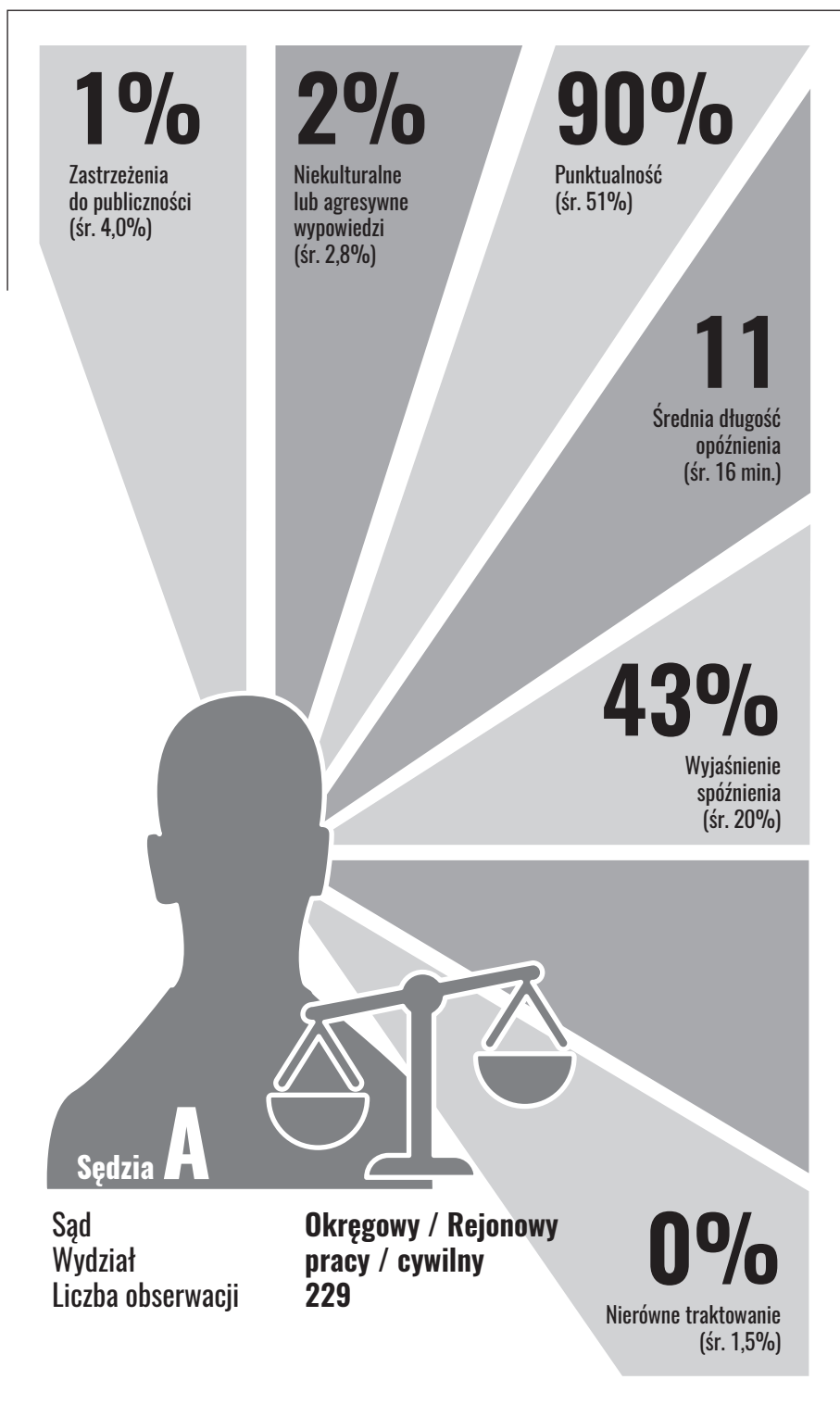
Spśród tysięcy sędziów, na których salach rozpraw pojawili się obserwatorzy Fundacji, jest grono, których sale rozpraw były odwiedzane w ciągu 7 ostatnich lat wielokrotnie i przez różnych wolontariuszy. Postanowiliśmy wybrać kilka z tych osób, aby ukazać różnorodność sędziów orzekających w polskich sądach.

SYLWETKA SĘDZIEGO A

Bardzo sympatyczny sędzia, który z uwagi na to, że na sali jest publiczność, dokonał sprawozdania z dotychczasowego przebiegu postępowania w 1 instancji i zarzutów zawartych w apelacji.

Pan Sędzia sprawiał wrażenie bardzo dobrze przygotowanego do rozprawy, wysłuchał cierpliwie obu stron, bardzo dokładnie wypytał o każdy szczegół sprawy.

Byłam na kilku rozprawach prowadzonych przez tego sędziego. Zawsze bardzo uprzejmy. Zawsze w sposób bardzo zrozumiały dokładnie wszystko tłumaczył gdy np. któraś ze stron nie miała pełnomocnika. Chętnie odpowiadał na wszelkie pytania.

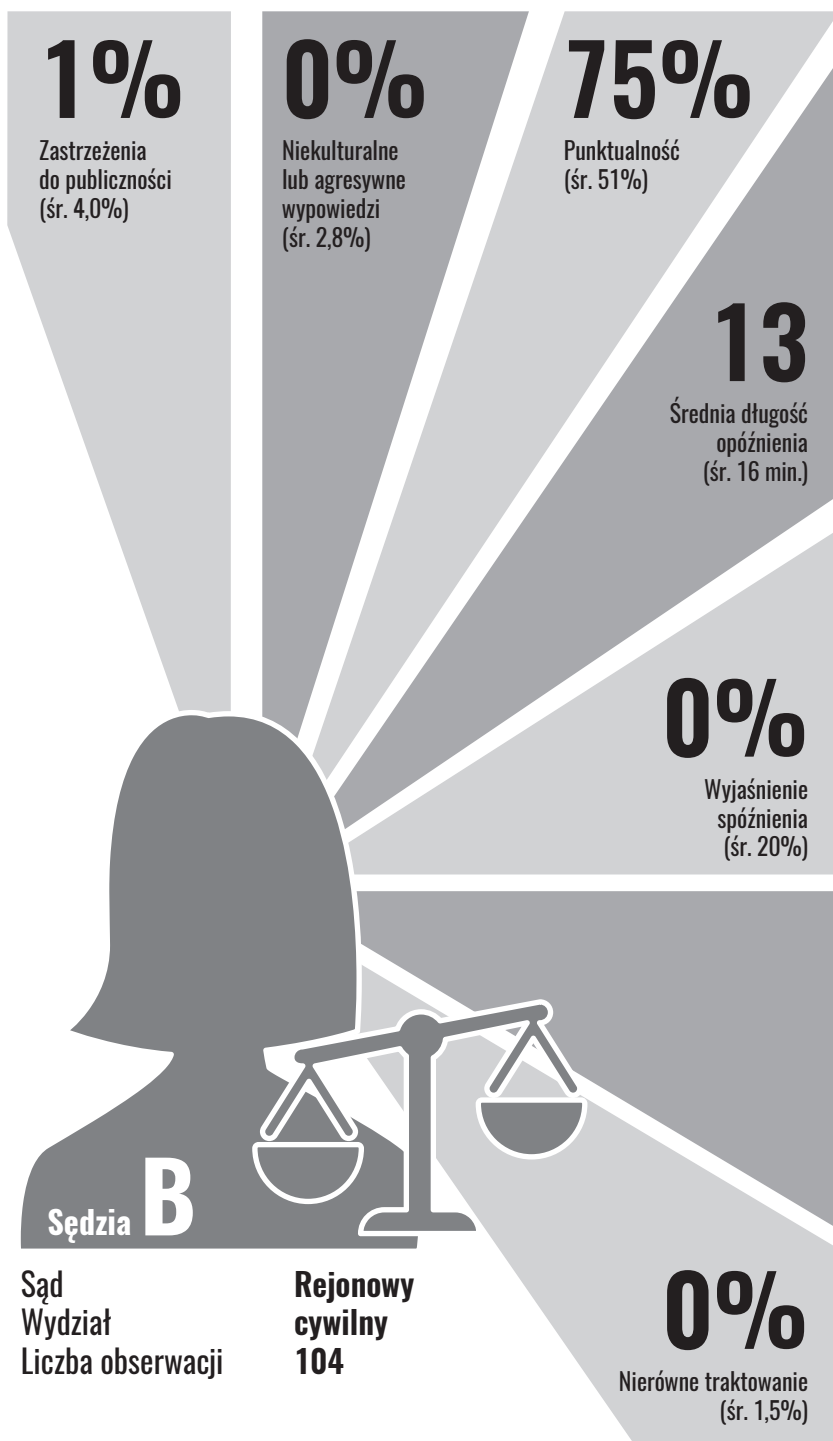
SYLWETKA SĘDZIEGO B

Jako jedyna zapytała się po rozprawie, czy mam jakieś pytania, czy rozumiem co się wydarzyło itp. Teraz znowu padło dużo terminów prawniczych, administracyjnych, jednak Pani Sędzia dokładnie tłumaczyła to osobie pozwanej i zrozumiale zadawała pytania.

Bardzo miła Pani Sędzia. Zapytała, czy wiemy na czym polega wyjawienie majątku. Wypożyczyła nam nawet swój Kodeks Postępowania Cywilnego i poradziła zapoznać się z art. 913.

Pierwsze wrażenie – bardzo profesjonalna pani sędzia. Na kolejnych rozprawach to wrażenie tylko się potwierdziło :) Pani sędzia nie miała nic przeciwko naszej (mojej i koleżanki) obecności, co więcej – uprzejmie zapytała o nas, podpowiedziała, co zrobić, żeby znaleźć ciekawą rozprawę, na jednej z rozpraw, na której strony się nie stawiały, miałyśmy mini lekcję prawa cywilnego.

Podczas przesłuchiwania jednego ze świadków, świadek zemdlał. Całe wydarzenie wyglądało bardzo groźnie, a było prawdopodobnie wynikiem stresu. Pani Sędzia zachowała się bardzo profesjonalnie, zlecając natychmiastowe wezwanie karetki, a następnie pytając obecnych na sali (którzy znali świadka) o ewentualne choroby i dolegliwości. Naprawdę byłem zaskoczony profesjonalizmem.

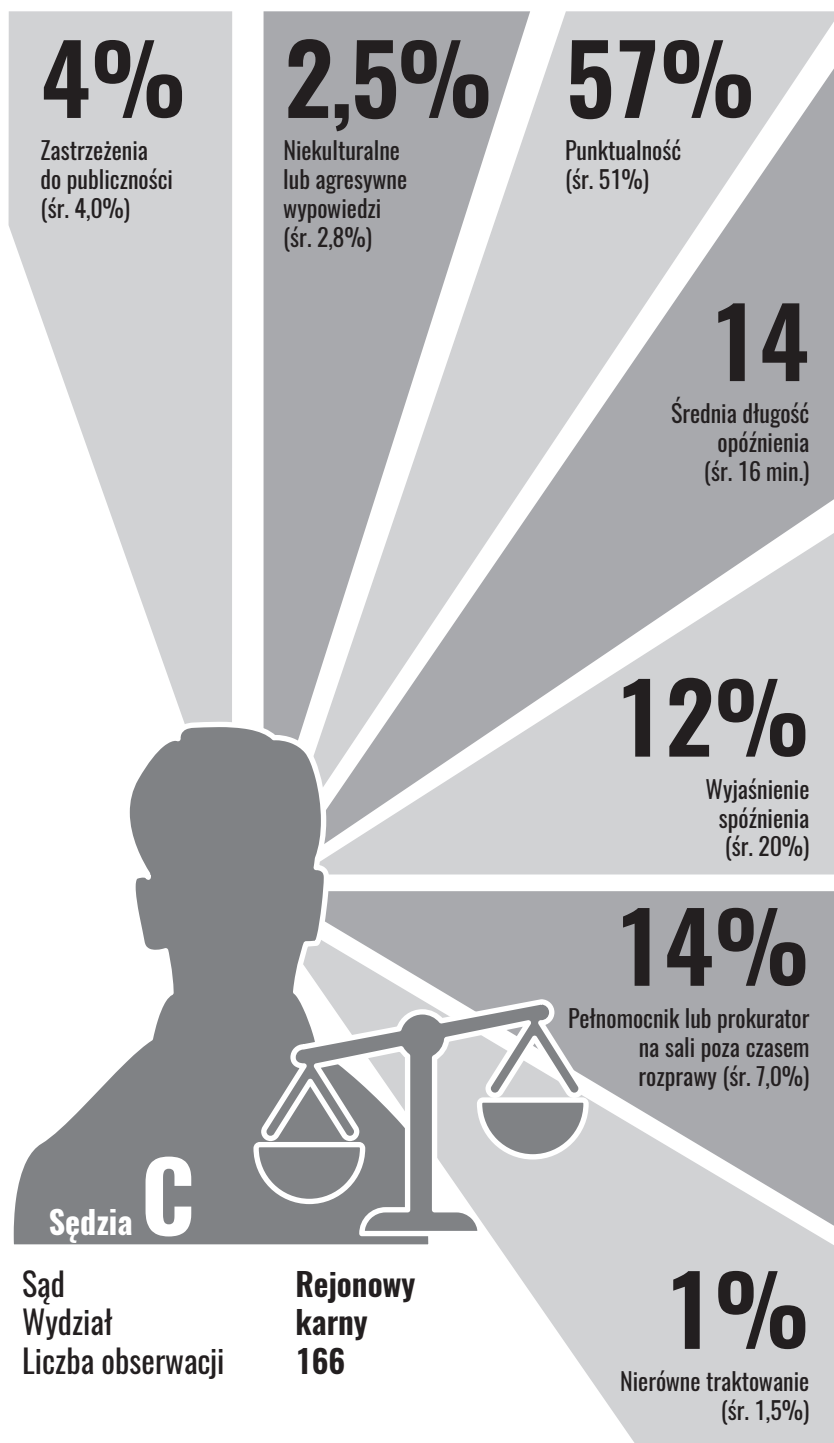
SYLWETKA SĘDZIEGO C

Sędzia bardzo wyrozumiały. Posługiwał się językiem zrozumiałym dla publiczności. Po wysłuchaniu prokuratora i obrońcy, jeszcze raz prostym językiem streścił ich roszczenia pytając o zgodność z ich wypowiedzią. Wyjaśnił dokładnie instytucję łączenia kar i potrafił bardzo dokładnie uargumentować swoją decyzję.

Pan sędzia jak zwykle bardzo rzeczowy, konkretny, a zarazem wyrozumiały. Podczas rozprawy okazał wiele współczucia i zrozumienia dla oskarżonego, który znajdował się w trudnej sytuacji życiowej. Nie krył swych emocji. Wydany wyrok uzasadnił bardzo dokładnie, wyjaśniając go punkt po punkcie oskarżonemu, który nie znał się na terminologii prawniczej.

Sędzia zadawał dużo szczegółowych pytań, był bardzo zainteresowany prowadzoną sprawą. Uzasadnienie było ciekawe i dobrze umotywowane.

Sędzia w bardzo zrozumiały sposób prowadzi rozprawę, tłumaczy każdą kwestię na powszechny język. Tworzy bardzo spokojną i bezstresową atmosferę, dzięki temu oskarżony mimo braku obrońcy potrafił przedstawić w mowie końcowej swoje prośby, które kieruje do sądu.

SYLWETKA SĘDZIEGO X

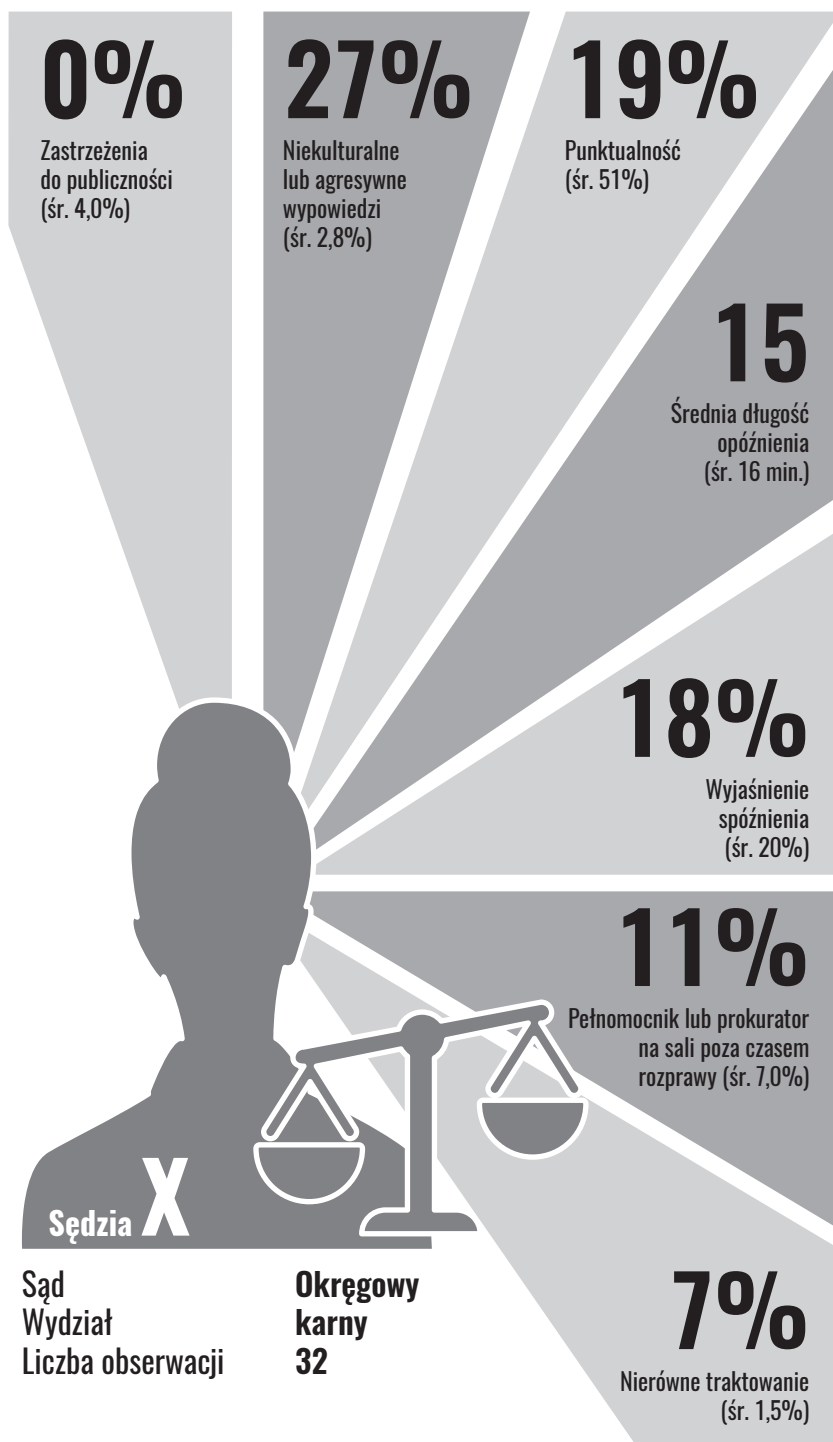
Sędzia podnosiła głos na obrońcę oraz oskarżonego, przerywała ich wypowiedzi, była nieuprzejma.

Sędzia odnosiła się do oskarżonego bardzo niemiło, momentami nawet sarkastycznie. Popędzała go słowami „do rzeczy”, „ale nas nie interesuje...”. Pod koniec rozprawy, pytając o ostatnie słowa oskarżonego, dodała sarkastycznie „teraz może Pan oceniać dowody”, uśmiechając się do sędziego obok.

Podczas rozprawy, w mojej ocenie, zdarzyło się wiele sytuacji, w których sędzia zwracała się do stron w sposób niekulturalny, silnie podniesionym głosem, wręcz momentami krzyczała.

Podczas składania zeznań przez pokrzywdzonego, kilkakrotnie p. sędzia szeptała coś sędziom po swojej lewej stronie, po czym cała ich grupka się śmiała. Wyglądało to na żartobliwe uwagi związane z pokrzywdzonym.

Sędzia kazała oskarżonemu narysować rysunek z miejsca zdarzenia, [...] podniosła go do góry i powiedziała „proszę państwa, to jest szkic, żeby nie było, że tylko ja nie rozumiem” – cała sala się zaśmiała. Ja jednak uważam to za wyśmiewanie się z oskarżonego, co jest zdecydowanie niestosowne, zwłaszcza z ust sędziego.

SYLWETKA SĘDZIEGO Y

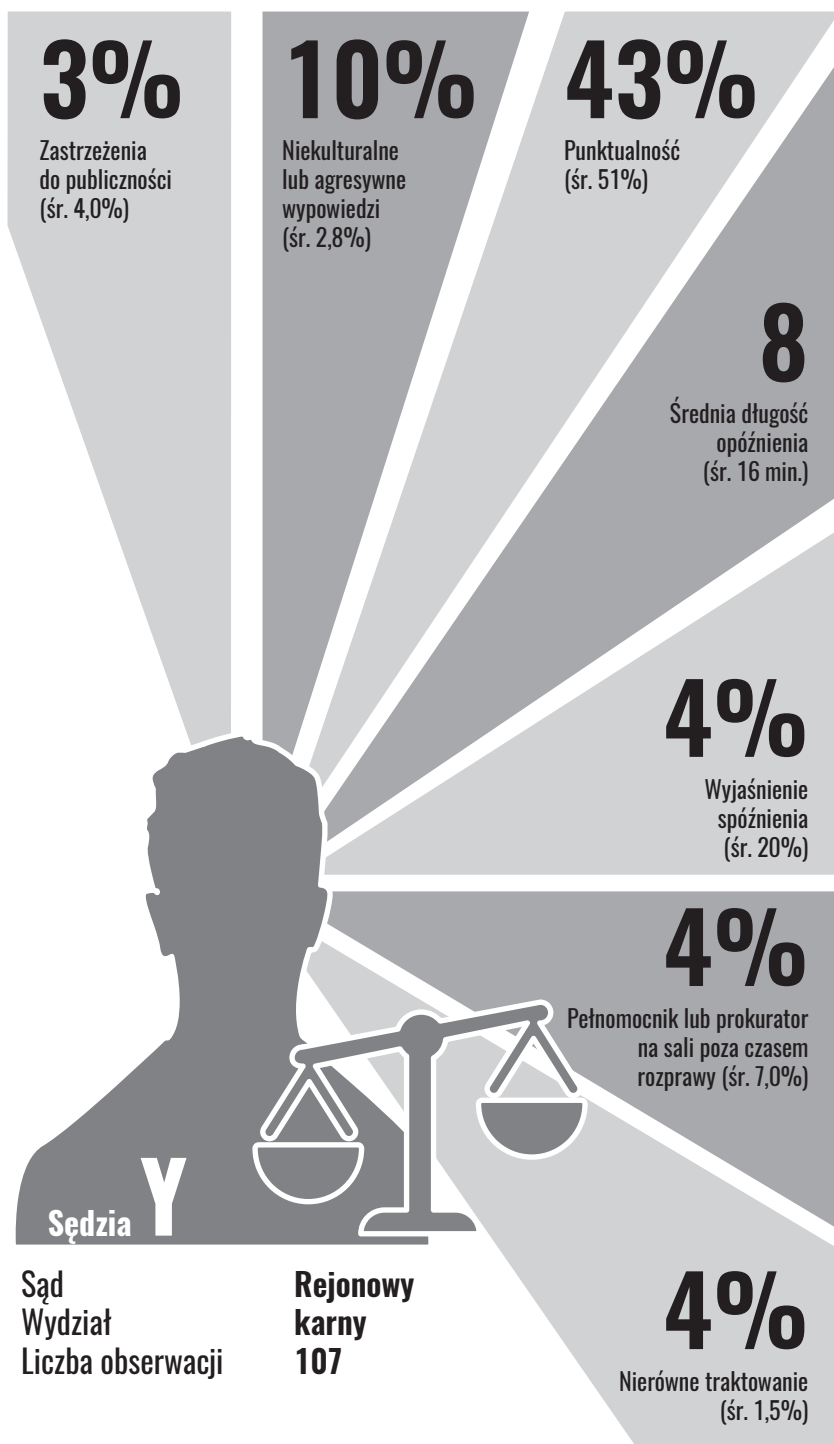
Świadek nie wiedział dlaczego został wezwany. Gdy świadek zapytał sędziego czy chodzi o zakupy sprzed kilku lat, sędzia w sposób oburzony powiedział: „To sąd ma zadawać pytania, a nie Pan”.

Jeden ze świadków był wyraźnie zestresowany obecnością w sądzie. Wytłumaczył to sędziemu tym, że jest chory. Sędzia podniósł głos z pytaniem do świadka: „Chory? Na ścisk gardła i drżenie rąk!?”

„Oj ciężko mi się z panią dogadać” powiedział sędzia do adwokata.

Sędzia ciągle zamykał oczy i ziewał; wyglądał na zmęczonego i w ogóle nie zainteresowanego sprawą.

Sędzia chciał odpowiedzi wprost na pytania od świadków, jak i od biegłego, a kiedy ich nie dostawał robił się coraz bardziej niecierpliwy, poirytowany i niemiły. Komentarze: „pół godziny mojego życia zostało zmarnowane”. Na biegłego, który odpowiadał ostatni, sędzia zaczął prawie krzyczeć: „co oznacza kolor czerwony, człowieku?!” Było widać, że biegły się stresował, a był to starszy człowiek, po sześćdziesiątce. Smutno było na to patrzeć.

SYLWETKA SĘDZIEGO Z

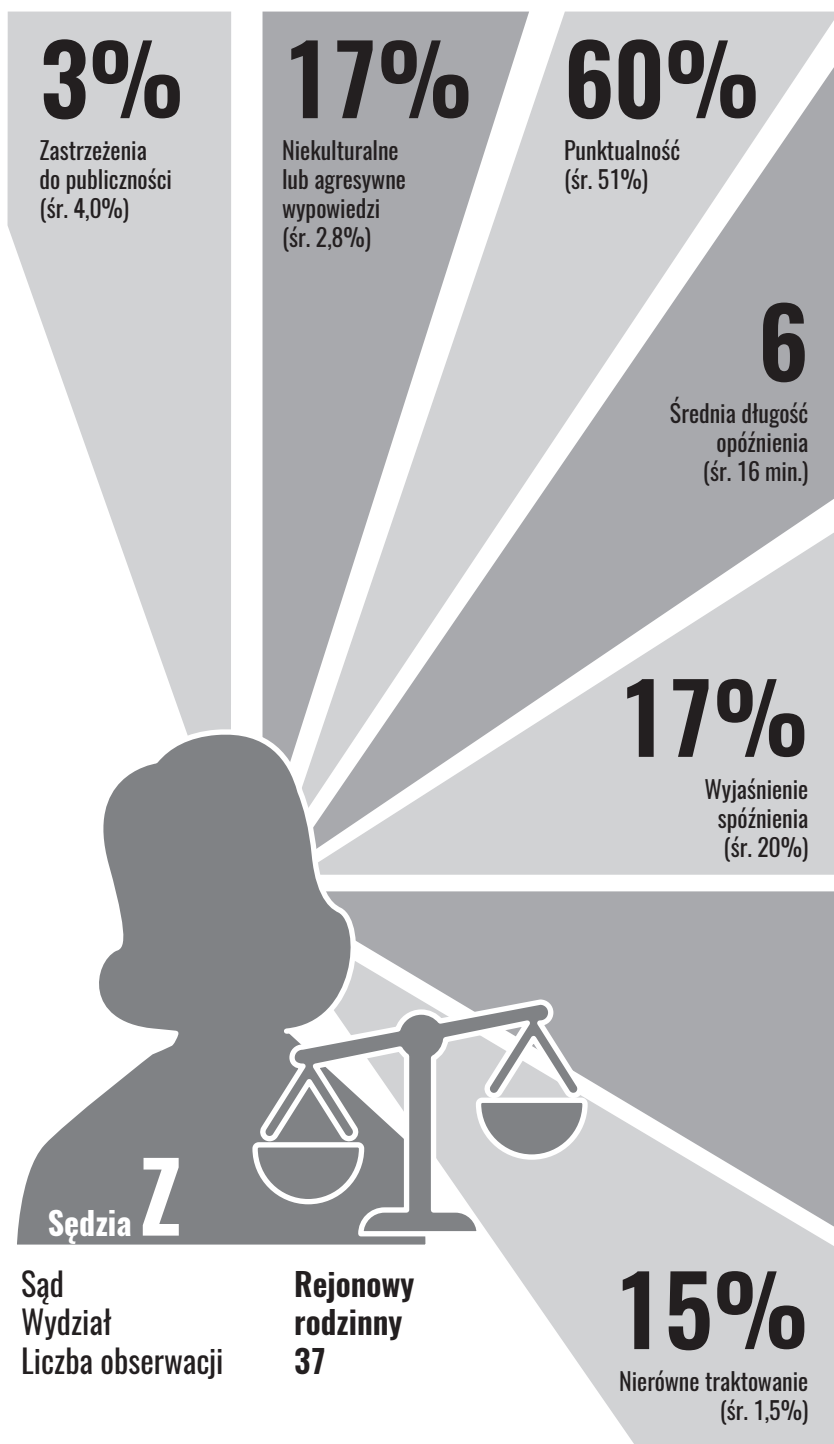
Sędzia odnosiła się do strony powodowej w sposób arogancki, wtrącała niepotrzebne komentarze typu „nie rozumie pani po polsku?”, zdarzało się, iż podnosiła głos.

Sędzia okazała brak cierpliwości do stron. Strony były w wieku 70+, miały prawo niedostyszczyć, nie zrozumieć. Podczas składania zeznań powódki, sędzia zwróciła się do niej: „Proszę się zlitować nad sądem (...), jak zemdleję z tego gorąca, to sprawa się przeciągnie w czasie (...).”

Padły słowa, że „Polacy w ostatnich czasach nie rozumieją pewnych kwestii, nie tylko dotyczących alimentów”.

W części końcowej, pełnomocnik powódki mógł wyczerpująco wygłosić swoją mowę końcową, natomiast do pozwanego zwróciła się: Proszę się sprężyć, 2-3 minuty.

Sędzia cały czas czyniła uwagi na temat tego że jest jej strasznie gorąco i żeby szybciej zeznawano, bo jak tak dalej pójdzie to zabierze ją karetka bo „siedzi tyle czasu w wełnianej todze”. W końcu (...) sędzia wyciągnęła teczkę i w ostentacyjny sposób zaczęła się nią wachlować, wzdychając przy tym głośno i trzepocząc teczką.

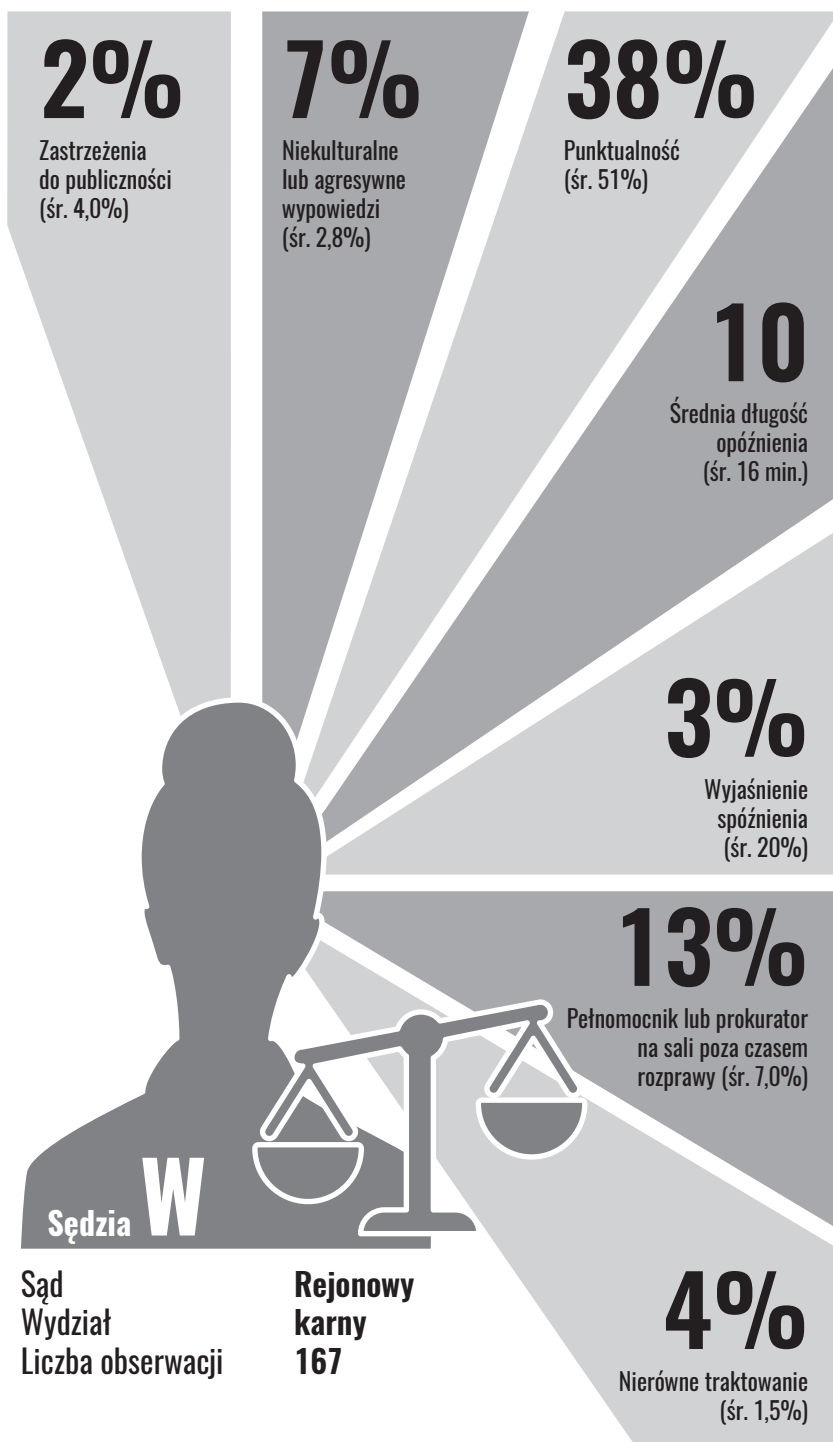
SYLWETKA SĘDZIEGO W

Ogólnie sędzia wypowiadała się w sposób nieprzyjemny, potępiający (może miało to związek z tym, że obwiniony odwoływał się od zasądzonego wyroku), zadawała pytania w sposób nieprzyjemny. Ponadto mówiła za szybko, wprowadzając nerwową atmosferę, niekoniecznie wszystko było zrozumiałe, kiedy mówiła tak szybko.

Przed wydaniem wyroku sędzia tłumaczyła, co się stanie, jeśli [oskarżony] popełni dany czyn ponownie i stwierdziła (odnośnie zakładu karnego): „W pierwszą noc pana zgwałcą, a potem już będzie gorzej.” Na uwagę obrońcy, że oskarżony i on sam zostaną na odczytanie wyroku, stosunkowo ostro zapytała „a po co?”.

Sędzia nie pouczyła oskarżonego o przysługujących mu prawach, w tym o odpowiedzialności za poświadczenie nieprawdy i o prawie do odmowy składania zeznań. Sposób prowadzenia postępowania przez sąd sprawił, że oskarżony podczas przesłuchania zaczął się bardzo stresować. Sędzia traktowała go z góry i nie była zbyt miła.

Sędzia na rozprawie nie miała łańcucha sędziowskiego i należycie ubranej togi.

Bartosz Pilitowski
Bogna Kociołowicz-Wiśniewska

WYNIKI OBSERWACJI POSIEDZEŃ SĄDOWYCH W CYKLU 2017/2018

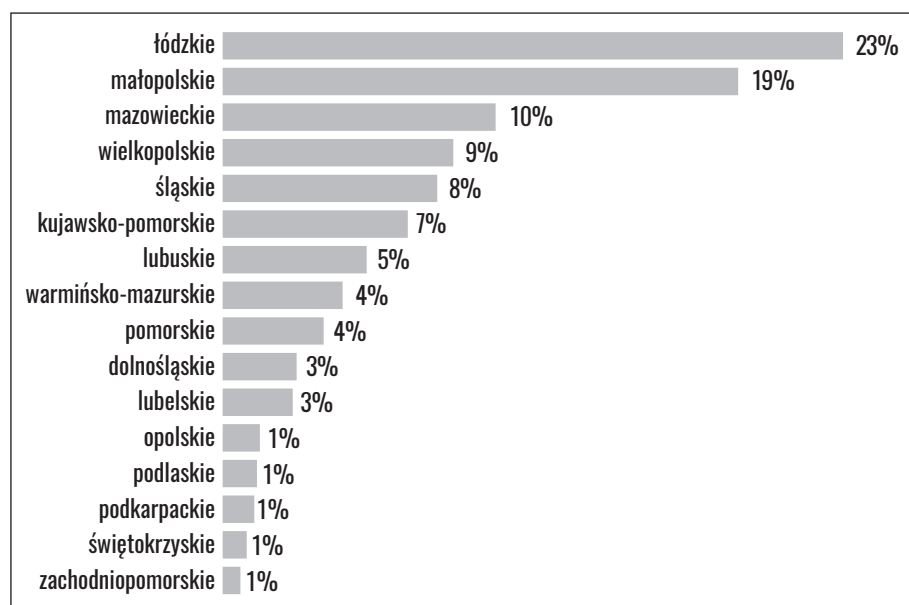
W niniejszym rozdziale prezentujemy wyniki *Obywatelskiego Monitoringu Sądów*, który realizowany był od 15 lipca 2017 do 16 lipca 2018 roku. W omawianym okresie 415 wolontariuszy przekazało nam 4696 obserwacji posiedzeń sądowych pochodzących ze 147 sądów. Względem poprzedniej edycji programu zwiększyliśmy liczbę obserwacji o blisko 40%, zaś liczba obserwatorów zwiększyła się o więcej niż 1/3. Doceniamy zaangażowanie i czas wszystkich osób, które jako wolontariusze Fundacji Court Watch Polska decydują się współpracować z nami na rzecz poprawy działania polskiego wymiaru sprawiedliwości. W tym miejscu pragniemy szczególnie podziękować najbardziej aktywnym wolontariuszom: Filipowi Drążkiewiczowi, Dominice Górcie, Annie Kawiorskiej, Karolinie Maniscie, Teofilowi Pietroniowi, Przemysławowi Pietrzakowi, Piotrowi Zielonce, Karolinie Smoczyńskiej, Klaudii Stefańskiej, Sylwii Krzemieniewskiej.

Obserwatorzy Fundacji Court Watch Polska nie są ograniczani w wyborze rozpraw i sądów do obserwacji – tylko od nich zależy, gdzie i kiedy udadzą się do instytucji. Na rozprawę mogą wejść przypadkowo, niejako „z ulicy”, odwiedzać różne sądy w zależności od miejsca pobytu. Mogą także poddać obserwacji konkretny wydział, rozprawy prowadzone przez jednego sędziego lub sprawy dotyczące interesującej ich gałęzi prawa; mogą wizytować rozprawy zgłoszone za pomocą serwisu wokandaobywatelska.pl przeznaczonego dla osób, którym z różnych powodów zależy na obecności naszego obserwatora. Z powyższych względów nie możemy traktować danych z monitoringu jako reprezentatywnych dla rozpraw rozpoznawanych w całym kraju. Duża liczba obserwacji prowadzonych w różnych regionach kra-

ju, w różnych sądach i różnych wydziałach, pozwala jednak przyjąć, że dane z monitoringu stosunkowo dokładnie dokumentują, z czym spotykają się strony, świadkowie, pełnomocnicy i inni uczestnicy posiedzeń odbywających się w polskich sądach.

Rekrutację wolontariuszy Fundacja prowadzi na terenie całego kraju, jednak aktywność obserwatorów nie rozkłada się tak równomiernie, jak byśmy sobie tego życzyli. Przez dłuższy czas swoją aktywnością wyróżniali się ochotnicy z województwa małopolskiego. Obserwacje przeprowadzone w tym województwie stanowiły w poprzednim cyklu monitoringu aż 40% próby. W tym roku udało nam się w znacznym stopniu zróżnicować próbę. Najwyższy odsetek obserwacji pochodzi z województwa łódzkiego i nie przekracza $\frac{1}{4}$ próby. Blisko 20% formularzy zostało uzupełnionych na salach rozpraw sądów małopolskich. Relatywnie dużo obserwacji przeprowadzono także w województwach: mazowieckim (10%), wielkopolskim (9%), śląskim (8%) i kujawsko-pomorskim (7%). Najmniej obserwacji uzyskaliśmy z województw opolskiego, podlaskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego i zachodniopomorskiego, które łącznie nie odpowiadają nawet za 5% próby. Dalsze zmniejszanie tych dysproporcji i objęcie siecią obserwatorów wszystkich regionów kraju będzie dla Fundacji ważnym celem w kolejnych latach.

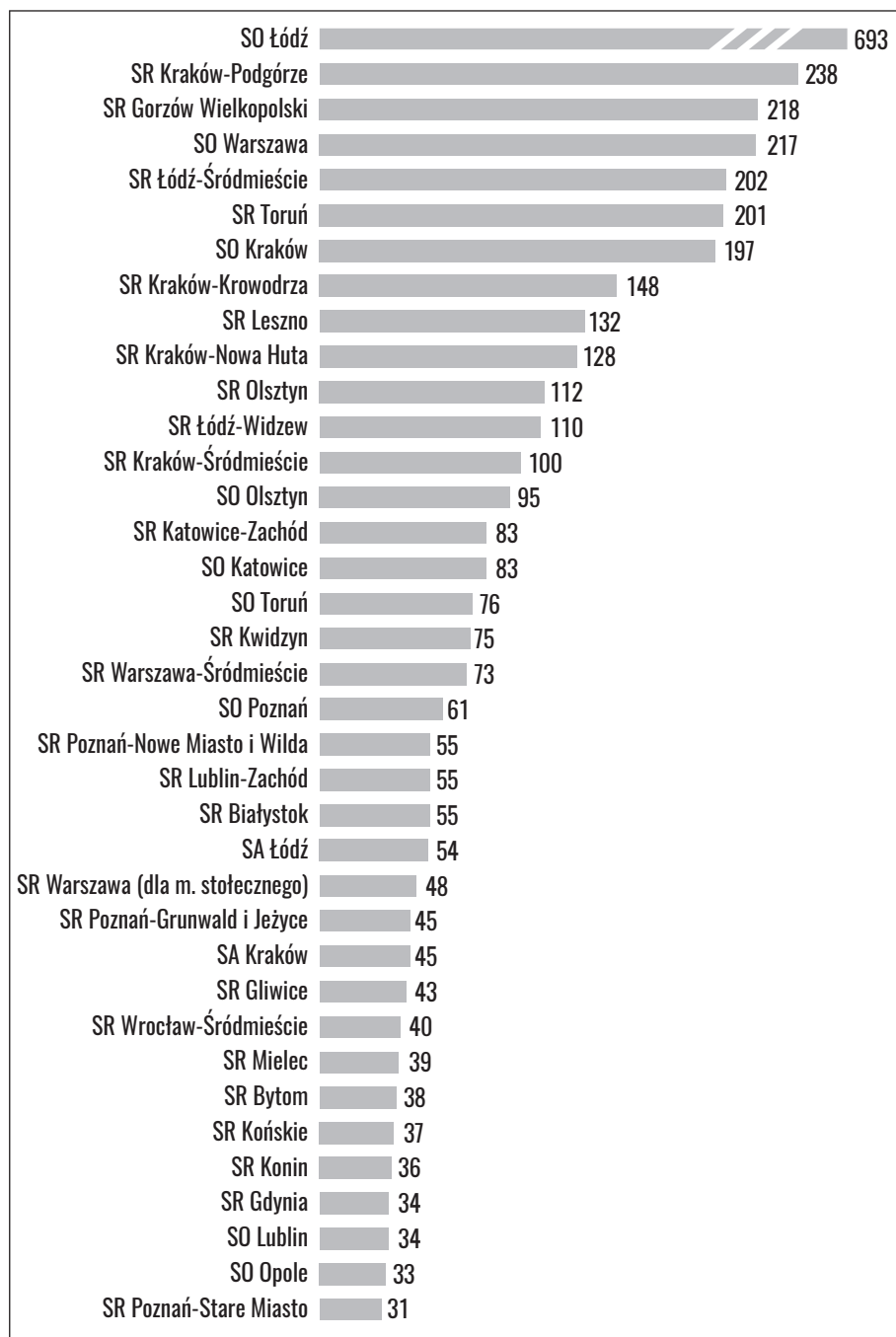
Wykres 7: Odsetek obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych województwach (n=4696)

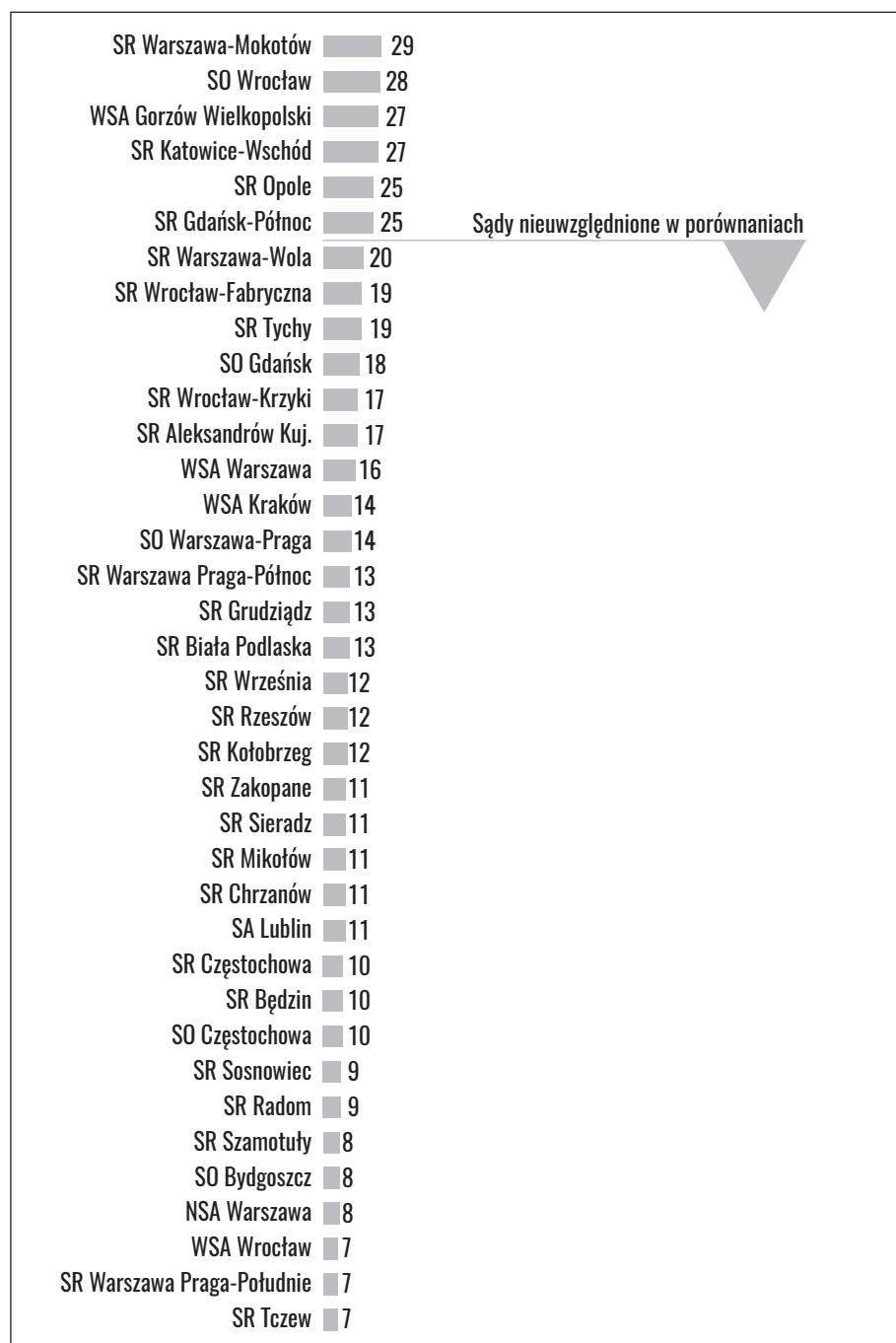
W aktualnym cyklu monitoringu najczęściej monitorowanym sądem był Sąd Okręgowy w Łodzi, który odwiedziono 693 razy. W dalszej kolejności najwięcej obserwacji zanotowano w Sądzie Rejonowym

Kraków-Podgórze (238). Niemalże tak samo często badany był Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim (218) i Sąd Okręgowy w Warszawie (217). Średnio każdy z sądów, do których dotarli nasi obserwatorzy, odwiedzono niemal 40 razy.

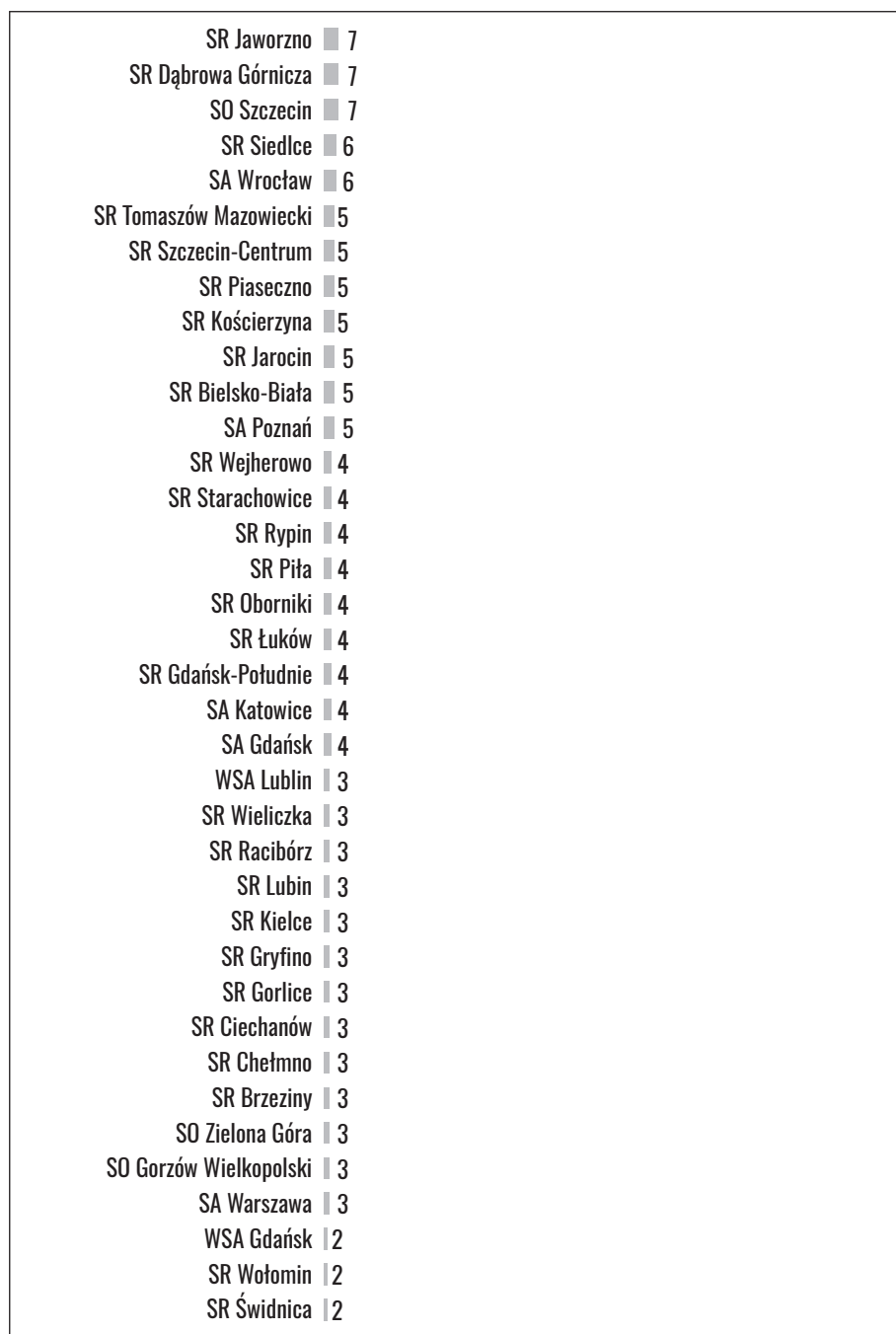
Wykres 8: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 1

Wykres 9: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 2

Wykres 10: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 3

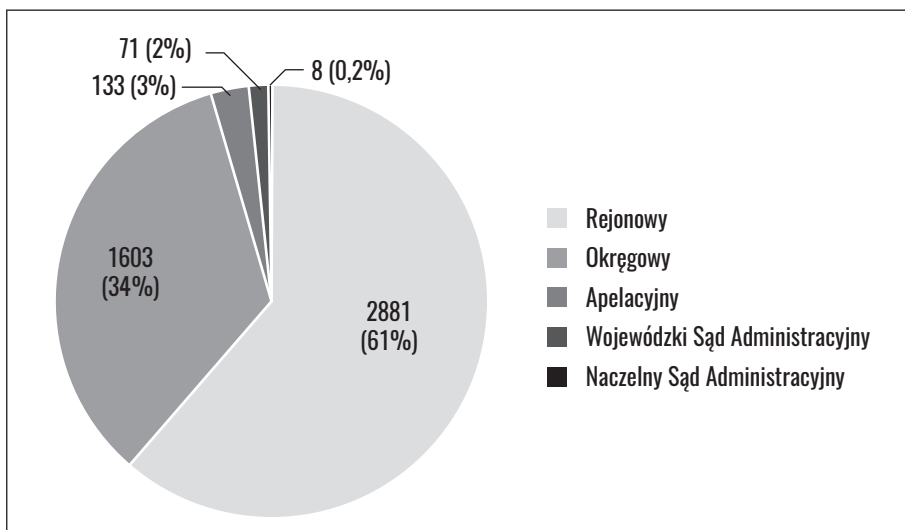
Wykres 11: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 4

SR Lublin-Wschód	2
SR Iława	2
SR Dzierżoniów	2
SR Augustów	2
SO Rzeszów	2
SO Piotrków Trybunalski	2
SO Piła (w. zam. sądu w Poznaniu)	2
SO Jelenia Góra	2
SO Gliwice	2
WSA Łódź	1
WSA Gliwice	1
SR Zambrów	1
SR Włocławek	1
SR Warszawa-Żoliborz	1
SR Tarnów	1
SR Szczecin-Prawobrzeże i Zachód	1
SR Stargard Szczeciński	1
SR Siemianowice Śląskie	1
SR Mińsk Mazowiecki	1
SR Lubliniec	1
SR Krotoszyn	1
SR Kolbuszowa	1
SR Jelenia Góra	1
SR Głogów	1
SR Chorzów	1
SR Busko-Zdrój	1
SR Bielsk Podlaski	1
SR Białogard	1
SO Tarnobrzeg	1
SO Świdnica	1
SO Sieradz	1
SO Płock	1
SO Łomża	1
SO Kalisz	1
SO Bielsko-Biała	1
SA Szczecin	1

Nasi wolontariusze najczęściej pojawiali się w sądach rejonowych, których dotyczy 61% obserwacji oraz w sądach okręgowych (35%). Znacznie rzadziej odwiedzane były sądy apelacyjne (3%) i wojewódz-

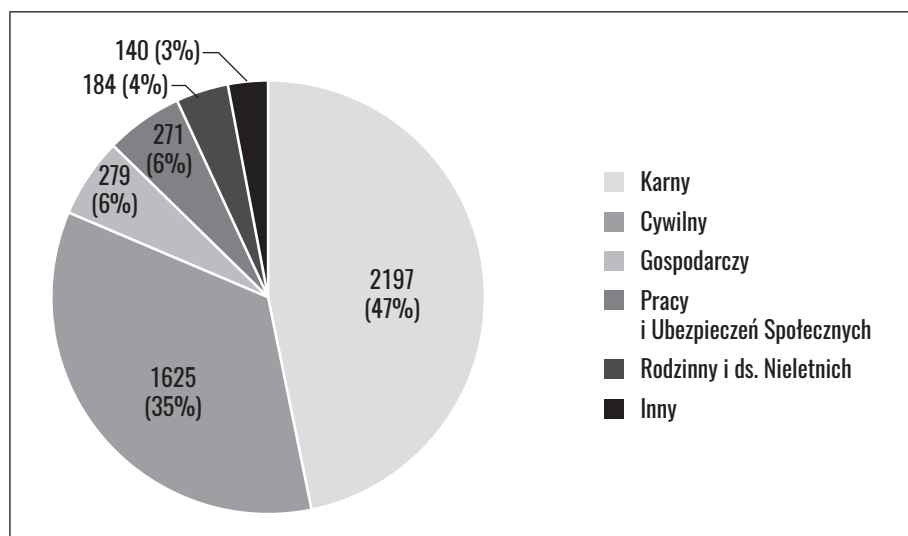
kie sądy administracyjne (2%). Dysproporcja ta nie jest jednak ani zaskakująca, ani niepokojąca, bowiem w trakcie szkoleń zachęcamy przyszłych obserwatorów do odwiedzania przede wszystkim tych sądów, z którymi przeciętny obywatel styka się najczęściej. Właśnie kontakt z sądami rejonowymi i okręgowymi, stanowiącymi sądy pierwszej instancji w większości spraw, przekłada się na opinię o funkcjonowaniu całego wymiaru sprawiedliwości.

Wykres 12: Liczba obserwacji posiedzeń w poszczególnych typach sądów (n=4696)

Podobnie jak w latach poprzednich, w obecnym cyklu monitoringu obserwujemy nadreprezentację danych pochodzących z rozpraw w wydziałach karnych. Jednocześnie zauważyć należy, że w porównaniu z ubiegłoroczną edycją programu możemy mówić o znacznym wzroście liczby obserwacji rozpraw w wydziałach gospodarczych, rodzinnych oraz pracy i ubezpieczeń społecznych i innych, które łącznie stanowią blisko 20% próby (poprzednio było ich niewiele ponad 3%).

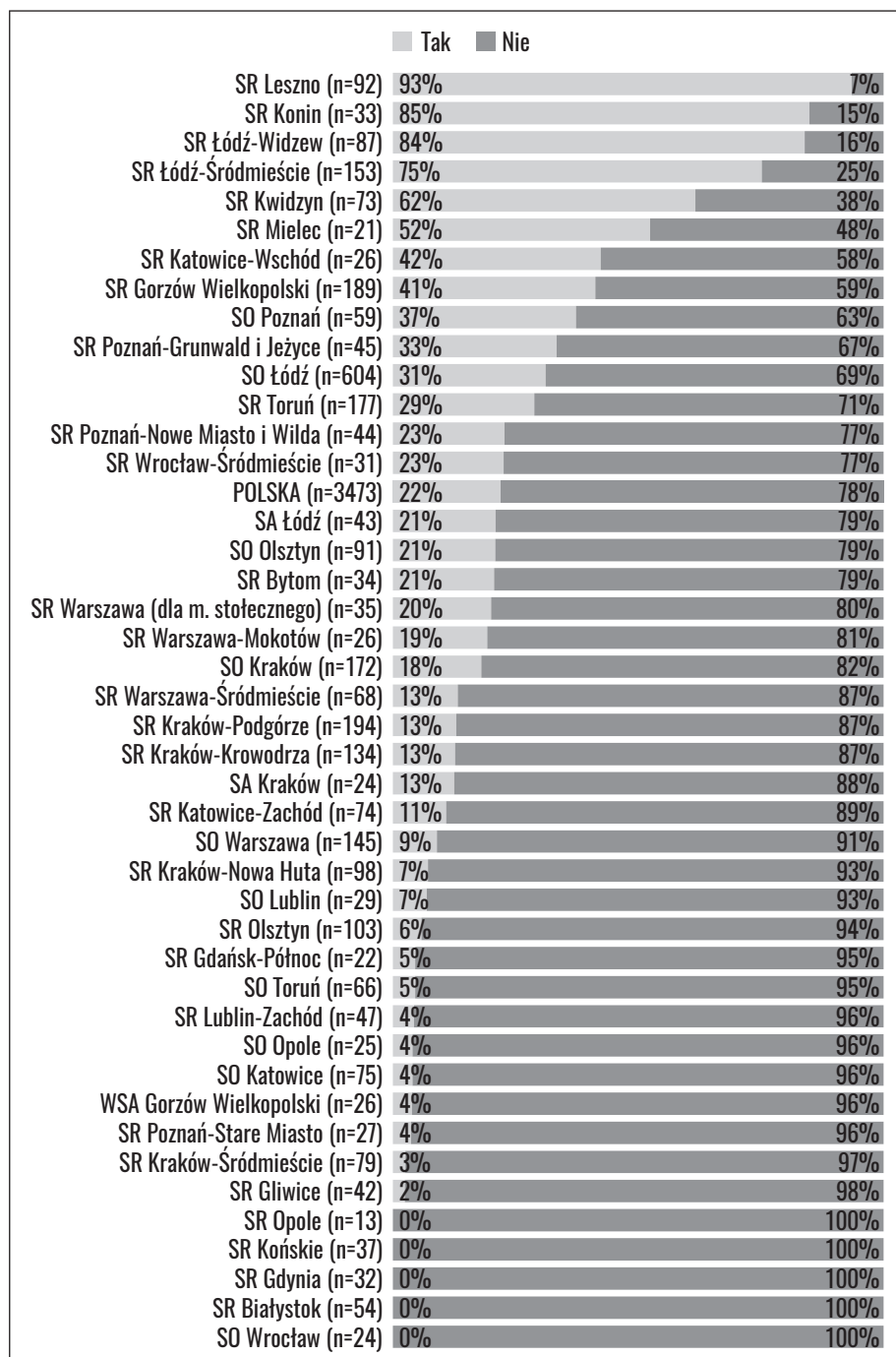
W wydziałach karnych przeprowadzono 2197 obserwacji rozpraw, które stanowiły 47% próby. Rozprawy w wydziałach cywilnych obserwowano 1625 razy (35%). Liczebności obserwacji z rozpraw i posiedzeń w pozostałych wydziałach są zbliżone. Wolontariusze uczestniczyli w posiedzeniach w wydziałach gospodarczych 279 razy (6%), w wydziałach pracy i ubezpieczeń społecznych – 271 razy (6%), w wydziałach rodzinnych i nieletnich – 184 razy (4%). Wizytę w pozostałych wydziałach odnotowano 140 razy (3%).

Wykres 13: Liczba obserwacji według wydziałów sądów (n=4696)

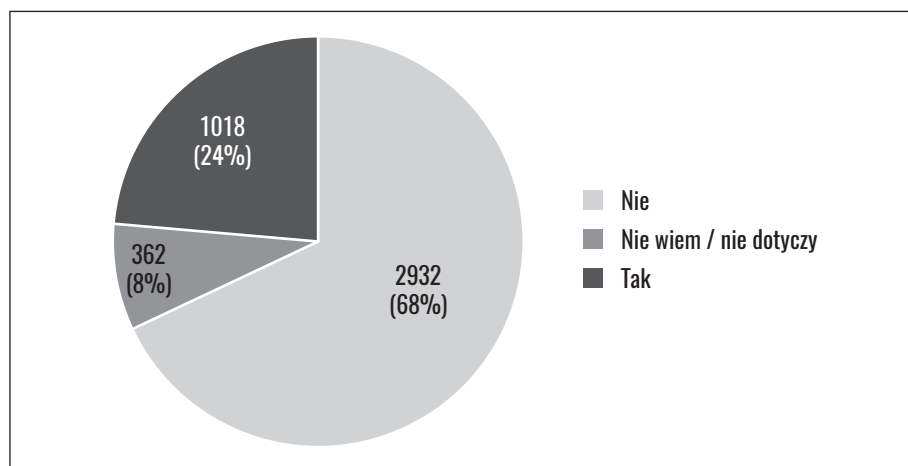
Mając świadomość ograniczeń przyjętej metody badawczej staramy się minimalizować ryzyko wpływu obecności wolontariuszy na przedmiot badania, aby trafnie odtworzyć doświadczenia zwykłych obywateli w sądzie. Obecność na sali sądowej jakiegokolwiek osoby niezwiązanej ze sprawą może odbić się na przebiegu rozprawy i zachowaniu jej uczestników. Zakładamy jednak, że wpływ ten będzie mniejszy w przypadku wizyty osoby anonimowej, niewystępującej w imieniu żadnego zewnętrznego podmiotu – zwłaszcza rozpoznawalnej w środowisku organizacji. Z tego względu w trakcie szkolenia przyszli obserwatorzy przestrzegani są przed informowaniem o współpracy z Fundacją; zachęcamy ich, aby zapytani o przyczynę swojego uczestnictwa w rozprawie powoływali się na konstytucyjną zasadę jawności rozpraw, umożliwiającą im przebywanie na sali w charakterze publiczności. Pomimo to zdarza się, że sędziowie są świadomi, że ich pracę obserwuje wolontariusz Fundacji Court Watch Polska i pytają o cel robienia notatek albo wprost czy dana osoba jest wolontariuszem Court Watch, jednak nie dzieje się to często. W obecnym cyklu monitoringu obserwatorzy zaznaczyli w formularzu, że ich zdaniem sędzia zdawał sobie sprawę z tego, że współpracują z Fundacją w przypadku 923 obserwacji (24%) – o 6 punktów procentowych częściej niż w poprzedniej edycji. Niewykluczone, że ten stan rzeczy wynika z rosnącej rozpoznawalności organizacji wśród judykatury, co z kolei jest oczywistą konsekwencją podejmowanych działań zmierzających do upowszechniania wyników monitoringu wśród sędziów, czy udzielania w mediach wypowiedzi opartych o wyniki obserwacji. Sę-

dziowie, widząc na sali osobę z kwestionariuszem, mogą zatem mieć powody ku temu, by łączyć ją z Fundacją.

Wykres 14: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (sądy)

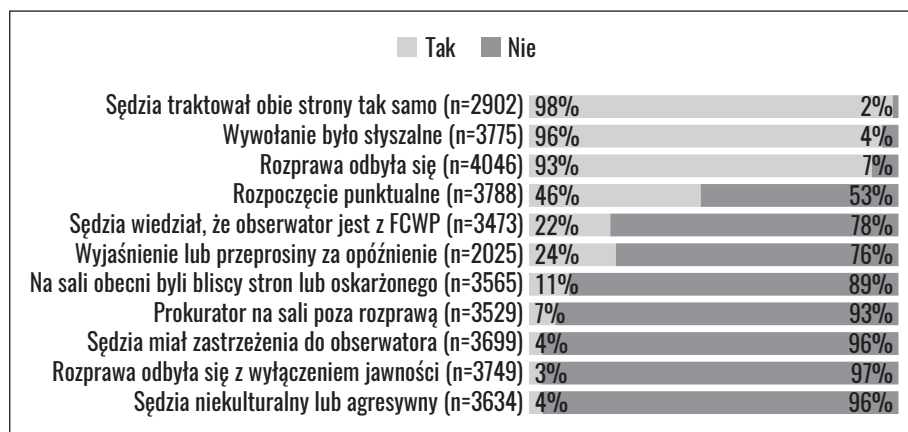
Wykres 15: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (n=3473)

Aby przybliżyć całościowy obraz kluczowych aspektów funkcjonowania sądów, prezentujemy zestawienie proporcji odpowiedzi na wybrane pytania kwestionariusza obserwacji rozpraw. Zestawienie opracowano na podstawie danych z 43 sądów, w których dokonano co najmniej 25 obserwacji posiedzeń.

W porównaniu z ostatnimi cyklami *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* nie zaobserwowaliśmy znacznych zmian; biorąc pod uwagę sam rok poprzedni, wyniki w przypadku większości pytań są niemalże identyczne. Wolontariusze informowali nas o niekulturalnym lub agresywnym zachowaniu sędziego minimalnie częściej (różnica jednego punktu procentowego), spadła też ogólna punktualność rozpoczęcia rozpraw (46% względem 48%) oraz słyszalność ich wywołania (96% względem 98%). Odnotowaliśmy natomiast poprawę dotyczącą odsetka odwołanych rozpraw, które rok temu stanowiły 10% (obecnie zaś 7%). Prokuratorzy lub pełnomocnicy stron obserwowani byli na sali sądowej poza czasem trwania rozprawy nieznacznie rzadziej (różnica jednego punktu procentowego). Rzadziej niż w poprzedniej edycji pojawiali się na sali sądowej (w charakterze publiczności) bliscy stron lub oskarżonego (11% względem 13%). Różnice te mogą częściowo wynikać ze sposobu doboru sądów w próbie, których lista co roku jest nieco inna. Dlatego w niniejszym raporcie zamieściliśmy także analizę porównawczą kilku najintensywniej monitorowanych sądów, aby prześledzić zmiany wartości wskaźników w odniesieniu do tych samych jednostek obserwacji.

Wykres 16: Średnie proporcje odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie przeprowadzono min. 25 obserwacji posiedzeń

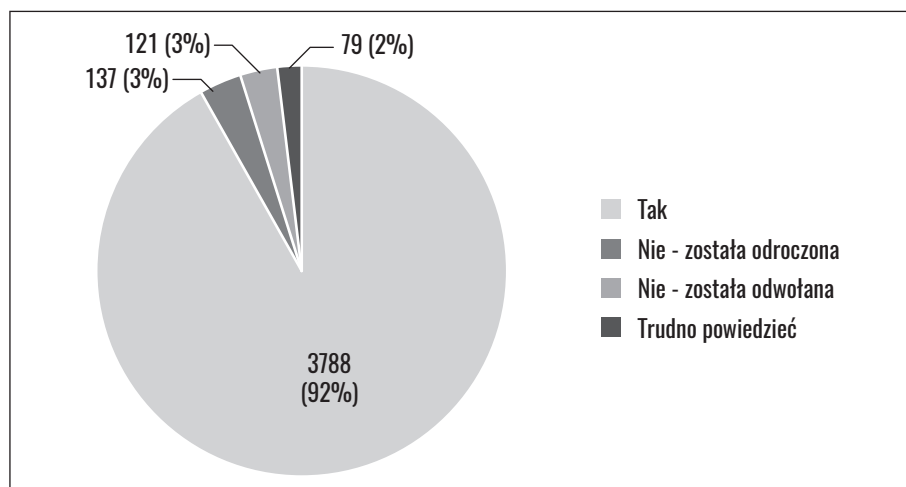
ORGANIZACJA PRACY

Instytucje publiczne postrzegane są przez pryzmat sprawności i przejrzystości ich organizacji. Kluczowymi elementami składającymi się na opinię o sprawności polskiego sądownictwa jest planowe i punktualne odbywanie się rozpraw. Odwołanie rozprawy lub jej opóźnienie często wywołuje w uczestnikach poczucie braku szacunku i lekceważenia ze strony instytucji. Jeżeli z jakiegoś powodu rozprawa musi zostać odwołana, odroczone lub nastąpi przesunięcie godziny jej rozpoczęcia, złe wrażenie może zostać zniwelowane poprzez wyjaśnienie przyczyn sytuacji lub przeprosiny. Z powyższych względów prosimy naszych wolontariuszy, aby z jednej strony odnotowywali przypadki odwołania rozpraw i posiedzeń oraz rejestrowali wielkość opóźnienia, z drugiej zaś zwrócili uwagę, czy przyczyny tych sytuacji zostały wyjaśnione lub czy padło słowo „przepraszam”.

ODWOŁYWANIE ROZPRAW I POSIEDZEŃ

Udając się do sądu obserwatorzy najczęściej nie mają pewności, że rozprawa wyszukana na e-wokandzie lub wybrana na miejscu rzeczywiście się odbędzie. Jednak sytuacje, w których nasi wolontariusze mierzą się z odwołaniem lub odroczeniem zaplanowanego posiedzenia zdarzają się wciąż nierzadko (łącznie 6% obserwacji).

Wykres 17: Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie odbyła/o się? (n=4125)

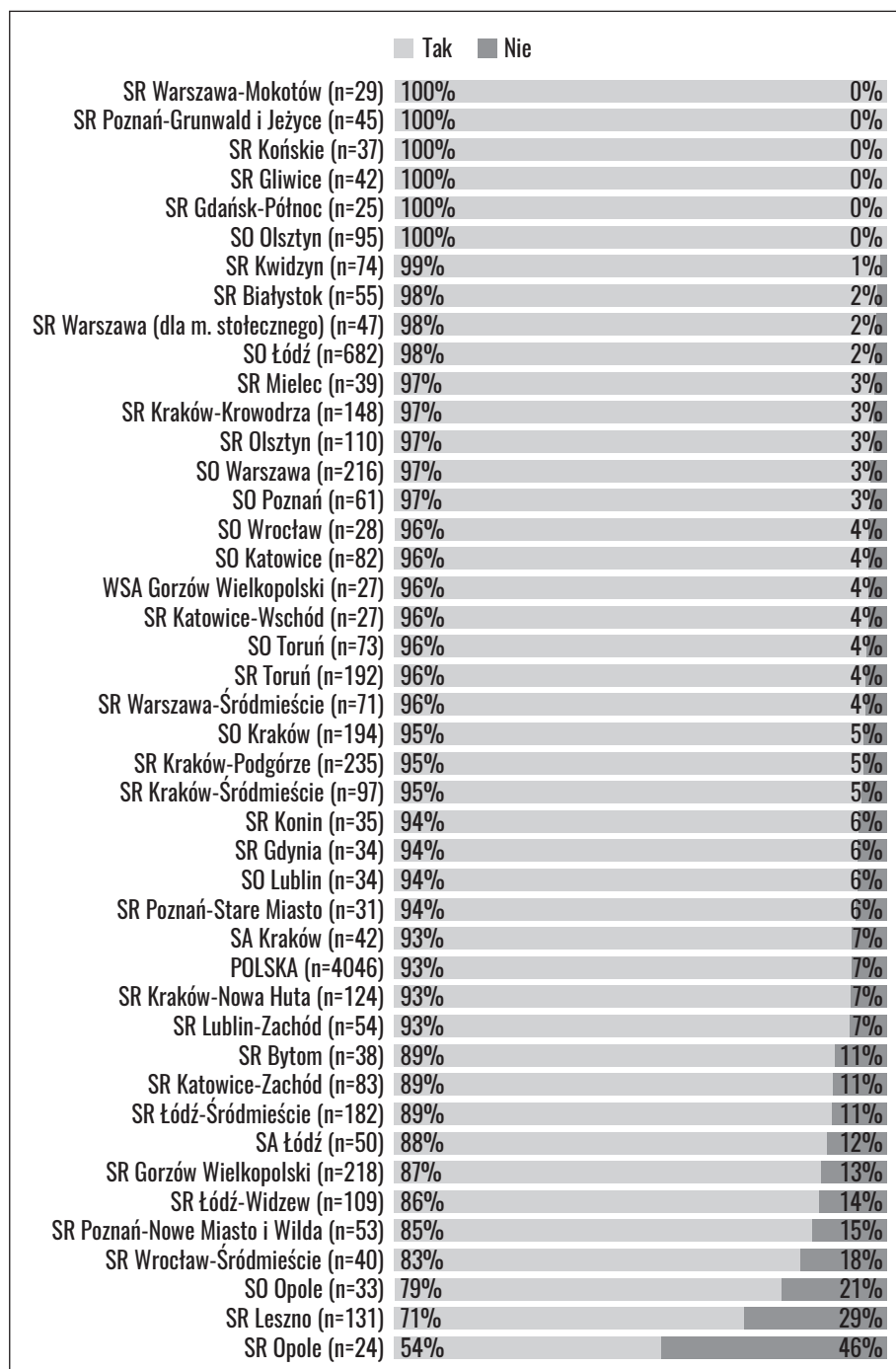

Obserwatorzy nie zawsze byli w stanie jednoznacznie stwierdzić, czy interesująca ich rozprawa rzeczywiście się odbyła; sytuacja taka miała miejsce 72 razy (2% wszystkich obserwacji). Poniższa relacja pokazuje, w jaki sposób chaos informacyjny może wpłynąć na dezorientację osoby poszukującej konkretnej rozprawy, a w konsekwencji skutkować nie dotarciem na nią:

Nie mam wiedzy, czy rozprawa ostatecznie się odbyła. W tym dniu niemal przy każdej sali rozpraw widniał napis „Wokanda przeniesiona do sali X”. W większości sal odbywały się inne rozprawy i gdyby nie wywieszone kartki, nie wiedziałabym, gdzie znajdę daną rozprawę. Warto nadmienić, iż zazwyczaj elektroniczne wokandy wyświetlały zupełnie inne informacje, a dodatkowo zawieszano kartkę dotyczącą innej sali rozpraw – w najgorszym przypadku wisiły trzy różne wokandy i często nie było widać na pierwszy rzut oka, jaka rozprawa odbywa się w danej sali. Wydaje mi się, że rozprawa mogła się odbyć z opóźnieniem, ponieważ strony miały problem ze znalezieniem swojej sali, ale są to tylko moje przypuszczenia, ponieważ udałam się na inną rozprawę.

SR Kraków-Podgórze, Wydział II Karny, 01.12.2017

Wykres 18: Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie odbyła/o się? (sądy) (n=4046)

FORMA POINFORMOWANIA O ODWOŁANIU LUB ODROCZENIU ROZPRAWY (POSIEDZENIA)

Incydentalne odwołanie lub odroczenie rozprawy, wynikające z uzasadnionych przyczyn (także losowych), nie musi stanowić poważnej rysy na wizerunku sądu. Każdorazowo jednak stosowna informacja powinna zostać zamieszczona na wokandzie lub zostać zakomunikowana oczekującym osobom w inny sposób, bo choć o odwołaniu rozprawy strony mogły zostać poinformowane telefonicznie, a przesłuchania świadków nie przewidziano, nie można wykluczyć, iż chciała w niej wziąć udział także publiczność.

W przypadku połowy sytuacji, w których rozprawa ostatecznie nie odbyła się, została ona odroczone przez sąd po wywołaniu i wejściu zainteresowanych osób na salę. W jednej na trzy obserwacje wolontariusze wskazywali, że stosowną informację można było znaleźć na wokandzie. Wyjście pracownika sądu do oczekujących osób w celu powiadomienia ich o odroczeniu lub odwołaniu rozprawy odnotowano 14 razy. Sytuacja, w której informacji udzielono dopiero na prośbę zainteresowanych, miała miejsce 5 razy.

Wykres 19: Jaka była forma poinformowania o odwołaniu lub odroczeniu rozprawy (posiedzenia) (n=262)?

Poniższe relacje obserwatorów wskazują, że w ich przypadku zadbano o wyczerpującą informację na temat przyczyn odwołania lub odroczenia rozprawy:

Sąd odroczył rozprawę po wywołaniu i wejściu zainteresowanych do sali rozpraw. Rozprawa nie odbyła się z powodu błędnego poinformowania strony, zarówno wezwanie do powoda, jak i pozwanego zostało wysłane na ten sam adres (powód nie znał adresu zamieszkania pozwanego, który często zmienia miejsce zamieszkania i pracuje

na wyjazdach. Oba listy sądowe odebrała matka powoda – prawdopodobnie wcześniej mieszkali razem.

Sędzia Sylwia Maśior, SR Chrzanów,
Wydział III Rodzinny i Nieletnich, 05.02.2018.

Do sądu zwróciły się osoby, które miały stawić się na rozprawie, z informacją, że ich nie będzie. Wyjaśniła mi to pani protokolantka, która specjalnie na polecenie sędzi zeszła do mnie, abym nie czekał bez sensu.

Sędzia Anna Miszewska, SR Gdynia,
Wydział II Karny, 02.08.2017 r.

Niestety, obserwatorzy nie zawsze mieli szczęście dowiedzieć się, dlaczego rozprawa, na którą oczekiwali, nie odbyła się:

Nic nie wiadomo. Rozprawa nie została wywołana, nikt nie wyszedł do oczekujących. Na wokandzie brak informacji o odwołaniu rozprawy.

SR Leszno, Wydział I Cywilny, 06.09.2017

Przez 20 minut od planowanej godziny rozpoczęcia rozprawy nikt jej nie wywołał, sala była pusta, na korytarzu również nikt nie czekał. Na wokandzie elektronicznej nie było żadnej wzmianki o odroczeniu, przerwaniu lub zniesieniu sprawy. Nie był to również skutek przeciągnięcia się poprzedniej rozprawy, bowiem ta, według wokandy, już się zakończyła.

SR Toruń, Wydział VIII Karny, 03.07.2018

PUNKTUALNOŚĆ ROZPOCZĘCIA ROZPRAWY

Punktualność jest nie tylko podstawową zasadą kultury osobistej. W przypadku instytucji publicznej przestrzeganie ustalonych ram czasowych świadczy o nienagannej kulturze organizacyjnej i szacunku względem interesantów. W przypadku kontaktu z wymiarem sprawiedliwości ewentualne opóźnienie rozpoczęcia rozprawy może przełożyć się na dyskomfort jej uczestników, dla których i bez dodatkowych zakłóceń może być to sytuacja stresująca.

W doświadczeniu naszych obserwatorów opóźnienia rozpraw są raczej regułą niż wyjątkiem. Wskazali oni na niepunktualność roz-

poczęcia rozprawy w ponad połowie obserwacji (56%). Podobnie jak w latach ubiegłych, średnia długość opóźnienia niepunktualnie rozpoczętych rozpraw wynosi 15 minut, co świadczy o nieustającej potrzebie podjęcia starań wyeliminowania lub choćby ograniczenia tego problemu.

Mimo że opóźnienie najczęściej nie przekracza 10 minut, w przypadku skrajnym wyniosło ponad 4 godziny, gdyż biegły (dojeżdżający z miasta oddalonego o 300 km) spóźnił się na pociąg (Sąd Okręgowy w Katowicach, Wydział XVI Karny, 05.06.2018).

Wykres 20: Czy rozpoczęcie było punktualne? (n=3776)

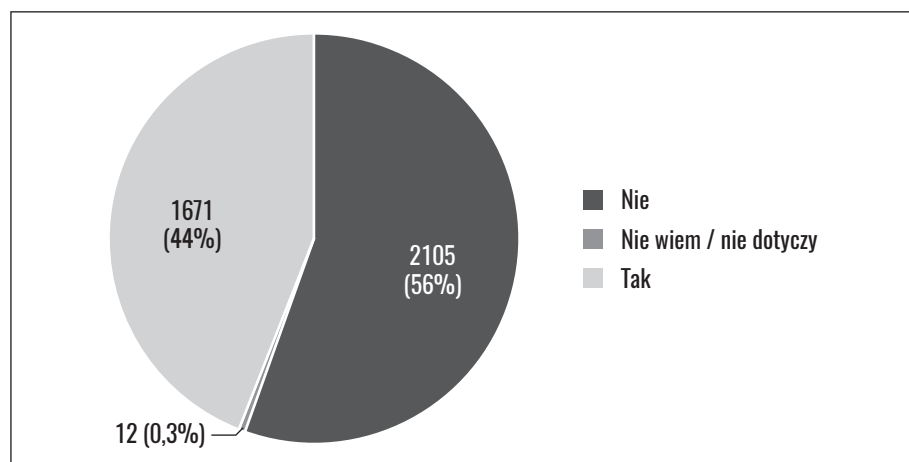
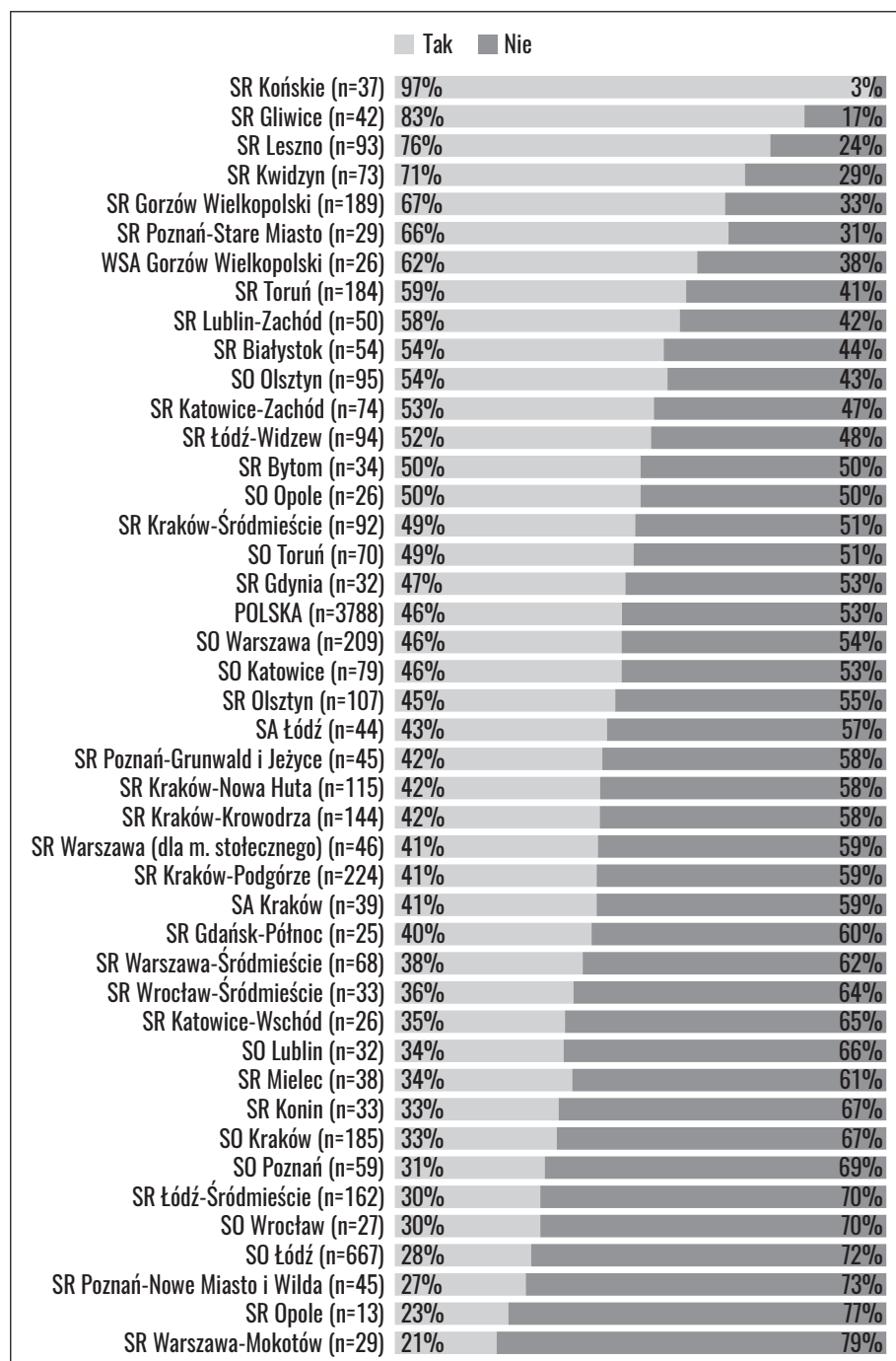

Tabela 1: Porównanie statystyk opóźnień rozpoczęcia rozprawy

wszystkie opóźnienia		powyżej 5 minut opóźnienia	
N	2101	N	1545
Średnia	ok. 15 min.	Średnia	ok. 19 min.
Minimum	1 min.	Minimum	6 min.
Maksimum	250 min.	Maksimum	250 min.
Mediana	10 min.	Mediana	15 min.
Dominanta	10 min.	Dominanta	10 min.

Wykres 21: Czy rozpoczęcie było punktualne, przy przyjęciu, że za niepunktualne uznajemy dopiero spóźnienia powyżej 5 minut? (sądy)

Nasi obserwatorzy niezwykle starannie starają się odnotowywać wszelkie opóźnienia, przez co w badanej próbie znajdują się także takie, które rozpoczęły się minutę lub dwie po zaplanowanym czasie. Mamy świadomość, że tego rodzaju dane nie muszą odzwierciedlać problemów organizacyjnych sądów. Zauważyliśmy bowiem, że wolontariusze przybywający na tę samą rozprawę potrafią wykazywać odmienną długość jej opóźnienia, co wynika najprawdopodobniej z różnicy ustawień zegarków. Jednak nawet jeśli uznamy rozprawy, które rozpoczęły się do 5 minut po czasie, za punktualne i tak mamy do czynienia z tym, że co trzecia rozprawa w Polsce rozpoczyna się niepunktualnie, a średni czas oczekiwania wynosi aż 19 minut. Biorąc pod uwagę liczbę posiedzeń odbywających się codziennie w polskich sądach, konieczność oczekiwania profesjonalistów, stron, świadków i innych uczestników pod zamkniętymi drzwiami sal sądowych generuje ogromne marnotrawstwo w skali całego kraju.

OBSERWOWANE PRZYCZYNY OPÓŹNIEŃ

Praktyka wyjaśniania przyczyny opóźnienia uczestnikom rozprawy może mieć duże znaczenie dla ich opinii o organizacji pracy sądu. Dowiadując się, że zmuszeni byli poczekać na wejście na salę rozpraw z przyczyn istotnych lub niezależnych od instytucji, prawdopodobnie będą mniej sfrustrowani w związku z tą sytuacją. Zmniejszy się także ryzyko odebrania spóźnienia jako lekceważenia ze strony sądu. Także w tym cyklu monitoringu prosiliśmy obserwatorów o informację, czy w przypadku opóźnienia rozprawy podana została jego przyczyna, oraz o wskazanie, kto był za nie odpowiedzialny.

W przypadku ponad połowy opóźnień obserwatorzy nie byli w stanie wskazać jego powodu. W co piątej obserwacji jako przyczynę opóźnienia wskazano przedłużenie się lub opóźnienie poprzedniej rozprawy. Za 18% przypadków opóźnienia rozprawy zdaniem obserwatorów miał być odpowiedzialny sąd lub sędzia. Szczególnie w takich przypadkach cenne jest, jeśli uczestnikom wyjaśni się przyczynę spóźnienia:

Sędzia był na zabiegu medycznym i mógł albo odwołać wszystkie posiedzenia z tego dnia albo spóźnić się kilkadziesiąt minut. Wybrał drugi wariant. (...) Przyszedł przed salę jeszcze z walizką, zdaje się, że zaraz po przybyciu do sądu, zapytał kto czeka na tę godzinę i powiedział, że zaraz zaczniemy.

SR Warszawa Praga-Południe, Wydział IV Karny, 18.07.2017

O ile w powyższej sytuacji sędzia starał się jak najszybciej roz-

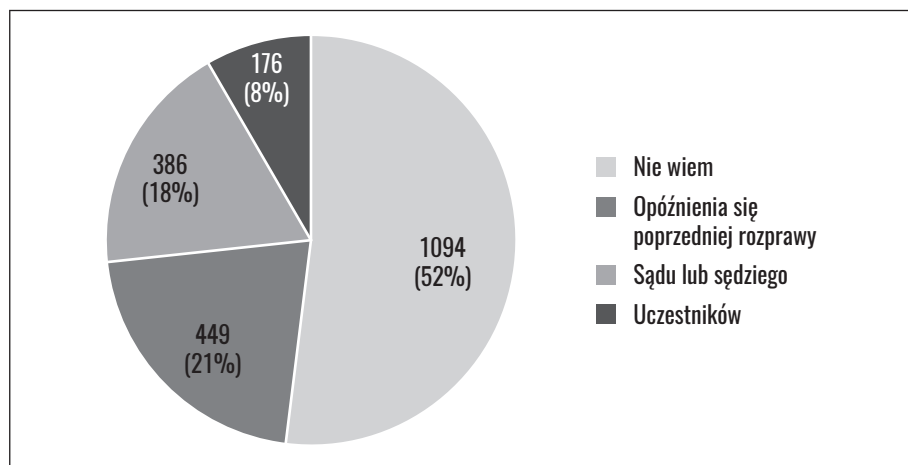
począć rozprawę oraz usprawiedliwił swoje późniejsze przybycie na salę, należy pamiętać, że nie zawsze tak było – na przykład w Sądzie Rejonowym Kraków-Śródmieście:

Sędzia chodziła po korytarzu przez długi czas. Pozwana upominała się, że czeka, ale sędzia powiedziała, że [rozprawa rozpocznie się] dopiero jak wywołają sprawę.

SR Kraków-Śródmieście, Wydział VI Cywilny 04.12.2017

Przykład ten jest o tyle niepokojący, iż przy okazji tej rozprawy odnotowano najdłuższy czas oczekiwania (76 minut), gdzie nikt nie poinformował uczestników i publiczności o jego przyczynie.

Wykres 22: Opóźnienie nastąpiło z winy... (n=2105)

W przypadku wielu opóźnień wina nie leży po stronie instytucji i nie ma możliwości ich uniknięcia. W takiej sytuacji niezwykle istotne jest poinformowanie zainteresowanych osób o przyczynach opóźnień i przewidywanym czasie oczekiwania, a także przeproszenie ich za zaistniałą sytuację. Brak takiej informacji stwarza wrażenie lekceważenia uczestników postępowania i zakłóca ich plan dnia. Niektórym może się wydawać, że przeprosiny są zbędną kurtuazją, jednak przypominają uczestnikom postępowania, że pomimo problemów z punktualnością instytucja szanuje ich czas, co z kolei przekłada się na ich całokształt doświadczenia wymiaru sprawiedliwości. Z kolei poinformowanie o przewidywanej długości opóźnienia pozwala oczekującym przeznaczyć ten czas na wizytę w toalecie lub odwiedzenie bufetu, co w ostateczności może pozytywnie przełożyć się na komfort uczestnictwa w rozprawie.

Pan Sędzia przewodniczący poprosił strony do sali rozpraw i wyjaśnił powody opóźnienia. Przeprósł za wszystko, zapytał, czy nie koliduje to stronom w innych sprawach i powiedział, że opóźnienie może potrwać do 30 minut, za co przeprasza i będzie informował na bieżąco o ewentualnych zmianach. Opóźnienie trwało ostatecznie godzinę, ale kilkakrotnie wychodziła w tym czasie i protokolantka, i przewodniczący, tłumacząc, że dalej rozprawa trwa i przeprasząc za każdym razem. Dzięki temu strony wiedziały, dlaczego opóźnienie trwa.

Sędzia Mirosław Ziaja, SA Katowice,
Wydział I Cywilny, 26.03.2018

Sędzia na początku bardzo przepraszała i powiedziała, że jest jej przykro, że musieliśmy tyle czekać, ale na poprzedniej rozprawie musiała przesłuchać nadprogramowego świadka i stąd wzięło się to opóźnienie.

Sędzia Agnieszka Rutkowska,
SR Kraków-Śródmieście, Wydział I Cywilny, 25.10.2017

Przed wywołaniem wyszła z sali protokolantka i poinformowała o opóźnieniu się rozprawy, że sprawa zostanie wywołana chwilę później, podała również przyczynę opóźnienia. Na samym początku już po wejściu na salę rozpraw, sędzia ponownie przeprósł za opóźnienie się sprawy.

Sędzia Tomasz Gal, SO Warszawa,
Wydział XXV Cywilny, 17.07.2017

Sędzia wyszła jeszcze przed planowaną godziną rozpoczęcia rozprawy i poinformowała, że czekają na informatyka. Chwilę po planowanej godzinie rozpoczęcia rozprawy ponownie wyszła na korytarz, przeprosiła i powiedziała, że za chwilę będziemy zaczynać.

Sędzia Izabela Kuczera-Fatyga, SR Katowice-Zachód,
Wydział IV Rodzinny i Nieletnich, 01.08.2017

Nie zawsze jednak uczestnicy muszą ze szczegółami zaznajamiać się z przyczyną opóźnienia, zwłaszcza jeśli może to stawiać sąd lub sędziego w niekorzystnym świetle:

Na początku rozprawy sędzia przeprosiła za opóźnienie i wyjaśniła, że wystąpiło ono z powodu problemów z łańcuchem – odczepił się orzeł i sędzi zeszło kilka minut, aż go ponownie doczepiła do łańcucha.

SR Kwidzyn, Wydział II Karny, 27.09.2017

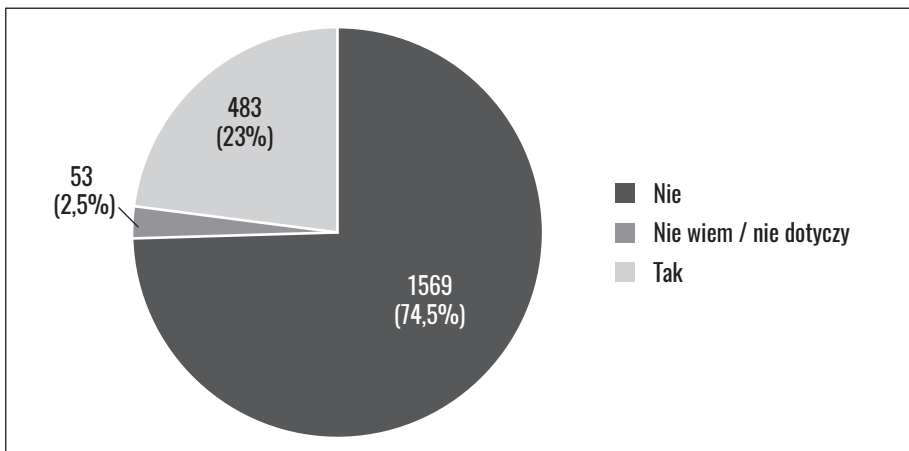
Choć nie brakuje przykładów pozytywnego zachowania sędziów w sytuacji opóźnienia rozprawy, nasi obserwatorzy miewają niekiedy inne doświadczenia:

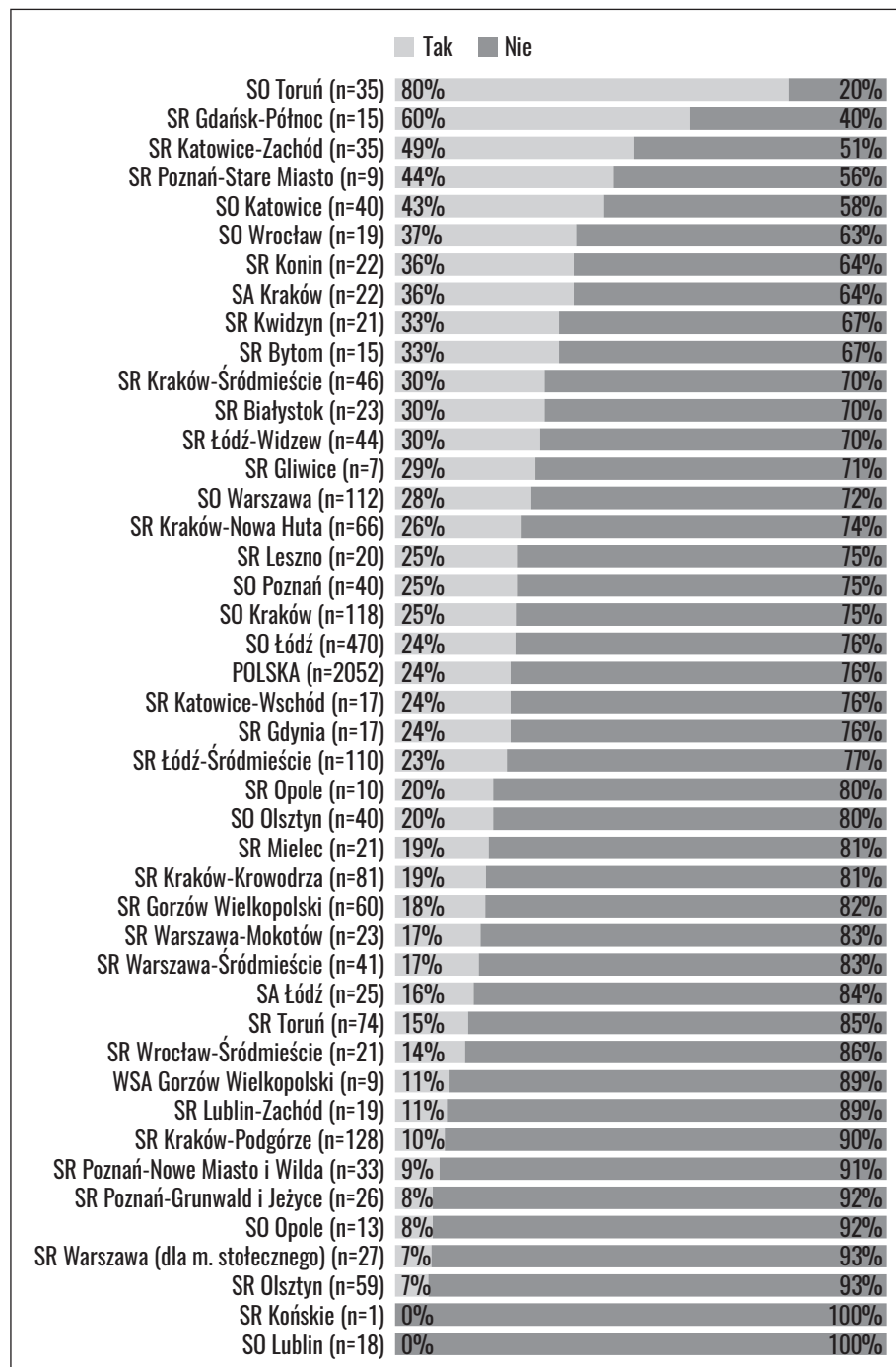
Sędzia wyjaśnił, że opóźnienie nastąpiło z powodu tymczasowego aresztowania. Zrobił to w sposób niemiły, lakoniczny i cyniczny. Następnie zwrócił uwagę, że rozprawa odbywa się wyłącznie z dobroci jego serca, gdyż normalnie w przypadku tymczasowego aresztowania odwołuje się rozprawę.

SR Konin, Wydział II Karny, 22.08.2017

Niestety, podobnie jak w poprzednich edycjach *Obywatelskiego Monitoringu Sądów*, w przypadku 74,5% obserwacji dotyczących niepunktualnych posiedzeń, nie wyjaśniono powodów opóźnienia, nie padło także słowo „przepraszam”. Bardzo pozytywnie wyróżnia się pod tym względem Sąd Okręgowy w Toruniu, gdzie w przypadku 80% opóźnień uczestnicy rozprawy otrzymali informację na temat ich przyczyny i (lub) przeprosiny.

Wykres 23: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualne, czy ktoś wyjaśnił / przeprosił? (n=2105)

Wykres 24: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualne, czy ktoś wyjaśnił / przeprosił? (sądy)

PRZESTRZEGANIE ZASADY JAWNOŚCI

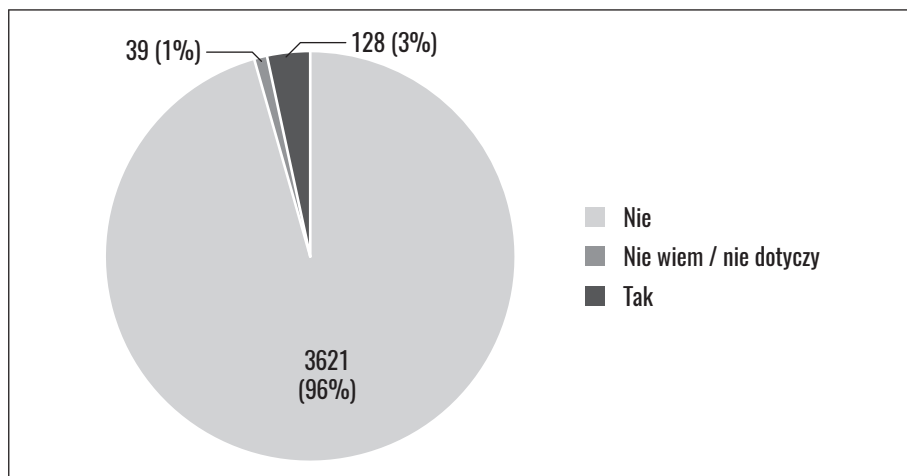
Zasada jawności postępowania, a przede wszystkim wynikająca z niej możliwość obywatelskiej kontroli nad sądownictwem, stanowi jedną z gwarancji rzetelnego, sprawiedliwego procesu. Istnieją sytuacje, w których jawność rozprawy lub posiedzenia może być wyłączona – zgodnie z art. 45 ust. 2. Konstytucji RP może to nastąpić ze względu na „moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny”. Są to jednak przypadki wyjątkowe, które nie powinny otwierać drogi do nadużyć – we wszystkich innych jawność należy traktować jako obowiązującą regułę.

Obywatelski Monitoring Sądów nie mógłby być realizowany bez podstawy, jaką jest zasada jawności rozpraw. Jej spełnieniem jest nie tylko sama możliwość przebywania na sali sądowej, ale i poczucie, że obecność w charakterze publiczności nie jest przez sąd niepożądana – co również kontrolują obserwatorzy Fundacji.

JAWNOŚĆ I INFORMOWANIE O PRZYZCYNIE JEJ WYŁĄCZENIA

Zdecydowana większość rozpraw, które poddano obserwacji, odbywała się w trybie jawnym (96%).

Wykres 25: Czy rozprawa/posiedzenie odbyła/o się z wyłączeniem jawności? (n=3788)

Nasi wolontariusze niejednokrotnie dopiero na sali sądowej dowiadują się, że trafili na rozprawę, której jawność została wyłączona, bowiem do rzadkości należy umieszczanie takiej informacji na wo-

kandzie lub podawanie jej podczas wywołania. Próbuując wziąć udział w rozprawie niejawniej obserwatorzy mają okazję zbadać, w jaki sposób sąd odmawia udziału w niej osobom przybyłym w charakterze publiczności. Nawet jeśli wolontariusz spędzi na sali tylko kilka minut, jego obserwacja będzie bardzo cenna. Poniższe relacje dowodzą, iż nie zawsze można liczyć na wyjaśnienie przyczyny wyłączenia jawności. Sędziowie czasem nie podają nawet podstawy prawnej:

Sędzia po wejściu wszystkich zainteresowanych na salę powiedział: „Strony zapraszam, reszta proszę wyjść. To jest sprawa pojednawcza, jawność jest wyłączona”. Użył przy tym tonu szorstkiego, raczej niegrzecznego. Nie podał podstawy prawnej ani wyczerpującego uzasadnienia, przez co nie wiem, w jakim trybie wyłączono jawność.

SR Kwidzyn, Wydział II Karny, 21.07.2017 r.

Jawność posiedzenia wyłączyła sędzia z własnej inicjatywy. Sędzia wyraźnie zaskoczona, że przyszedłem też na drugie posiedzenie, zapytała mnie o imię, nazwisko, w jakim charakterze jestem. Podałem moje dane, zostały one wpisane do protokołu. Sędzia początkowo zgodziła się, bym pozostał, po czym na uwagę jednej z adwokatów, stwierdziła, że mogę przyjść jedynie na odczytanie postanowienia. Na moją uwagę, że SN wypowiadał się w sprawie takich posiedzeń jak to, i stoi on na stanowisku, że posiedzenia takie są co do zasady jawne – pani sędzia podała mi podstawę prawną, w formie artykułu, bez uzasadnienia, i powiedziała, że mam opuścić salę.

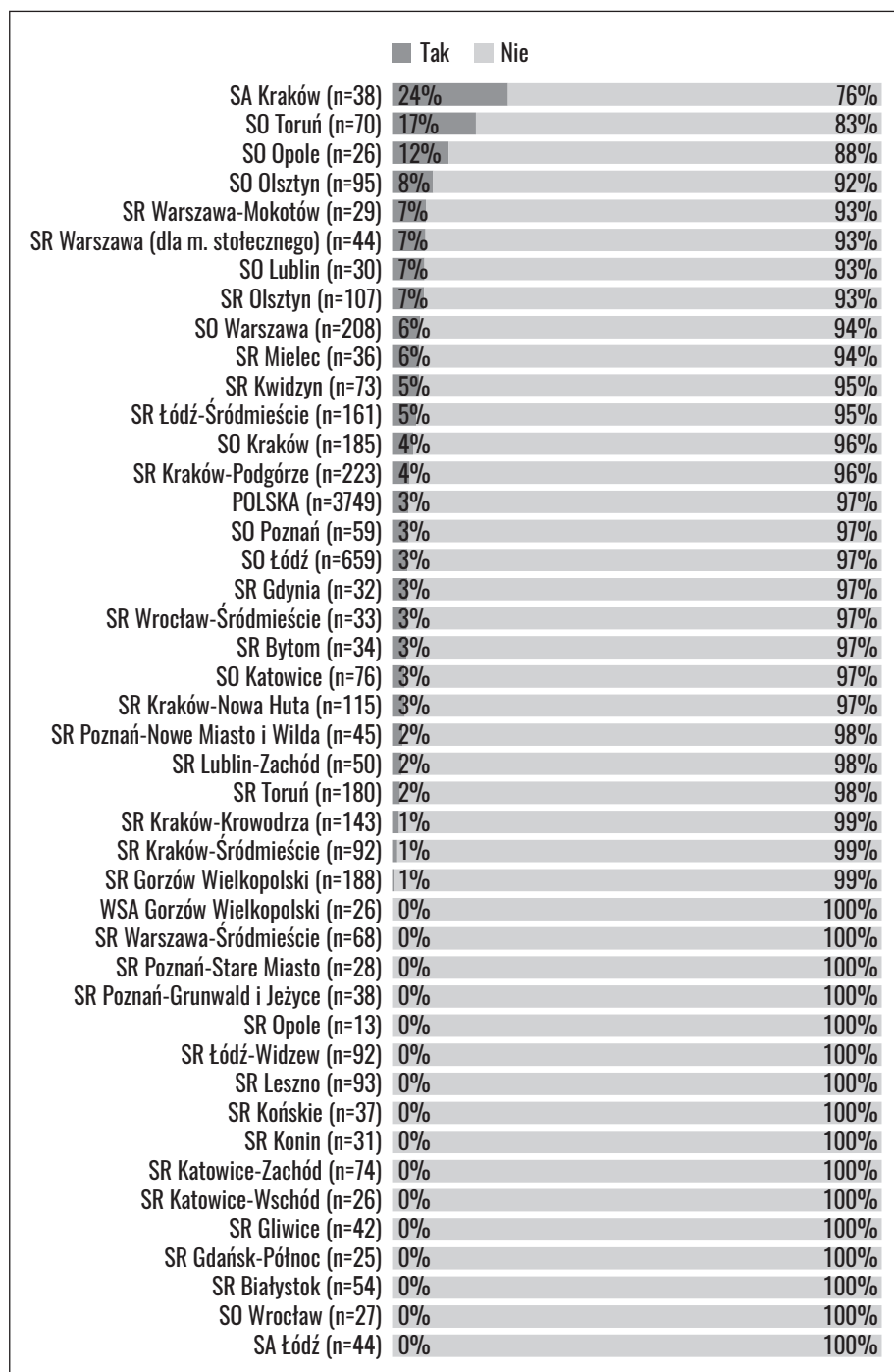
SO Kraków, Wydział III Karny, 24.07.2017 r.

Zdarzyły się jednak sytuacje, w których pozwolono naszemu obserwatorowi na pozostanie na sali rozpraw:

Sędzia poinformował mnie o wyłączeniu sprawy z jawności, jednak nie przytoczył konkretnego artykułu jako podstawy prawnej. Sędzia powiedział jedynie, że posiedzenia są niejawne (...). Chciałem opuścić salę rozpraw, jednak sędzia spytał jeszcze: „kim Pan jest?” Odparłem, że studentem, po czym sędzia powiedział: „No dobrze, to niech Pan zostanie, ale Pana godność i charakter odnotujemy w protokole”.

SO Opole, Wydział III Karny, 21.02.2018

Wykres 26: Czy rozprawa/posiedzenie odbywała/o się z wyłączeniem jawności? (sądy)

SŁYSZALNOŚĆ WYWOŁANIA POSIEDZENIA LUB ROZPRAWY

Podstawowym warunkiem uczestnictwa w jawnej rozprawie jest możliwość dowiedzenia się, gdzie i kiedy one się odbywają. Kluczowym źródłem takiej informacji są wokandy, obecnie wyświetlane w sądach zwykle w formie elektronicznej na ekranach, jak i coraz rzadziej – tradycyjnej, papierowej, a także wywołanie rozprawy przez pracownika sądu tuż przed jej rozpoczęciem lub odpowiednia zapowiedź przez głośniki. Kwestia czytelności i aktualności wokandy omówiona zostanie w dalszej części raportu, w tym miejscu zajmiemy się oceną słyszalności wywołania rozpraw. W znacznej większości przypadków (95%) obserwatorzy nie mieli do niej żadnych zastrzeżeń, a problemy sygnalizowano relatywnie rzadko. Dość często zwracano uwagę na niedostateczną słyszalność wywołania rozprawy lub posiedzenia w sądach olsztyńskich. Należy jednak zaznaczyć, iż wszystkie obiekty dotyczące tej kwestii wyrażone zostały przez tego samego obserwatora, nie mamy zatem pewności co do rzeczywistej skali problemu. Wątpliwości dotyczyły nie tylko samej słyszalności wywołania, czy dykcji pracownika sądu, ale i podania wszystkich informacji:

Co do wywołania rozprawy, było ono niekompletne – protokolant nie wskazał precyzyjnie stron.

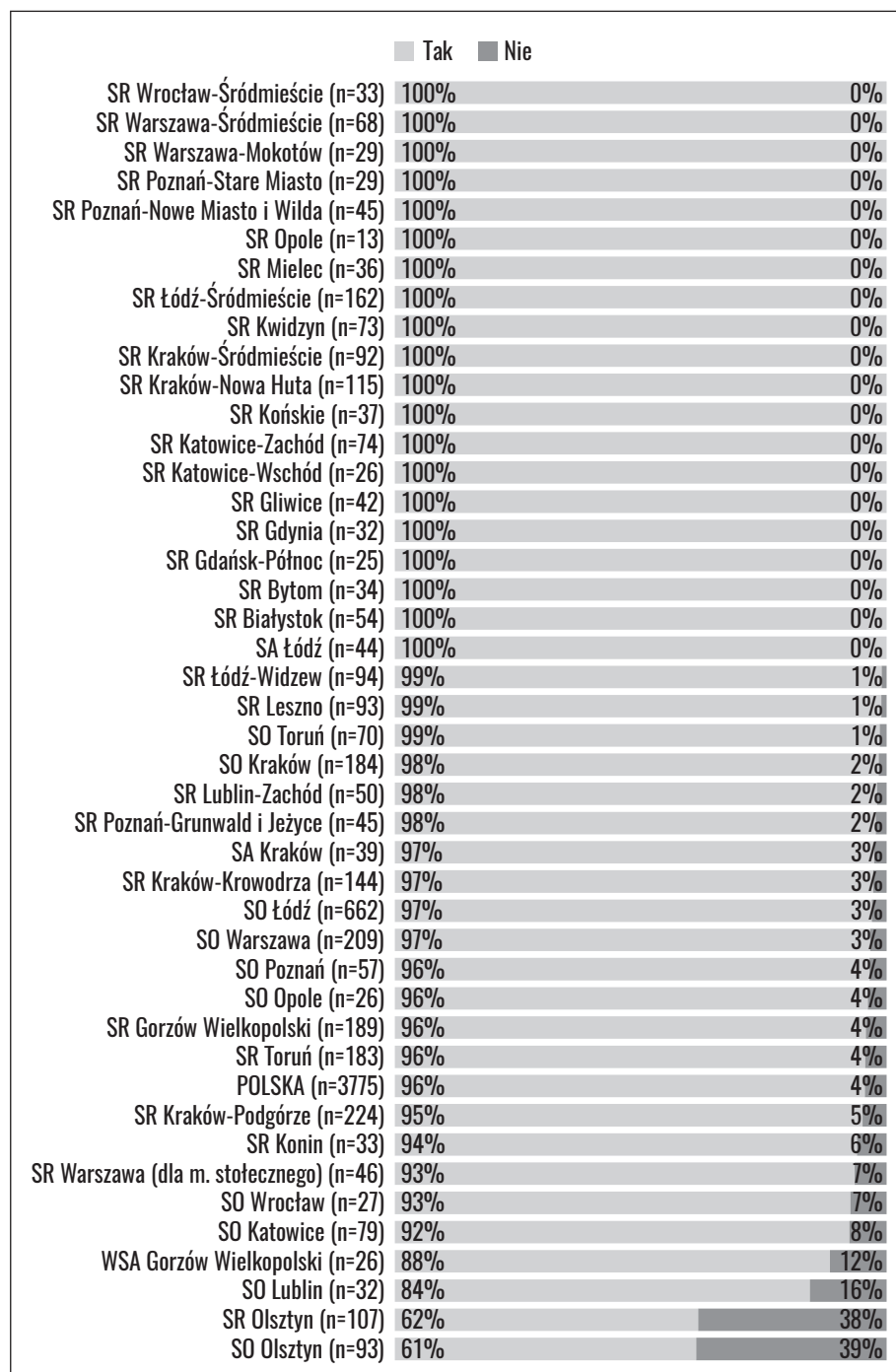
SR, Wrocław-Śródmieście, Wydział I Cywilny, 10.04.2018

Zdarzyła się także sytuacja, gdzie:

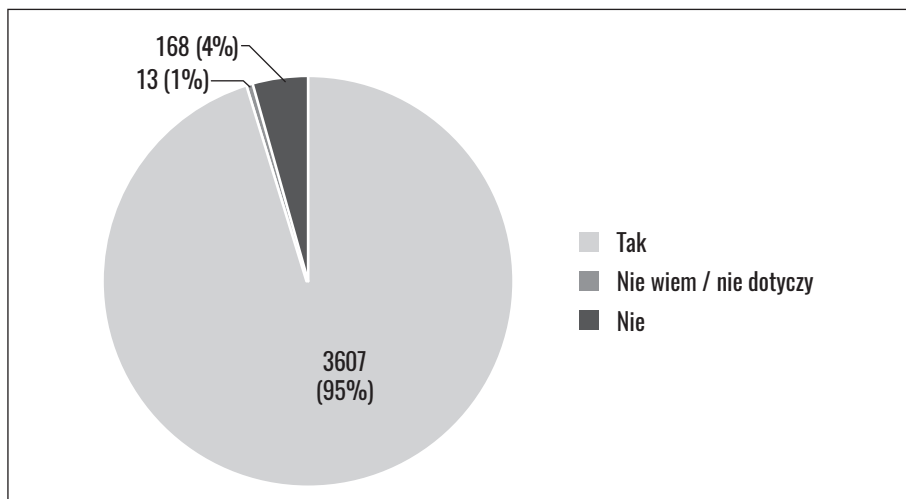
Nikt nie wywołał rozprawy, sami musieliśmy zapytać, czy możemy wejść na salę rozpraw.

SO Łódź, Wydział XVIII Karny, 16.05.2018

Wykres 27: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (sądy)

Wykres 28: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (n=3788)

REAKCJE NA POJAWIENIE SIĘ PUBLICZNOŚCI (OBSERWATORÓW)

Zadaniem obserwatorów jest także wychwycenie ewentualnych sygnałów świadczących o tym, że publiczność nie jest mile widziana na rozprawie. Należą do nich m.in. nieuzasadnione procedurą dociekanie przyczyny wizyty obserwatora, uniemożliwianie sporządzania notatek oraz złośliwe uwagi pod adresem publiczności. W trakcie szkoleń prosimy przyszłych obserwatorów, aby oceniając przychylność sądu wobec obecności publiczności kierowali się własną wrażliwością, opisując szczegółowo zachowania, które ich zaniepokoiły. Jednocześnie zwracamy uwagę, że sąd ma prawo upewnić się, czy wśród przedstawicieli publiczności nie ma świadków zeznających w sprawie lub w inny sposób z nią związanych, a także mając wątpliwości co do pełnoletniości widowni – skontrolować jej wiek. W przypadku większości obserwacji (94%) wolontariusze nie odczuli obiekcji sędziego względem ich pojawienia się na rozprawie.

Zdarza się, że sędziowie entuzjastycznie reagują na obecność publiczności, a nawet znajdują czas na przybliżenie obserwatorom przedmiotu sprawy, szczególnie studentom.

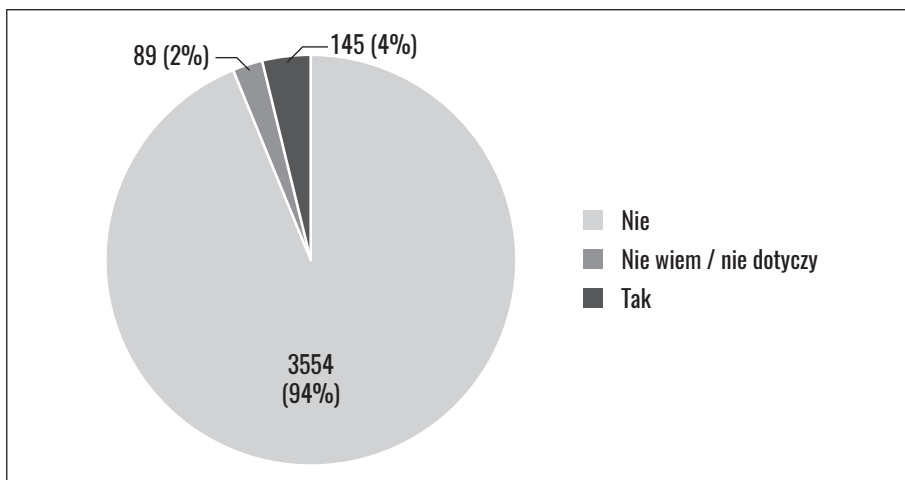
Bardzo miły i sympatyczny sędzia, który po rozprawie zaprosił na chwilę rozmowy i podsumował mi proces, z wyjaśnieniem jego przedmiotu oraz przebiegu postępowania.

Sędzia Andrzej Haliński, SR Gdańsk-Północ,
Wydział II Karny, 01.02.2018

Bardzo miły sędzia, podszedł do mnie przed rozprawą i porozmawiał (wtedy jeszcze nie wiedziałem, że to sędzia), (...), zachęcił mnie do przyścia na tę konkretną rozprawę.

Sędzia Tomasz Bac, SR Kraków-Podgórze
Wydział III Rodzinny i Nieletnich, 05.07.2018

Wykres 29: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (n= 3788)

Zdarzyło się także, że nie sędzia, a prokurator doradzał obserwatorowi w wyborze rozpraw:

Prokurator zapytał mnie w trakcie przerwy, w jakim celu uczestniczyłem w rozprawie. Wyjaśniłem mu pokrótce, że jestem tam w ramach praktyk, a ten zainteresował się i przekazał kilka istotnych informacji odnośnie wyszukiwania na wokandzie ciekawszych i dłuższych czasowo rozpraw.

SR Gorlice, Wydział II Karny, 06.07.2018

Mimo wielu pozytywnych przykładów niektórzy sędziowie na-

dal bywają niechętni wobec obecności publiczności na prowadzonych przez siebie rozprawach:

Odniosłam wrażenie, że pani sędzia była przeciwna mojej obecności na sali. Dopytywała uczestników, czy zgadzają się żebym była obecna, mimo że od początku twierdzili, że tak. Musiałam okazać dowód osobisty, moje dane zostały umieszczone w protokole. Do protokołu zostało też podyktowane coś w rodzaju mojego oświadczenia o chęci uczestniczenia w rozprawie w charakterze publiczności. Musiałam też odpowiedzieć na szereg pytań zadanych przez Sąd, m.in. co studiuję i na którym roku jestem (wcześniej, kiedy zostałam poproszona o uzasadnienie dlaczego chcę wziąć udział w rozprawie, powiedziałam, że jestem studentką i w ten sposób zdobywam wiedzę).

SR Tychy, Wydział III Rodzinny Nieletnich, 24.07.2017

Sędzia w ironiczny i niemiły sposób pytała, co robię na sali rozpraw. Gdy kulturalnie wyjaśniłem cel mojej wizyty, sędzia insynuowała, że będę robił olbrzymi problem z opóźnienia toku rozpraw, chociaż nie miałem takiego zamiaru.

SR Konin, Wydział II Karny, 22.08.2017

Wraz z innymi obserwatorami zostaliśmy wyproszeni z sali, pomimo to, że jawność nie została wyłączona. Wysoki Sąd poinformował nas, że świadek będzie składał zeznania „o których nie musimy wiedzieć” (cytat). Nie zostaliśmy ponownie zaproszeni na salę, nawet po wyjściu świadka, którego zeznań mieliśmy nie wysłuchiwać. W niedługim czasie pełnomocnicy wyszli na przerwę.

SO Łódź, Wydział XVIII Karny, 18.05.2018

Dość zaczepnym, w moim odczuciu, tonem, podniesionym głosem i słowami „a co to za towarzystwo się zebrało?” sędzia zaczęła wypytywać, kim są poszczególne osoby zebrane w charakterze publiczności.

SR Kołobrzeg, Wydział II Karny, 18.05.2018

Niektórzy, choć nie sprzeciwiają się uczestnictwu publiczności w rozprawie, zabraniają sporządzania notatek, a więc także wypełniania kwestionariusza obserwacji:

Sędzia zezwoliła na udział publiczności, jednak kiedy spostrzegła, że wypełniam arkusz ankiety, powiedziała: „Ale ja nie zezwoliłam na sporządzanie notatek”. Zaprzestałem więc notowania i całą rozprawę musiałem zapamiętać.

SR Wrocław-Śródmieście, Wydział V Karny, 21.02.2018

Czasem to strony lub ich pełnomocnicy nie są pozytywnie nastawieni do obecności publiczności. Na szczęście zdarza się, że sędziowie dbają o to, aby i oni mieli świadomość prawa obywateli do przebywania na sali sądowej w trakcie jawnej rozprawy:

Sędzia nawet broniła mojego prawa do obserwacji rozprawy, tłumacząc mecenasowi, że również nie wie kim jestem, ale na tym polega jawność rozpraw w Polsce. Pouczyła, że może wyłączyć jawność na wniosek stron.

Sędzia Tatiana Musiałek, SR Kraków-Nowa Huta,
Wydział III Rodzinny i Nieletnich, 14.03.2018

Oskarżony pytał, kim jestem, a Sąd poinformował, iż występuję na charakterze publiczności, rozprawa jest jawna i mam do tego prawo.

Sędzia Katarzyna Kuzara-Mach, SR Bytom,
Wydział II Karny, 10.07.2018

Nie zawsze, niestety, spotykamy się z obroną prawa do uczestnictwa w jawnej rozprawie. Niektórym sędziom wystarcza nieformalny sprzeciw stron, aby wyprosić publiczność z sali:

Po tym, jak pokrzywdzony rzucił się do mnie, że nie chce publiczności na swojej rozprawie, sędzia kazała mi opuścić salę.

SR Olsztyn, Wydział VII Karny, 06.04.2018

Jak już wspomniano, choć staramy się, aby obecność publiczności nie była łączona tylko z działalnością Fundacji, wielu sędziów orientuje się, że ma do czynienia z naszymi wolontariuszami, co wywołuje różne reakcje. Niektórzy sędziowie okazują zadowolenie z obecności obserwatorów:

Pan sędzia spytał, czy jesteśmy z Fundacji Court Watch – mówił, że bardzo mu miło. W trakcie przerwy, podczas której pełnomocnik oskarżyciela subsydiarnego musiał wykonać telefon, w celu potwier-

dzenia tego, co powiedział oskarżony, pan sędzia pozwolił nam zostać na sali.

Sędzia Tomasz Łętowski, SR Toruń,
Wydział II Karny, 21.11.2017

Niestety, inni sędziowie nie zawsze przejawiają tak entuzjastyczne nastawienie:

„Z jakiej Pan jest fundacji?”, „przecież wiem, że Pan nie przyszedł z ulicy”.

SR Sosnowiec, Wydział III Karny, 23.04.2018

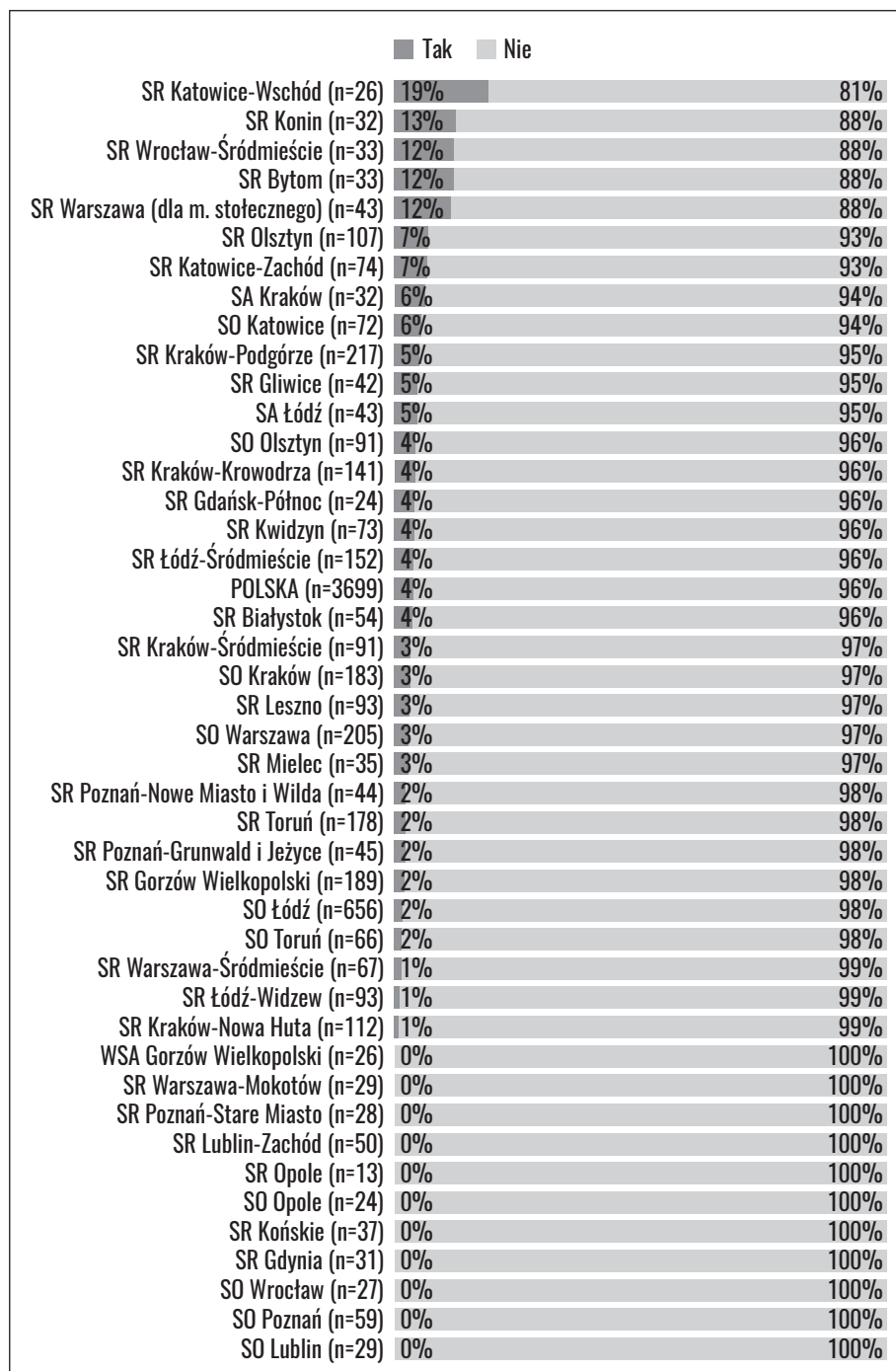
Kiedy przedstawiłam się i powiedziałam kim jestem, sędzia zwrócił mi uwagę, mówiąc: „a czy państwo w tej fundacji to umieją mówić wyraźnie?” Myślę, że po prostu nie wiedział, czym jest Fundacja Court Watch, albo nie zrozumiał jej nazwy, niemniej jednak komentarz ten był zawstydzający i nieprzyjemny, ponieważ sędzia powiedział to w niemiły sposób.

SR Konin, Wydział I Cywilny, 13.09.2017

Protokolantka przed rozpoczęciem rozprawy pytała kim jestem, na co odpowiedziałam, że tylko publicznością i nie mam nic wspólnego z rozprawą, ona jednak ponownie zapytała, czy to jakaś fundacja.

SO Toruń, Wydział II Karny, 29.12.2017

Wykres 30: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (sądy)

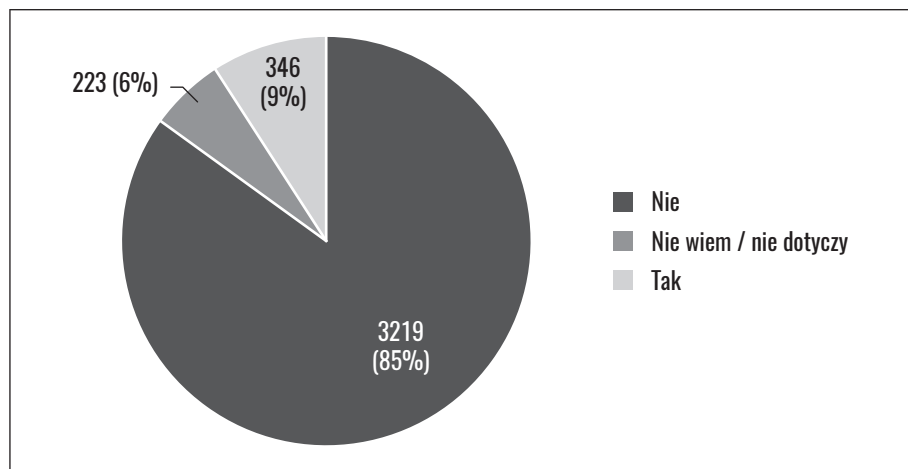

OBECNOŚĆ CZŁONKÓW RODZIN I BLISKICH STRON POSTĘPOWANIA NA SALI SĄDOWEJ

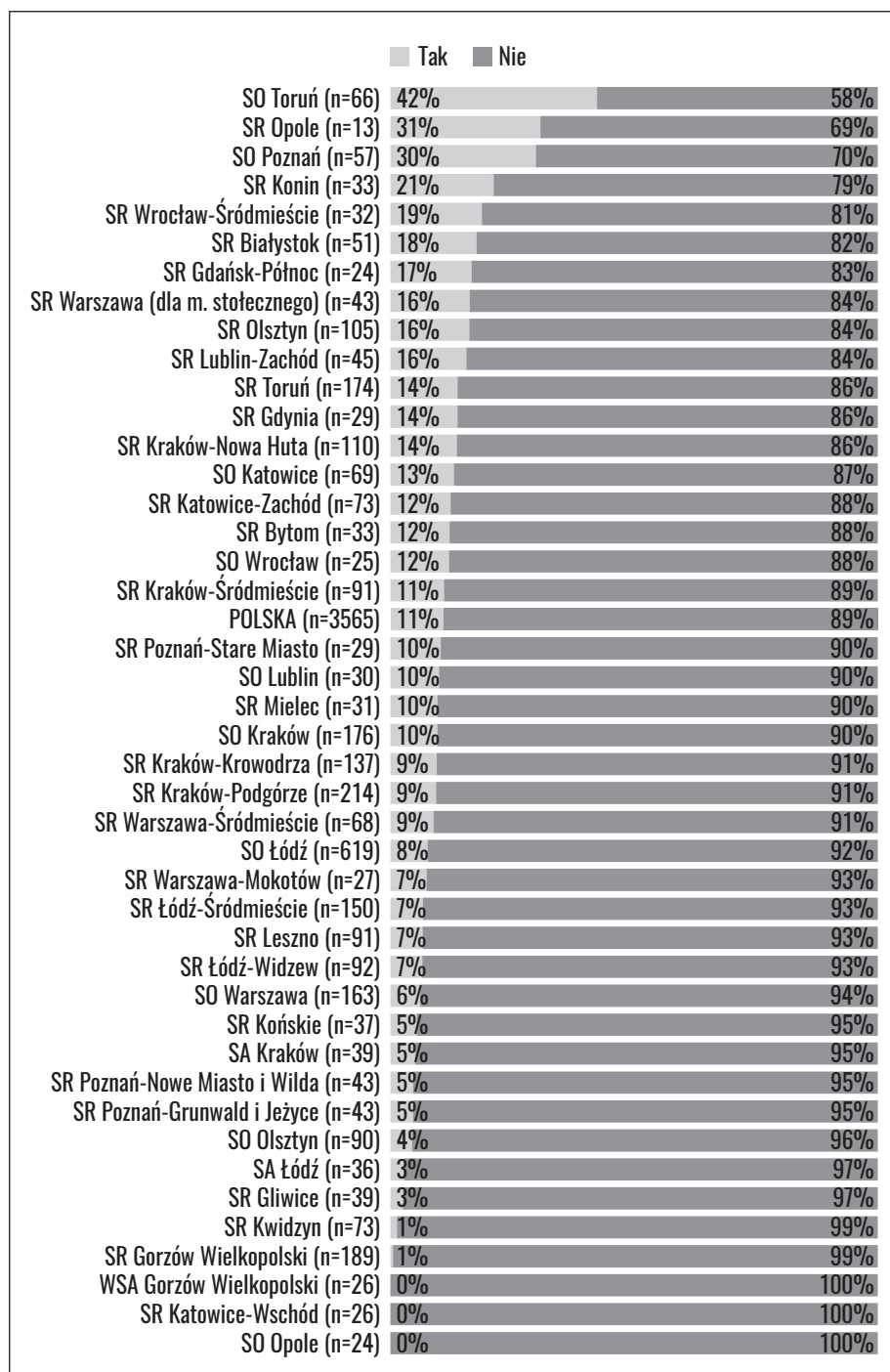
W trakcie szkoleń obserwatorów wiele osób po raz pierwszy dowiaduje się, że ma prawo nie tylko wejść do budynku sądu bez wezwania, ale i wejść na rozprawę w charakterze publiczności. Nie stanowi więc zaskoczenia, że na sali sądowej spotyka się niewiele osób bliskich stronom lub oskarżonym. W obecnym cyklu monitoringu zdarzyło się to jedynie w przypadku 9% obserwacji rozpraw.

Znajomi i krewni czasem towarzyszą stronom lub oskarżonemu przed rozprawą i czekają na zakończenie posiedzenia na korytarzu, nie wiedząc, że mogą wejść z osobą bliską na salę rozpraw. Z tego powodu nieustannie rekomendujemy, aby wywołując rozprawę zapraszać do wejścia nie tylko strony, ale i publiczność, dzięki czemu osoby potencjalnie zainteresowane obserwowaniem jej przebiegu mogły mieć pewność, że osoba, której przyszli towarzyszyć, będzie miała uczciwy proces.

Wykres 31: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (n=3788)

Wykres 32: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (sądy)

TRAKTOWANIE UCZESTNIKÓW POSIEDZEŃ I ROZPRAW

Celem *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* jest z jednej strony przybliżenie obywatelom sposobu funkcjonowania polskiego wymiaru sprawiedliwości, z drugiej zaś wykazanie obszarów wymagających interwencji i poprawy. Niestety, nadal zdarza się, iż jednym z nich jest niewłaściwy sposób traktowania uczestników posiedzeń i rozpraw, przejawiający się w zachowaniach niekulturalnych czy wręcz agresywnych. Jednocześnie obserwujemy wiele pozytywnych przykładów postaw wyrozumiałości i szacunku, które przekładają się na poziom zaufania do całego wymiaru sprawiedliwości. Mamy nadzieję, że przytoczenie ich w niniejszym raporcie będzie stanowiło nie tylko wyróżnienie dla sędziów, którzy wykazali się wzorową postawą, ale i inspirację dla tych, którzy być może nie zdają sobie sprawy, że można prowadzić postępowanie w taki sposób.

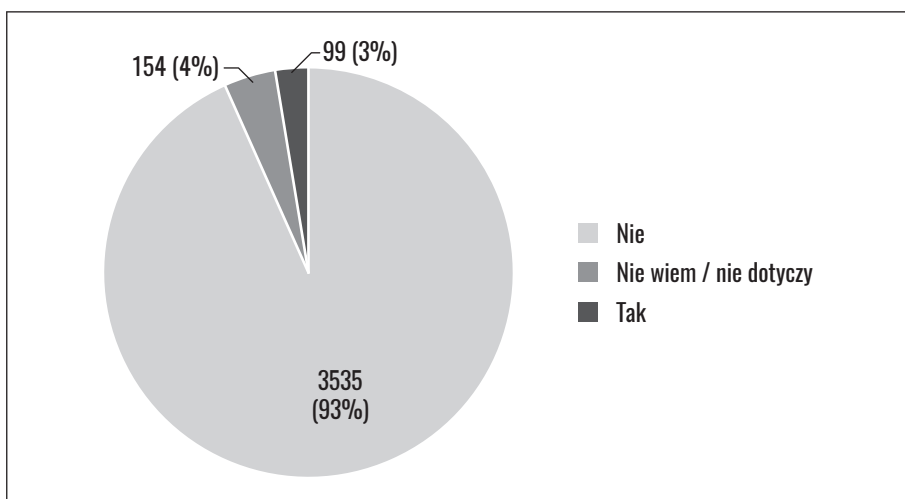
PRZYKŁADY ZACHOWAŃ NIEKULTURALNYCH LUB AGRESYWNYCH

W trakcie szkoleń wolontariusze Fundacji Court Watch Polska proszeni są o zwracanie uwagi na wszelkie zachowania sędziów, które ich zdaniem były niekulturalne lub agresywne względem osób obecnych na rozprawie. Jednocześnie celowo nie precyzujemy, jakie dokładnie zachowania należy uznać za niestosowne. Mamy bowiem świadomość, że każda osoba trafiająca do sądu może mieć inny próg wrażliwości i definicję braku szacunku czy agresji. Nasi wolontariusze również wywodzą się z różnych grup społecznych, jest wśród nich młodzież, osoby w średnim wieku i starsze, mają oni różny poziom wykształcenia. Brak szczegółowych wytycznych pozwala nam na zachowanie naturalności ich odczuć, które są dzięki temu zbliżone do wrażeń przeciętnego obywatela. Obywatel przecież nie wyrabia sobie o opinii o wymiarze sprawiedliwości na podstawie skończonej listy zachowań, które ma prawo uznać za niekulturalne lub agresywne. Mając na uwadze subiektywizm odczuć i intuicyjny sposób odbierania rzeczywistości, uwrażliwiamy naszych wolontariuszy na czyhające na nich pułapki poznawcze i zalecamy, aby odpowiadając na pytania opisowe oddzielali zaobserwowane zdarzenia od własnych odczuć na ich temat, aby te drugie nie zakłóciły ich postrzegania i zapamiętania sytuacji.

Należy podkreślić, że w tegorocznej edycji monitoringu na występowanie zachowań agresywnych lub niekulturalnych wskazano jedynie w 3% obserwacji. Nawet jeśli przyjmiemy, że 3% to mało, na-

leży pamiętać, że każdego roku przez sądy przewijają się setki tysięcy ludzi i nawet jeśli tylko co 30. doświadczy niewłaściwego zachowania, nadal są to tysiące osób rocznie. Ponadto, należy pamiętać, że jest to wskaźnik dotyczący posiedzeń, na których obecna była publiczność. Mamy podstawy domniemywać, że gdy na sali są nasi obserwatorzy, sędziowie są bardziej powściągliwi. Rzeczywisty odsetek posiedzeń podczas których zdarza się, że sędzia zachował się w sposób niewłaściwy w stosunku do uczestników, może być więc wyższy. Niezależnie od wszystkich tych uwag i zastrzeżeń, należy dążyć do tego, aby takich zachowań nie było na salach sądowych w ogóle.

Wykres 33: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (n=3788)

W kilku przypadkach sędziowie okazywali irytację osobom składającym zeznania lub nie mającym wiedzy na temat obowiązujących procedur. Używano przy tym kolokwialnego języka, słowa uczestników nazywano „bzdurami” lub mówiono, że dana kwestia sądu „nie obchodzi”. Podważano wiedzę zeznających, nie szczędząc przy tym złośliwości. Oto przykłady:

Sędzia do oskarżonej wielokrotnie zwracała się niekulturalnie i niegrzecznie (wszystko było powiedziane podniesionym głosem lub krzycząc): „Ja nie pytam pani, co pani ma do powiedzenia na temat oskarżyciela posiłkowego (tu nazwisko tej pani) i czego nie zawarła ona we wniosku tylko niech pani mówi w końcu na temat!!”, „proszę pani, jeżeli się jest techniką ekonomistką, to nie ma się pojęcia o hodowli psów. Wygląda na to, że pani chodzi wyłącznie o pieniądze!”, (pokazując palec do oskarżonej): „proszę pani, niech pani nie gada mi

tu bzdur!!", „nie chce mi się już pani słuchać!". Bardzo częste krzyki w kierunku oskarżonej.

SR Lublin-Wschód, Wydział III Karny, 04.05.2018

Pani Sędzia w sposób niemiły, niekulturalny kilkakrotnie zwracała się do pełnomocnika wnioskodawcy. Podnosząc głos (śmiał twierdzić, że nawet krzycząc), mówiła: „a to Pani sobie myśli, że Pani se tak powie i biegnie będzie jechać czytać akta?!", „po to są wnioski, żeby je składać, a nie Pani sobie tu pogada i tak będzie".

SO Łódź, Wydział VIII Pracy i Ubezpieczeń Społecznych,
17.05.2018

Zdarzało się, że pani sędzia podnosiła głos, często przerywała pozwaniem. Była nieuprzejma w stosunku do niego. Przykładowe wypowiedzi pani sędzi: „Może ja się przebiore, Pan sobie tu usiądzie, zajmie moje miejsce, wyda wyrok i napisze uzasadnienie?" – po tym jak pozwany powiedział, że chciałby aby coś zostało zaprotokołowane. „I to jest umowa o pracę proszę państwa" (sarkastycznie) – po tym jak pozwany nie potrafił wyjaśnić, co oznaczają poszczególne terminy użyte w jego umowie o pracę. „Jak do Niemiec, to poczekamy sobie 6 następnych miesięcy" – komentarz odnosił się do jakiegoś dowodu, który miałby zostać zdobyty w Niemczech. „Proszę Pana, ale mnie to nie obchodzi..." – komentarz do wyjaśnień pozwanego. „Sąd nie jest od tego, żeby wchodzić na fora" (podniesionym głosem) – po tym, jak pozwany powiedział, że jakąś informację można znaleźć w Internecie. „Ludzie, odczepcie się od tego Internetu" – kiedy pozwany powoływał się na coś, co znalazł w Internecie. „Pani Basiu, proszę zaprotokołować, bo Pan każe" (sarkastycznie) – po tym jak pozwany powiedział, że chciałby coś zaprotokołować. „No i?" – komentarz do wyjaśnień pozwanego.

SR Słubice, Wydział III Rodzinny i Nieletnich, 17.10.2017

Także dobór słów kierowanych przez sędziego do obecnych na sali osób robił niekiedy złe wrażenie na obserwatorach:

Sędzia używała zwrotów „wstać", „siadać" do świadków i strony oskarżonej.

SR Kraków-Podgórze, Wydział II Karny, 05.09.2017

Sędzia zwracał się do świadków „na ty” np. „przeczytam wam protokoły...”, „pouczę was...”.

SO Olsztyn, Wydział II Karny, 09.03.2018

Sędzia zwracała się agresywnie do oskarżonego, kazała mu: „nie ślić kartek”, z których czytał swoje zeznania.

SO Łódź, Wydział IV Karny, 05.04.2018

Obserwatorzy zwracali także uwagę na niewłaściwe odnoszenie się i podejście do osób starszych, które z racji wieku i dolegliwości zdrowotnych powinny być traktowane ze szczególną empatią i szacunkiem. Wskazywano na brak cierpliwości sędziów, którzy ingerowali w swobodę wypowiedzi osób w bardziej zaawansowanym wieku lub nie poświęcili czasu na wytłumaczenie im zawitych kwestii prawnych:

Uczestnikami były osoby starsze. Zdarzało się, że przerywały one i pytały o kwestie, których nie rozumieją. Kilkukrotnie padało to samo pytanie. Sędzia odpowiadała za każdym razem w sposób niezwykle znieczcierpliwiony i opryskliwy. Niektóre pytania zostały pominięte. Mogę sobie wyobrazić, że pytania padające ze strony uczestników mogły być drażniące, jednak sąd powinien kontrolować się, zwłaszcza iż były to osoby starsze, które nie potrafiły odnaleźć się w sądzie i nie rozumiały niektórych kwestii. Należy nadmienić, że odpowiedzi były formułowane w sposób „zbyt profesjonalny” – sędzia używała słów należących do języka prawniczego. O tyle, o ile ja rozumiałam wypowiedziane kwestie, o tyle uczestnicy, będący osobami starszymi, niemającymi wcześniej do czynienia z sądem, nie rozumiały ich, co powodowało kolejne pytania.

SR Kraków-Śródmieście, Wydział I Cywilny, 01.12.2017

Do świadka, starszej siedemdziesięciokilkuletniej osoby, która weszła do sali sędzia zwróciła się: „proszę wyciągnąć te ręce z kieszeni, trzeba przynajmniej udawać, że się szanuje wymiar sprawiedliwości”. Sędzia niecierpliwiła się nieco dłuższymi wypowiedziami tego samego świadka wynikającymi, moim zdaniem, z podeszłego już wieku. Do kolejnego świadka, żony poprzedniego świadka, który wszedł do sali i podszedł do barierki, sędzia zwróciła się takimi słowami, cytując: „ale proszę zeznawać tylko fakty, a nie takie babskie tam gadanie” – tonem, z którym pierwszy raz podczas rozpraw się spotkałem – jak do

koleżanki na kawie (przepraszam za porównanie, ale ciężko to do czegoś innego porównać – po prostu tonem nielicującym z powagą sądu). Oskarżona, nie mając pełnomocnika, nie była pouczona przez sędziego o tym, że podczas zadawania pytań nie musi stać – cały czas stała. Ten sam świadek, starsza osoba odpowiadając na pytanie sądu tłumaczyła swoją percepcję słowami „jestem starszą osobą”. Sędzia machnęła ręką i żartobliwie (ale moim zdaniem lekceważąco) do świadka: „eee, jest pani młodą babą, co tam pani opowiada”.

SR Kraków-Podgórze, Wydział II Karny, 05.09.2017

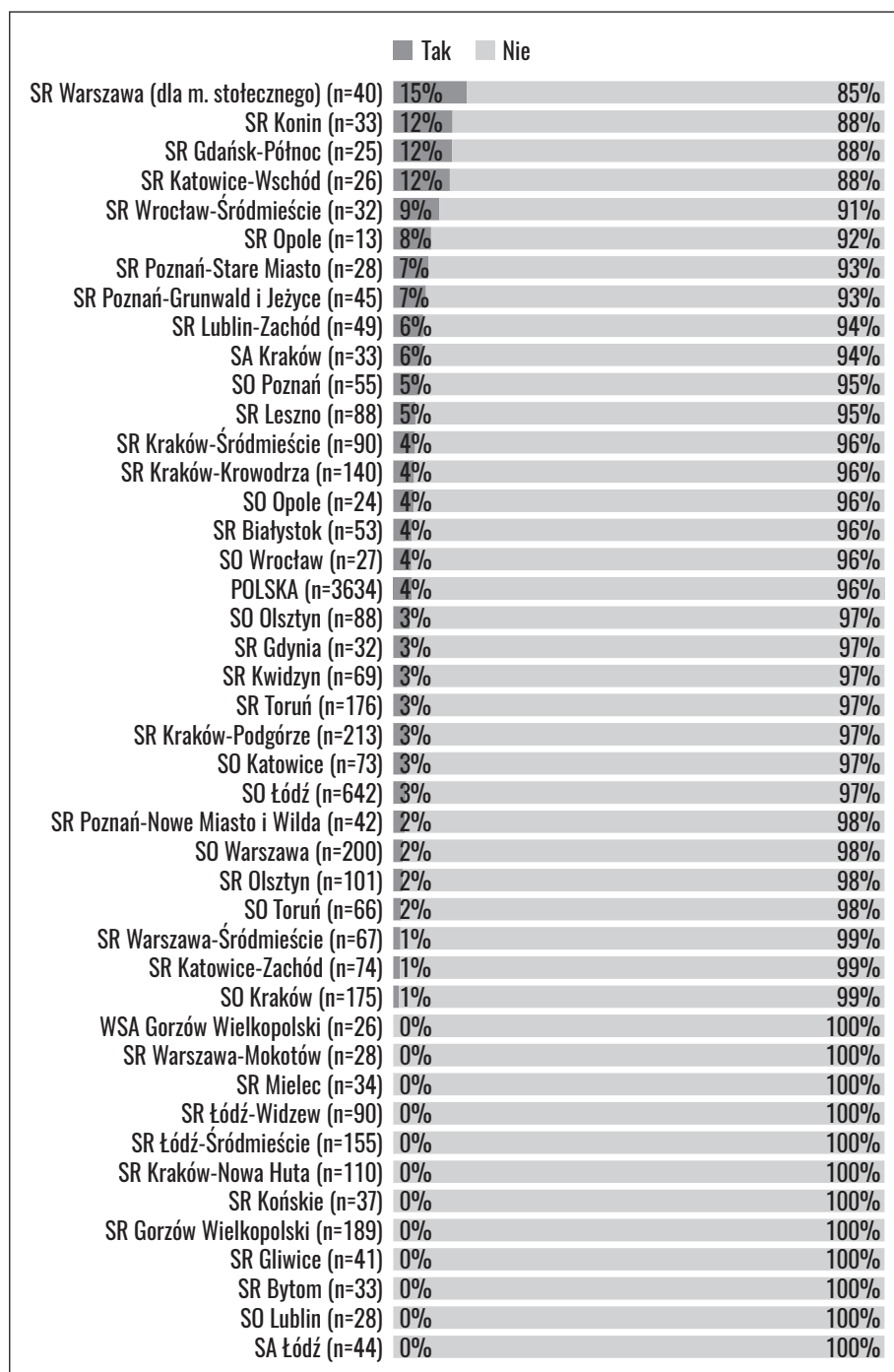
Sędzia 2 razy upominał powódkę, starszą, schorowaną kobietę, która była pierwszy raz w sądzie i z nerwów, zapytała się szeptem o coś swojego adwokata. Sędzia był nieprzyjemny i niekulturalnie zagroził powódce, że ukarze ją karą pieniężną, jeżeli nie zacznie być cicho. Uważał, że jej krótki szept zakłóca przebieg rozprawy i rozprasza przestuchiwanych świadków, którzy raczej byli zdenerwowani nieprzyjemnym sędzią, niż tą starszą kobietą. Sędzia do tego co chwila przerywał świadkom, poprawiał ich i zwracał im uwagę, przez co gubili się w swoich zeznaniach i byli niezwykle zestresowani i spięci.

SR Konin, Wydział I Cywilny, 13.09.2017

Oskarżona to starsza kobieta z poważnymi problemami zdrowotnymi. Sędzia z wyraźnym niezadowoleniem zgodziła się na pozostawianie oskarżonej w pozycji siedzącej podczas rozprawy. Niedługo później nakazała jednak oskarżonej podejść do stołu sędziowskiego, by oskarżona mogła spojrzeć na dokumenty, o których była mowa w trakcie rozprawy, ta jednak nie miała szansy, by je przeczytać, ponieważ po kilku sekundach (...) powiedziała podniesionym głosem: „Pani wróci na swoje miejsce”. Uważam, że sędzia odnosiła się do oskarżonej w sposób okazujący irytację, nierespektujący jej podeszłego wieku i specyficznych potrzeb komunikacyjnych, takich jak wolniejsze tempo rozprawy czy wyraźniejsze mówienie z użyciem terminologii znanej oskarżonej. Ponadto, oskarżona [...] starsza kobieta nie miała szansy spokojnie się wypowiedzieć przez cały czas trwania rozprawy, a uważam, że wysłuchanie jej mogłoby wyjaśnić wiele niespójności w sprawie.

SR Warszawa (dla m. stołecznego),
Wydział III Karny, 26.02.2018

Wykres 34: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (sądy)

Zdarzyło się, iż wolontariusze Fundacji interpretowali monotony sposób prowadzenia rozprawy jako brak zainteresowania sprawą i jej uczestnikami.

Nie chcę demonizować zachowania sędzi, ale było ono lekceważące dla oskarżonego, sprawiała wrażenie znudzonej tym, co się dzieje. Jednym tonem czytała zeznania świadków, dyktowała do protokołu i zadawała pytania oskarżonemu, nie przejmując się tym, czy on za nią nadąża. Oskarżony kilkakrotnie sam się poniżał, mówiąc o swojej głupocie i sędzia nie zareagowała, a prokurator nawet przytaknął.

SR Wrocław-Śródmieście, Wydział V Karny, 21.02.2018

Obserwatorzy zwracali czasem uwagę na brak reakcji sędziego na niewłaściwe (ich zdaniem) zachowania innych uczestników rozprawy:

Nie podobało mi się, że pełnomocnik skazanego i prokurator bawili się telefonami komórkowymi na rozprawie. Sąd nie zareagował na takie zachowanie. Policjant pilnujący skazanego przysnął.

SO Warszawa, Wydział VIII Karny, 18.12.2017

Sędzia nie potrafiła zdyscyplinować oskarżonej do składania rzeczowych wniosków formalnych, zeznań. W mojej opinii wykazała się zbyt dużą pobłażliwością, gdyż oskarżona zdominowała rozprawę, nie zachowywała się tak jak powinna.

SR Białystok, Wydział III Karny, 11.04.2018

PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK

Nasi obserwatorzy skwapliwie korzystają z każdej okazji, aby pochwalić zachowania sędziów, dzięki którym uczestnictwo w rozprawie jest mniej stresujące, a sposób odnoszenia się do osób obecnych na sali jest wzorowy. Sędziowie wykazujący się empatią, entuzjazmem, kulturą osobistą, równym traktowaniem i poszanowaniem stron poprzez pozytywne doświadczenia uczestników rozpraw przyczyniają się do budowania autorytetu sądownictwa w społeczeństwie. Aktywne wysłuchanie zeznających osób, umiejętność zadawania pytań prostym językiem, elastyczność i wyrozumiałość sędziów znajdują odbicie w relacjach naszych wolontariuszy:

Sędzia w bardzo delikatny sposób, niezwykle spokojnym głosem zadawała pytania świadkowi, matce powódki. Ostrożnie dobierała słowa, tak by – jak sądzę – nie urazić kobiety. Nie poprawiała jej, gdy ta zwracała się do niej per „pani”. Ponadto sędzia, zważywszy na to, że strony (ich pełnomocnicy) nie są z Warszawy, odraczając termin rozprawy, sama zaproponowała inny termin, dogodniejszy pod względem godziny.

Sędzia Monika Dominiak, SO Warszawa,
XXIV Wydział Cywilny, 10.07.2018

Bardzo podobał mi się profesjonalizm przewodniczącej. To, co ją wyróżniało, to spokój i opanowanie. Sprawa naprawdę była przykra, w dodatku trzy z czterech oskarżonych zdawały się nie mieć pojęcia, o co pyta je sędzia. Przewodnicząca jednak cierpliwie i momentami używając prostszego języka, wyjaśniła wszelkie niejasności oskarżonym.

Sędzia Magdalena Wójcik, SO Warszawa,
Wydział VIII Karny, 03.07.2018

Sędzia była bardzo uprzejma i kulturalna względem zeznającego świadka, którego zeznania były wyjątkowo niespójne, a czasami nawet nielogiczne. Wielokrotnie dopytywała i ustalała, czy właściwie zrozumiała zeznania, aby poprawnie je zaprotokołować. Nastawienie do stron było bardzo przyjazne. Wniosek obrony o powołanie biegłego spotkał się z wyraźnym szacunkiem ze strony Sądu. Nie został natychmiast odrzucony, lecz poddany głębokiej analizie.

Magdalena Wąsikiewicz, SR Kraków-Podgórze,
Wydział II Karny, 13.06.2018

Pani przewodnicząca, wykazywała postawę uprzejmości, grzeczności. Mecenas powodów miał dostarczyć jakiś dokument i pani sędzia spytała, czy 7-dniowy termin jest wystarczający na zdobycie tego dokumentu, gdyż rozumie, że zbliża się weekend majowy.

Sędzia Magdalena Żak, SR Kraków-Nowa Huta,
Wydział I Cywilny, 24.04.2018

Sędziowie doceniani są między innymi za opanowanie i umiejętność utrzymania porządku rozprawy, nie tylko odnosząc się z szacunkiem do jej uczestników, ale i dbając o ich właściwe odnoszenie się do

siebie nawzajem:

Sąd był bardzo cierpliwy względem oskarżonego. Oskarżony przerywał Sądowi, zachowywał się w sposób niekulturalny. Sąd zachowywał spokój, dbał o to, by strony miały równe prawo wypowiedzania się – gdy oskarżony przerywał świadkowi, zagroził mu wydaleniem z sali. Ponadto zwrócił uwagę oskarżonemu, gdy nie zachowywał szacunku względem świadka. Oskarżony nazywał świadka (swoją byłą żonę) „tą kobietą”, na co Sąd zwrócił oskarżonemu uwagę, by nazywał ją świadkiem. Mimo trudności, jakie sprawiał oskarżony swoim niekulturalnym zachowaniem, Sąd cały czas zachowywał spokój.

Sędzia Katarzyna Kuzara-Mach, SR Bytom,
Wydział II Karny, 10.07.2018

Przewodnicząca zachowywała się stanowczo, ale kulturalnie wobec świadków gdy naruszali porządek rozprawy, sukcesywnie utrzymywała na twarzy lekki uśmiech, podczas gdy reszta sali (nie jest to opis przesadzony) płakała ze śmiechu, słuchając zeznań świadka.

Sędzia Anna Nowak, SR Kraków-Śródmieście,
Wydział II Karny, 28.06.2018

Podczas przesłuchiwania jednego ze świadków sędzia zwróciła uwagę drugiemu świadkowi, który komentował słowa świadka w tamtym momencie przesłuchiwanego (aby nie zakłócał przebiegu rozprawy). Dodatkowo, jednym ze świadków była kobieta w początkowym stadium ciąży, co sędzia szybko zauważyła – uprzejmie i z empatią zapytała: „czy świadek ma siłę stać podczas przesłuchania, bo jeśli nie to możemy zaraz przynieść krzesło”.

Sędzia Barbara Ciwińska, SR Warszawa (dla m. stołecznego),
Wydział VI Rodzinny i Nieletnich 08.05.2018

Mimo trudności ze strony jednego ze świadków (ciągłego zwracania się do oskarżonego zamiast do sądu przy składaniu zeznań) przy jego wielokrotnym upominaniu sędzia zachowywała się bardzo spokojnie i cierpliwie. Ponadto kiedy narosły emocje po obydwu stronach sporu, zarządziła przerwę, aby strony mogły się wyciszyć. Myślę, że warto zwrócić uwagę na takie postępowanie, które przyczynia się do spokoj-

nego, komfortowego i bezproblemowego przebiegu rozprawy, zwłaszcza dotyczącej tak trudnej dla stron sytuacji.

Sędzia Agnieszka Anioł, SR Kraków-Krowodrza,
Wydział II Karny, 12.07.2018

Sędziowie wykazują się niejednokrotnie wyrozumiałością względem osób starszych, respektując ich potrzeby wynikające z wieku i stanu zdrowia:

Oskarżony był niedosłyszającą, starszą osobą. Sąd dbał o to, by oskarżony znajdował się w takiej odległości, by pytania przewodniczącego były dla niego zrozumiałe. Ponadto sędzia pytała, czy oskarżony słyszy ich treść.

Sędzia Dorota Dziewior-Masiuk, SR Bytom,
Wydział II Karny, 07.11.2018

Niektórzy sędziowie dokładają starań w celu osiągnięcia konsensusu przez strony – gotowi są przy tym poświęcić na daną sprawę więcej czasu lub zmodyfikować swój harmonogram pracy, by stworzyć im dogodne warunki do osiągnięcia porozumienia:

Sędzia wzywał niejednokrotnie do mediacji. Stronom udało się dzięki temu dojść do konsensusu. Sędzia w imponujący sposób wpłynął na obie strony, dzięki czemu można było zakończyć sprawę, wydając satysfakcjonujący dla obu wyrok.

Sędzia Maciej Świętek, SR Leszno,
Wydział IV Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, 19.07.2017

Przewodniczący pytał strony, czy jest możliwość ugody. Chwilę później sędzia ponownie zapytał strony, czy nie zechciałyby polubownie zakończyć sprawy, mówiąc też o kosztach. Strony dostały 10-minutową przerwę oraz czas na prowadzenie negocjacji. Strona pozwana zmieniła zdanie, a strona powodowa skontaktowała się ze swoim klientem, czy widzi możliwość ugody. Sędzia poinformował, że jest w stanie wybrać dodatkowy termin dla stron, nawet przed swoją sesją, gdyby zaistniała taka potrzeba, i tak zrobił.

Sędzia Andrzej Kuryłek, SO Warszawa,
Wydział I Cywilny, 21.07.2017

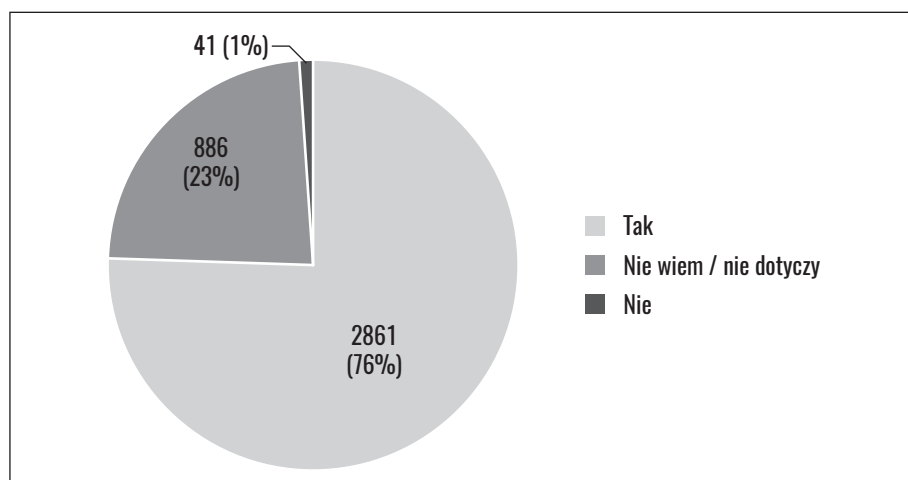
PRAKTYCZNE PRZESTRZEGANIE PRAWA DO RZETELNEGO PROCESU

Na doświadczenie rzetelności procesu składają się nie tylko czynniki formalne (obiektywne), takie jak zgodny z procedurą przebieg postępowania, ale i nieformalne, wynikające z subiektywnego odbioru zachowania sędziego na sali rozpraw. Obserwatorzy oceniając niektóre aspekty pracy sędziów proszeni są o kierowanie się własną wrażliwością, aby jak najwierniej odtworzyć perspektywę zwykłego człowieka mierzącego się z wymiarem sprawiedliwości.

WYŚLUCHANIE KAŻDEJ STRONY

Możliwość przedstawienia własnego stanowiska w sądzie ma kluczowe znaczenie dla subiektywnego poczucia sprawiedliwości. Dlatego obserwatorzy Fundacji proszeni są o ocenę stopnia, w jakim obie strony traktowane są równo w kwestii swobody wypowiedzi. Mamy jednocześnie świadomość, że jej ograniczanie jest niekiedy konieczne – m.in. także w celu zapewnienia równości stron, dlatego tego typu wątpliwościom przyglądamy się z wielką starannością.

Wykres 35: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (n=3788)

Problem nierównego traktowania stron zasygnalizowany został 41 razy, co stanowi zaledwie 1% badanej próby. Można zatem uznać, że nie jest to problem szczególnie dotkliwy, należy jednak pamiętać, że dotyczy to rozpraw, na których obecna była publiczność. Trzeba też podkreślić ograniczoną zdolność obserwatorów do wyłapywania przejawów stronniczości z uwagi na brak znajomości sprawy.

Te 41 przypadków to sytuacje na tyle ewidentne, że nawet postronny widz nabrał wątpliwości, czy sąd traktuje strony równo.

Wolontariusze Fundacji szczegółowo opisali niektóre z sytuacji, wzbudzające wątpliwości co do właściwego i równego traktowania stron postępowania. Warto zwrócić uwagę na przypadki, w których faworyzowano przedstawicieli służb mundurowych oraz strony mające dostęp do profesjonalnego pełnomocnika.

Sędzia od początku rozprawy była negatywnie nastawiona do oskarżonej, co bardzo rzucało się w oczy. Odniosłam wrażenie, że wyrok i tak już zapadł, czego by nie powiedziała oskarżona.

SR Lublin-Wschód, Wydział III Karny, 05.04.2018

Odniosłam wrażenie, że sędzia w nierówny sposób traktował przesłuchiowanych świadków. Gdy przesłuchiwał strażników miejskich, pozwalał im swobodnie mówić, nie dopytywał się o nic. Gdy zeznawał chłopak oskarżonej, który też brał udział w zdarzeniu (dostał mandat), w zasadzie nie miał swobody wypowiedzi, cały czas był dopytywany. Sędzia w czasie jego przesłuchiwania mówił niepotrzebne komentarze np.: „zmarnowałem pół minuty swojego życia” (gdy świadek nie odpowiedział na zadane pytanie w sposób konkretny, lecz odniósł się do innej sytuacji).

SR Kraków-Krowodrza, Wydział II Karny, 25.04.2018

Sędzia nie traktowała tak samo strony pozwanej, która miała profesjonalnego pełnomocnika (adwokata) i strony powodowej, która występowała bez pełnomocnika. W trakcie zadawania pytań stronie powodowej pełnomocnik pozwanego i sam pozwany mieli pełną dowolność zadawania pytań, nikt ich nie poganiał, nie przerywał w połowie słowa, żadne pytanie nie zostało uchylone. W trakcie zadawania pytań stronie pozwanej przez powódkę, sędzia uchylała większość pytań (co najmniej 2 lub 3 niezasadnie), ciągle ponaglała stronę powodową, by szybciej zadawała pytania, a zeznania strony pozwanej przerywała w połowie, twierdząc że te zeznania są nieistotne dla sprawy. Strona pozwana zeznawała bardzo powoli, przedłużając swoją wypowiedź o nieistotne elementy, tak, że czas przeznaczony na tę rozprawę został przekroczony o prawie godzinę – przez to sędzia od pewnego momentu nie traktowała [właściwie] strony powodowej, która zadawała pytania w sposób poważny, tylko bez przerwy ją ponaglała. Wcześniej, podczas przesłuchania powódki, [pozwana] wdała się z nią dyskusję,

która przerodziła się w kłótnię i krzyki (wszystko zostało zarejestrowane przez protokół audiowizualny) – sędzia nie reagowała. Kłótnię i krzyki wywołała pełnomocniczka pozwanego, krzyczała na powódkę i nie dawała jej dojść do słowa, zasypując falą pytań, co do których nie chciała uzyskać odpowiedzi, bo je w połowie przerywała. Sędzia biernie oglądała tę sytuację.

SR Kraków-Nowa Huta,
Wydział III Rodzinny i Nieletnich, 15.09.2017

Sędzia trzykrotnie uniemożliwiła zadawanie pytań świadkom przez oskarżoną – oskarżona zadawała pytania w sposób nieporadny, nie potrafiła odpowiednio zadać konkretnego pytania w taki sposób, by odpowiadało to sędzi. Oskarżona była bez pełnomocnika, dawało się wyczuć pełną przychylność sędzi wobec prokuratora i kuratora, i niechęć wobec oskarżonej. Sędzia przy każdym świadku po 2-3 pytaniach oskarżonej odbierała jej głos, cytując: „koniec pytań, proszę siadać”.

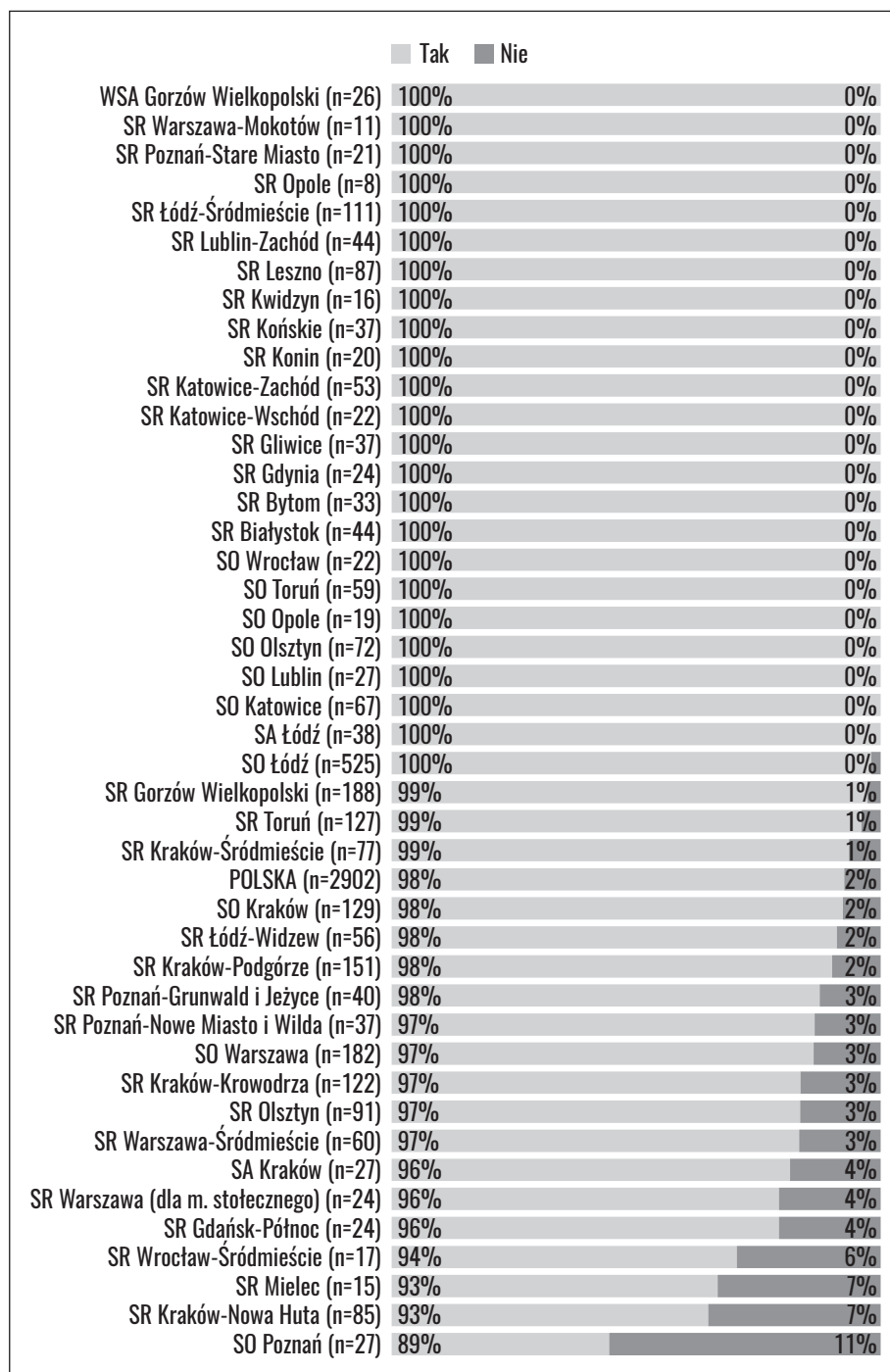
SR Kraków-Podgórze, Wydział II Karny, 05.09.2017

W pojedynczym przypadku obserwator zwrócił uwagę na odmienny wymiar sankcji, którym zagrożono wolontariuszce Fundacji i uczestnikowi postępowania za to samo uchybienie:

Wysoki Sąd zwrócił się do innej z obserwatorek z upomnieniem, że ma niestosowny ubiór do sądu (rzekomo za krótką spódniczkę) mało kulturalnym tonem. Pouczył, że może za to wymierzyć karę grzywny (podczas przerwy na korytarzu pani mecenas stwierdziła, że uwaga była niestuszną, bo ubiór jest bez zarzutu i że sędzia bardzo często ma w zwyczaju zwracać komuś uwagę niestusznie). Godzinę później pojawił się świadek, który również został pouczony, że ma niestosowny strój, lecz nie dostał on już ostrzeżenia, że grozi za to grzywna. W takich samych sytuacjach Sąd ma inne podejście do różnych osób.

SO Łódź, Wydział VIII Pracy i Ubezpieczeń Społecznych,
10.05.2018

Wykres 36: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (sądy)

Oczywiście, nie brakuje także głosów doceniających szczególną staranność sędziów w kwestii równości broni, która z pewnością przekłada się na pozytywne doświadczenie uczestników rozprawy – niezależnie od jej wyniku.

Rozprawa odwoławcza w sądzie okręgowym miała wręcz wzorcowy charakter, obydwie strony postępowania były traktowane na równi o co dbał nad wyraz sędzia przewodniczący.

Sędzia Grzegorz Gązwa, SO Gorzów Wielkopolski,
Wydział V Cywilny, 12.04.2018

Sędzia w bardzo zrozumiały sposób prowadzi rozprawę, tłumaczy każdą kwestię na powszechny język. Tworzy bardzo spokojną i bezstresową atmosferę, dzięki czemu oskarżony mimo braku obrońcy potrafił przedstawić w mowie końcowej swoje prośby, które kieruje do Sądu. Sędzia po wysłuchaniu obydwu stron stwierdził, że potrzebuje trochę czasu na przemyślenie dokładnie całej sprawy i wyrok ogłosi za parę dni. Według mojego odczucia rozprawy u tego sędziego są bardzo przyjazne, jest on osobą, która rozumie, iż w sądzie spotyka ludzi borykających się z codziennymi problemami i tak też prowadzi rozprawy, bez zawitych formalności. Przyjmuje rolę bezstronnej osoby i wysłucha dokładnie każdej ze stron pytając jeszcze czy dobrze zrozumiał.

Sędzia Tomasz Łętowski, SR Toruń,
Wydział II Karny, 21.11.2017

PRZEBYWANIE PROKURATORÓW I PEŁNOMOCNIKÓW W SALACH POZA ROZPRAWĄ

Konsekwentnie od wielu lat staramy się uwrażliwiać na nieformalne, często symboliczne praktyki i zachowania, które mogą przekładać się na wrażenie nierównowagi sił u osoby stojącej przed obliczem sądu. Jedną z takich praktyk jest przyzwolecie na przebywanie prokuratorów lub pełnomocników którejs z stron na sali sądowej poza rozprawą. Choć w rzeczywistości nie musi przekładać się to na sposób orzekania, może niepokoić pozostałe osoby zmuszone pozostać za zamkniętymi drzwiami. Szczególnie istotnym jest w przypadku wydziałów karnych, gdy prokurator pozostaje na sali z sędzią, a przebywający poza salą oskarżony pozostawiony jest z poczuciem, że jego losy wąż się bez jego udziału, że nie może się bronić. Z podobnych względów nieustannie rekomendujemy, aby nie manifestować na terenie

sądu w żaden sposób prywatnej (do pewnego stopnia nieuniknionej) znajomości prokuratorów i pełnomocników z sędziami. Niestety, choć w znacznej większości przypadków (87%) nie zdarza się, aby osoby niezatrudnione w sądzie przebywały na sali sądowej poza rozprawą, nadal otrzymujemy relacje wolontariuszy świadczące o aktualności problemu:

Po rozprawie pani prokurator pozostała na sali i przez dłuższy czas z niej nie wychodziła rozmawiając z sędzią.

SR Kraków-Podgórze, Wydział II Karny, 18.07.2017

Prokurator przed rozprawą otworzył drzwi sali rozpraw tylko po to, aby się przywitać z sędzią. Na korytarzu był obecny oskarżony, który mógł się poczuć zagrożony.

SR Warszawa-Śródmieście, Wydział II Karny, 25.07.2017

Pełnomocnik wnioskodawcy był na sali razem z sędzią po ogłoszeniu wyroku. Przebywali za zamkniętymi drzwiami. Prawdopodobnie rozmawiali o polityce (było słychać przez drzwi).

SR Gorzów Wielkopolski, Wydział II Karny, 28.07.2017

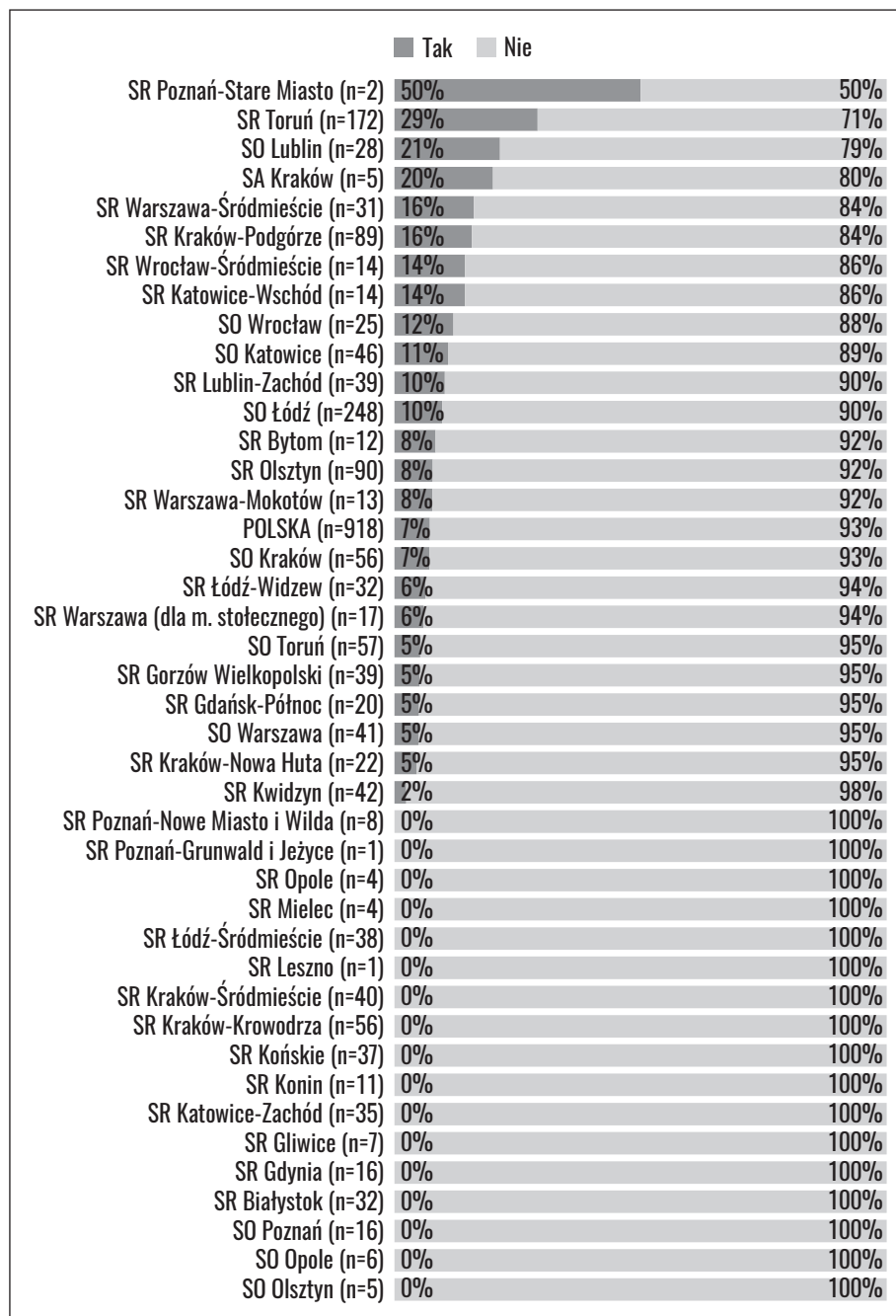
Prokurator był obecny w czasie całego posiedzenia, w tym podczas narady.

SO Olsztyn, Wydział III Penitencjarny i Nadzoru nad Wykonywaniem Orzeczeń Karnych, 03.10.2017

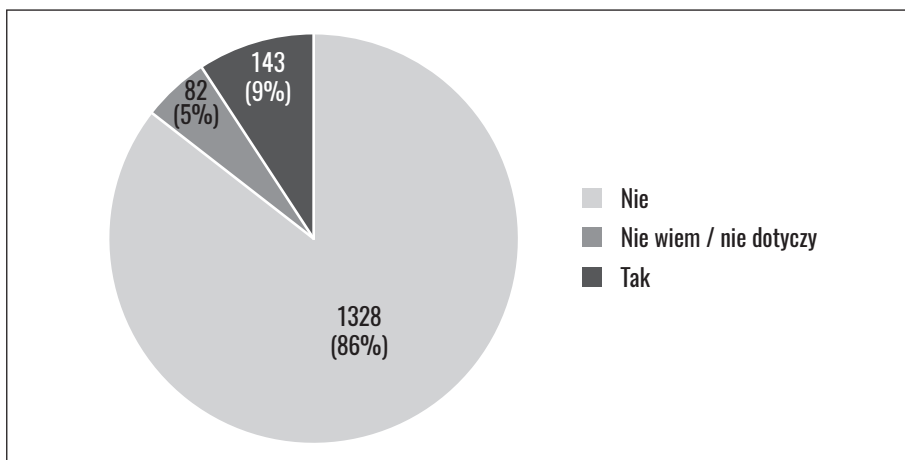
Prokurator był obecny na sali przed rozpoczęciem rozprawy. Drzwi były wówczas zamknięte, jednak nie jestem w stanie powiedzieć, jak długo – byłam pod salą ok. 5 minut przed 13:00, zatem trwało to co najmniej tyle. Chwilę przed wywołaniem prokurator wyszedł, śmiejąc się. Mogę domniemywać na podstawie obserwacji rozprawy, że ta sytuacja nie wpłynęła na jej wynik, jednak dla osoby postronnej mogła być ona niepokojąca. Należy również nadmienić, że po ogłoszeniu przerwy przed wyrokiem prokurator pytał sędziego o inną sprawę – czy jest możliwość jej odroczenia, ponieważ jego znajoma (prokurator) nie miała czasu zapoznać się z aktami, na co sędzia stwierdził, że nie widzi takiej możliwości.

SR Kraków-Podgórze, Wydział II Karny, 17.11.2017

Wykres 37: Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (sądy, tylko wydziały karne)

Wykres 38: Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (n=1553)

DYKTOWANIE DO PROTOKOŁU

Przewiduje się, że wraz z upowszechnianiem się w polskich sądach e-protokołu, monitorowanie rzetelności dyktowania treści zeznań tracić będzie na znaczeniu. Ciągłe jednak wiele posiedzeń nie jest nagrywanych, a nawet z tych, które są nagrywane, bardzo często sporządza się pisemny protokół. Z tego powodu prosimy wolontariuszy, aby spróbowali ocenić stopień, w jakim dyktowana treść oddaje rzeczywistość sali sądowej, co z kolei świadczy o profesjonalizmie i bezstronności składu sędziowskiego.

W obecnej edycji monitoringu tylko w 2% przypadków obserwatorzy mieli poważne zastrzeżenia do sposobu dyktowania do protokołu. W blisko połowie obserwacji (48%) uważali, że sędzia wiernie oddawał przebieg rozprawy, a według 17% pomijano jedynie nieistotne kwestie. W 7% obserwowanych rozpraw sędziowie nie dyktowali do protokołu, co z jednej strony mogło przełożyć się na niedokładne odwzorowanie przebiegu rozprawy, z drugiej zaś pozbawiało strony kontroli nad ostatecznym kształtem dokumentu:

Rozprawa nie była nagrywana, mimo możliwości technicznych ku temu. Sędzia nie dyktowała nic do protokołu, wszystko sama zapisywała protokolantka, samodzielnie wybierając, które elementy zawrzeć w protokole, a które nie.

SR Kraków-Krowodrza, Wydział II Karny, 18.07.2017

Inni z kolei dążyli do stworzenia warunków umożliwiających sporządzenie szczegółowego dokumentu, dbając jednocześnie o komfort zeznających osób i swobodę ich wypowiedzi:

Świadkowie zeznawali bardzo szybko, sędzia uprzejmie przerwał i prosił o wolniejsze mówienie, ponieważ jest spisany protokół.

Sędzia Tadeusz Bulanda, SO Warszawa,
Wydział I Cywilny, 17.07.2017

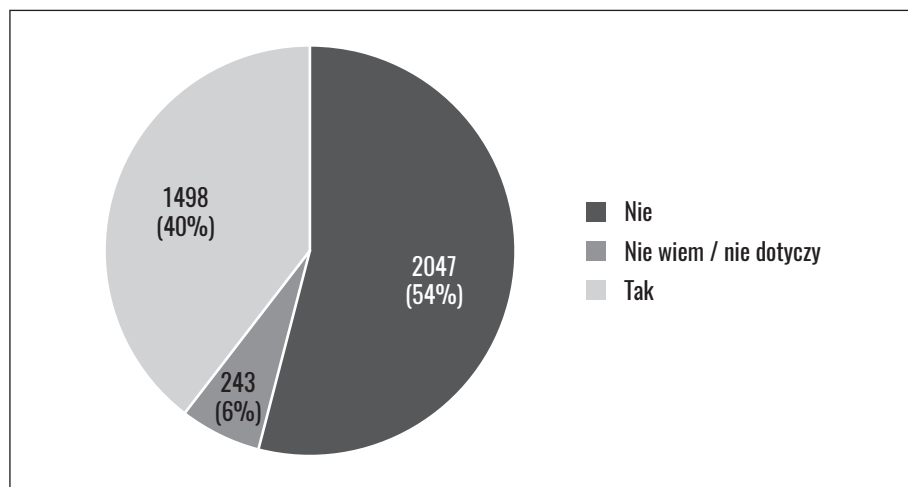
Sędzia – co rzadkie – pozwalała przestuchiwanemu na kilkudzaniową wypowiedź, i dopiero po niej dyktowała do protokołu, wiernie oddając sens wypowiedzi.

Sędzia Agnieszka Anioł, SR Kraków-Krowodrza,
Wydział, II Karny, 20.07.2017

OGŁASZANIE WYROKÓW

Znaczna część posiedzeń (40%) wizytowanych przez wolontariuszy Fundacji była ostatnimi w sprawie. Obserwatorzy proszeni byli o określenie sposobu i terminu ogłoszenia wyroku, a także ocenę stopnia zrozumiałości jego uzasadnienia.

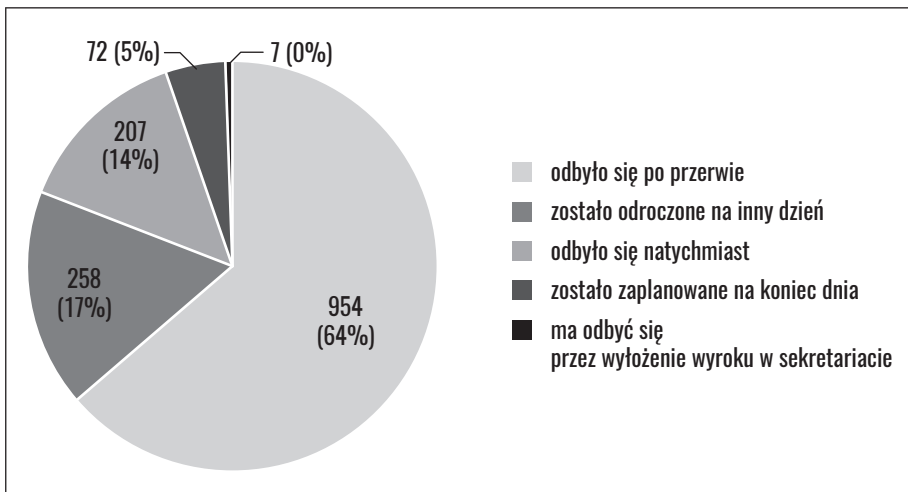
Wykres 39: Czy posiedzenie było ostatnim w sprawie (postępowanie zakończyło się)? (n=3788)

Wizyta w sądzie często stanowi doświadczenie nie tylko dość

stresujące, ale i czasochłonne, zaburzające typowy rozkład dnia stron i świadków. Z tego względu ważne jest, aby wszelkie czynności przebiegały szybko i sprawnie, oczywiście bez szkody dla ich jakości. Jedną z tych czynności jest ogłoszenie wyroku, które w miarę możliwości winno mieć miejsce jak najszybciej po rozprawie. Większość (64%) obserwacji posiedzeń kończących postępowanie wskazywała, iż ogłoszenie wyroku odbywało się tego samego dnia po przerwie. Ogłoszenie wyroku zostało odroczone na kolejny dzień w przypadku 17% posiedzeń. Nieco rzadziej (14%) ogłaszano wyrok natychmiast po rozprawie. Co dwudzieste ogłoszenie wyroku zostało zaplanowane na koniec dnia. Do przypadków incydentalnych (0,5%) należy zaliczyć sytuacje wyłożenia wyroku w sekretariacie do wglądu stron.

Wykres 40: Ogłoszenie wyroku: (n=1498)

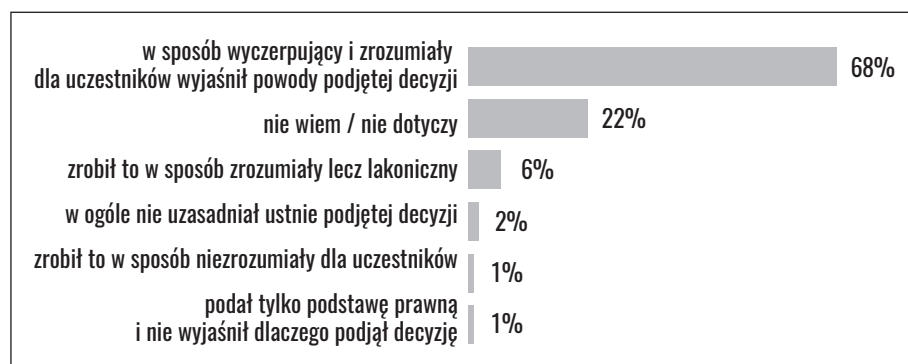
Przed obliczem sądu może stanąć każdy obywatel, niezależnie od wykształcenia, dochodów, pochodzenia społecznego czy stanu zdrowia. Dlatego należy dołożyć wszelkich starań, aby uzasadnienie wyroku było nie tylko wyczerpujące, ale przede wszystkim zrozumiałe dla uczestników. W większości sytuacji (68%), w której wolontariusze mieli okazję wysłuchać uzasadnienia wyroku, oceniali je jako wyczerpujące i zrozumiałe. W przypadku 6% obserwatorów ocenili uzasadnienie jako relatywnie zrozumiałe, lecz lakoniczne. Do rzadkości należały sytuacje, w których uzasadnienie nie padło w ogóle (2%), było niezrozumiałe (1%) lub zawierało jedynie podstawę prawną (1%). Przykład takiego zdarzenia obrazuje relacja obserwatora:

(...) zaskoczyła mnie sytuacja uzasadniania wyroku, gdyż sędzia wymamrotał ciąg artykułów pod nosem, podał argumentację, ale w języku prawniczym. Jestem pewna, że nie dość, że oskarżony nie do-

słyszał, to jeszcze nie zrozumiał, gdyż (...) był to starszy, bezdomny pan. Kolokwialnie mówiąc, sędzia „odklepał” swoje i na tym zakończyła się rozprawa.

SR Toruń, Wydział VIII Karny, 05.12.2017

Wykres 41: Czy poza odwołaniem się do przepisów prawa, sędzia w sposób zrozumiały uzasadnił wyrok (podał ustne motywy rozstrzygnięcia)? (n=1498)

Wolontariusze Fundacji wykorzystali możliwość podzielenia się swoimi pozytywnymi wrażeniami wywołanymi przez zrozumiałe, ale i pełne empatii wobec stron i uczestników postępowania wyjaśnienia powodów podjętej przez sąd decyzji:

Sędzia był bardzo miły i w odpowiedni sposób zwracał się do kobiety w podeszłym wieku, która była jedną ze stron. Wykazywał się wyrozumiałością i taktem, spokojnie rozmawiał z kobietą i tłumaczył każdą podejmowaną przez siebie czynność. Przy uzasadnianiu postanowienia odwołał się do kwestii etyczno-moralnych, w tym do własnego sumienia, co wskazywało, że zależało mu na pogodzeniu litery prawa z normami moralnymi.

Sędzia Tomasz Zawisłak, SR Wrocław-Śródmieście,
Wydział VII Cywilny, 16.02.2018

Wyjaśniając wyrok, opatrzył go także komentarzem dla matki jednej ze stron, która nie była w tej sprawie nawet świadkiem, gdyż jak

oznajmił „dobro małoletniej ma miejsce przed formalnościami”. Chyba najlepszy sędzia jakiego dotąd spotkałem.

Sędzia Tomasz Bac, SR Kraków-Podgórze,
Wydział III Rodzinny i Nieletnich, 05.07.2018

Gdy okazało się, że sąd posiadał nieaktualne nazwisko Pani mecenas, gdyż ta wyszła za mąż kilka dni przed rozprawą, sędzia pogratulował jej, ponadto wyjaśnił świadkowi w podeszłym wieku prawo do odmowy zeznań w bardzo prosty i zrozumiały sposób.

Sędzia Dariusz Mazur, SO Kraków,
Wydział III Karny, 12.07.2018

Sąd w zrozumiały sposób tłumaczył różnicę między przejęciem spadku wprost a przejęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Odpowiadał na pytania uczestników, którzy byli zestresowani. Sąd dbał o to, by jego wywody były dla uczestników jasne. Ponadto Sąd był bardzo uprzejmy, zarówno względem uczestników, jak i względem publiczności.

Sędzia Katarzyna Lis, SR Bytom,
Wydział I Cywilny, 12.07.2018

Sędzia mówił bardzo prosto i wyrażnie, co jest warte zauważenia.

Sędzia Jarosław Sobierajski, SO Toruń,
Wydział IX Karny Odwoławczy, 17.07.2018

Sędzia Głowacki jest jednym z najsympatyczniejszych sędziów spośród tych, których poznałam, będąc obserwatorką. Zawsze jest bardzo kulturalny, życzliwy, spokojny, profesjonalny. Wyjaśnia dokładnie podsądnym, co się dzieje na rozprawie. W mojej opinii zasługuje na uznanie, tak powinien zachować się sędzia.

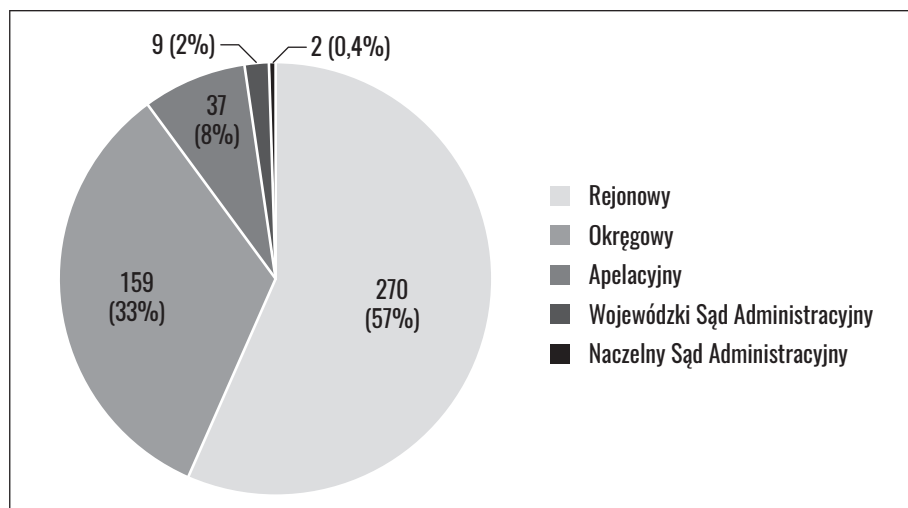
Sędzia Sławomir Głowacki, SR Białystok,
Wydział I Cywilny, 17.05.2018

dr hab. Stanisław Burdziej
Bogna Kociołowicz-Wiśniewska

OBSERWACJA INFRASTRUKTURY

W omawianej turze *Obywatelskiego Monitoringu Sądów* udało się zgromadzić 477 obserwacji infrastruktury sądów. Od 15 lipca 2017 do 16 lipca 2018 roku obserwatorzy Fundacji odwiedzili 131 budynków sądowych.

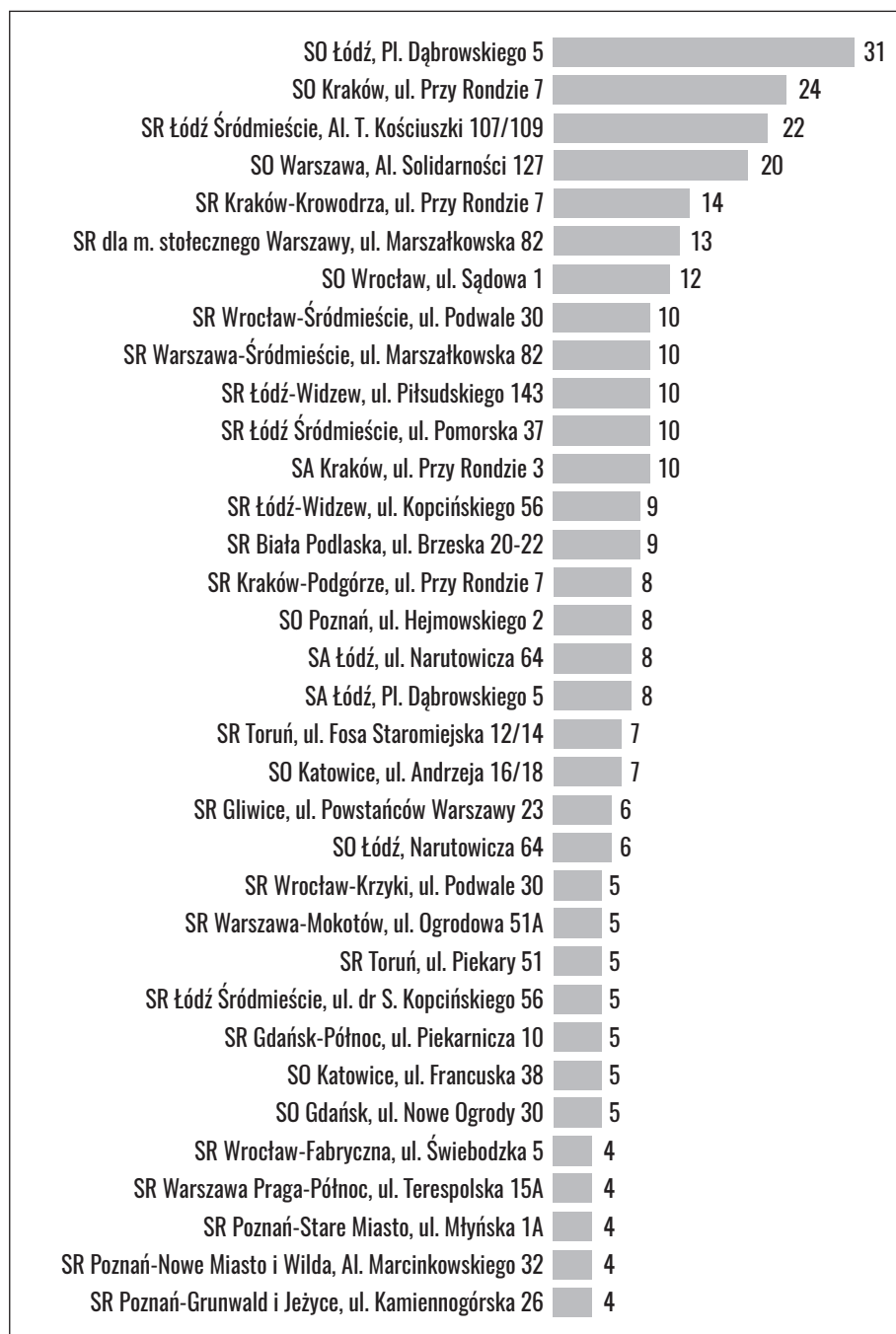
Wykres 42: Liczba obserwacji infrastruktury budynków sądowych według typu sądu (n=477)

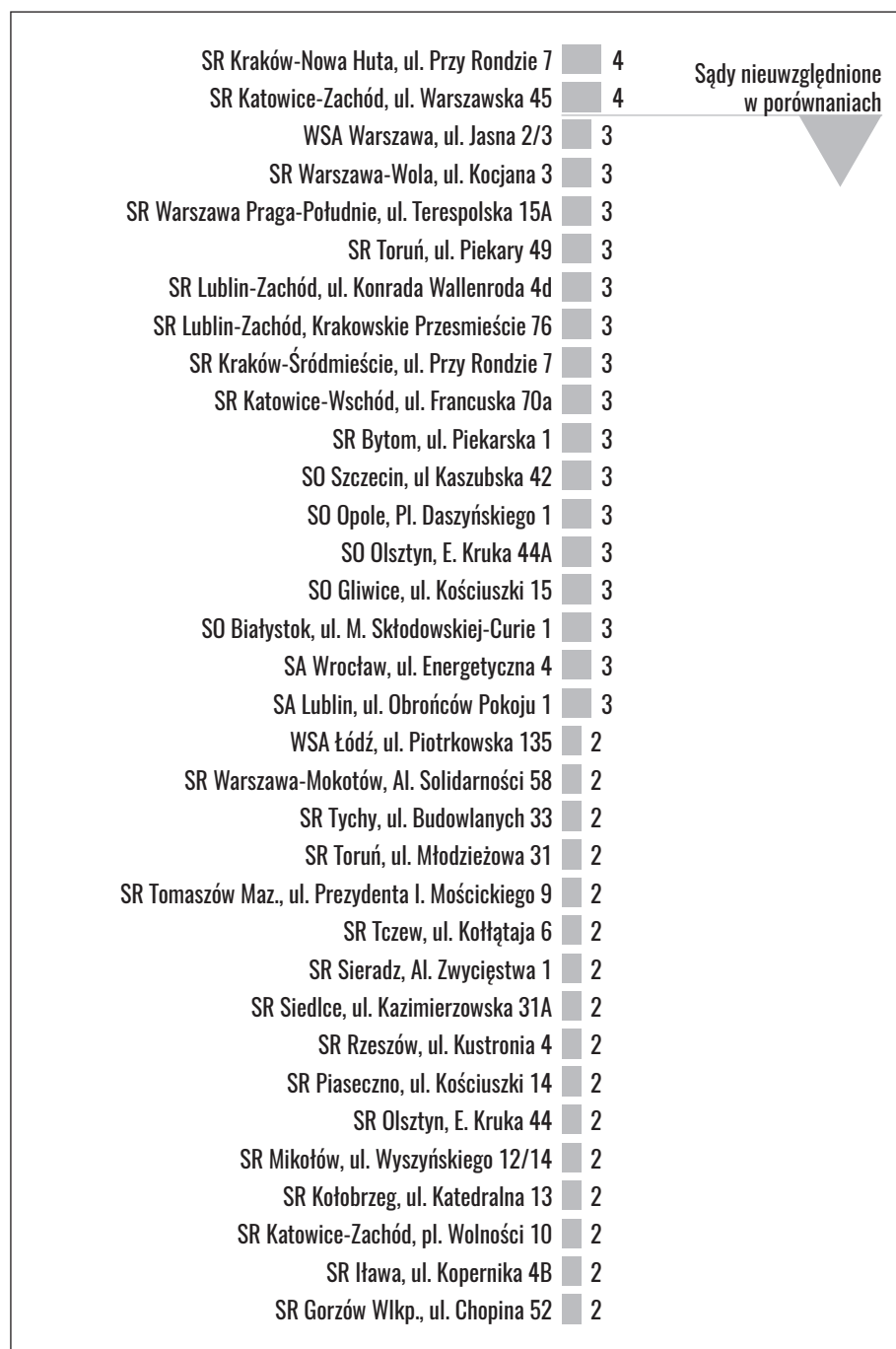
Podobnie jak w przypadku obserwacji przebiegu rozpraw, także i danych pochodzących z obserwacji infrastruktury nie możemy traktować jako reprezentatywnych dla wszystkich budynków sądów w Polsce. Obserwatorzy wybierając miejsce obserwacji ograniczeni są wyłącznie własnymi preferencjami, czasem i możliwością dotarcia do instytucji. Analogicznie jak w przypadku monitoringu rozpraw sądowych, w próbie znalazły się głównie sądy powszechne, ze znaczną przewagą sądów rejonowych. Co trzeci odwiedzony przez wolontariusza budynek mieścił sąd okręgowy.

Co do zasady, każdy wolontariusz dokonuje obserwacji infrastruktury danego sądu tylko raz – nie dzieje się to za każdym razem, gdy udaje się na monitoring rozprawy. Z tego powodu ogólna liczba obserwacji infrastruktury jest znacznie niższa niż obserwacji rozpraw. O ile zakwalifikowanie danego sądu do analiz porównawczych rozpraw uzależniliśmy od uzyskania minimum 25 jego obserwacji, w przypadku infrastruktury podstawę dla uwzględnienia danego budynku w analizach stanowi dla nas posiadanie co najmniej 4 obserwacji. W ten sposób do ostatecznej analizy wyłoniliśmy 37 budynków sądowych mieszczących się w 10 miastach Polski.

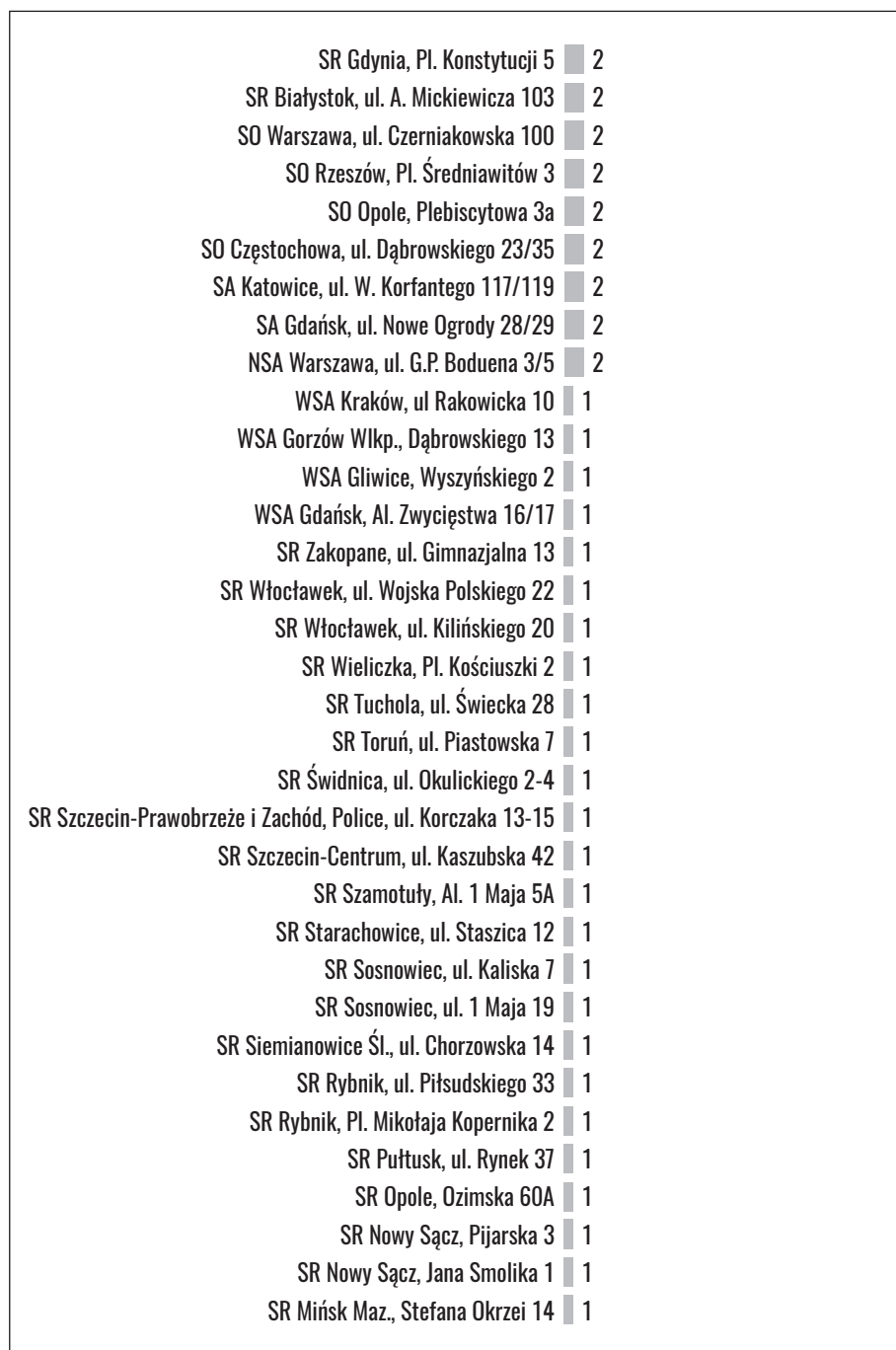
Wykres 43: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 1 (n=131)

Wykres 44: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 2 (n=131)

Wykres 45: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 3 (n=131)

Wykres 46: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 4 (n=131)

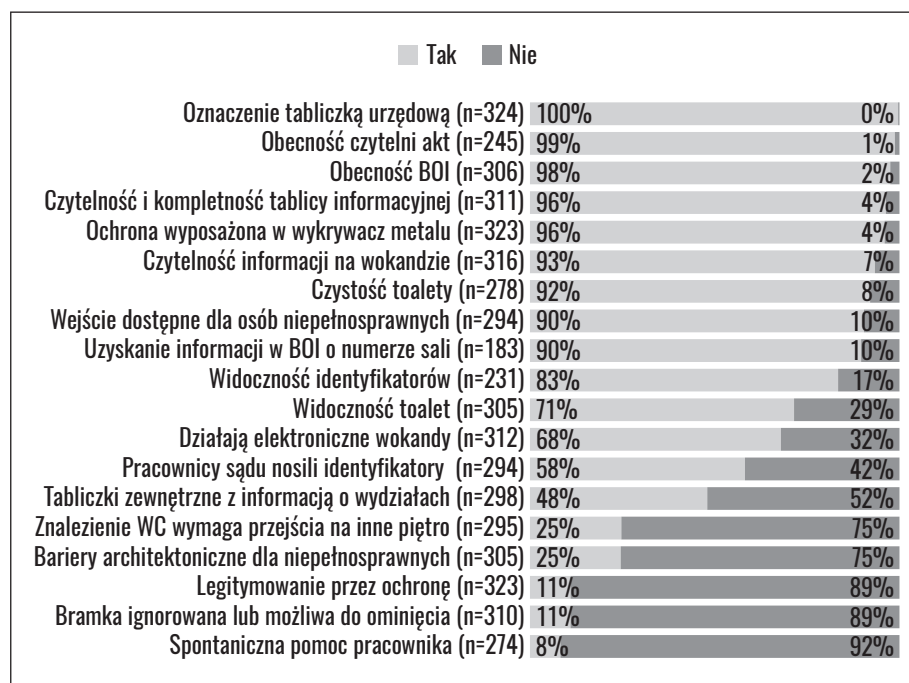
SR Mielec, ul. Kościuszki 15	1
SR Końskie, ul. Iwo Odrowąża 5	1
SR Kolbuszowa, ul. Tyszkiewiczów 4	1
SR Katowice-Wschód, ul. Lompy 14	1
SR Jaworzno, ul. Grundwaldzka 28	1
SR Jarocin, Al. Niepodległości 15	1
SR Gryfino, ul. Grunwaldzka 8	1
SR Gryfino, ul. Grunwaldzka 2	1
SR Grudziądz, ul. Sikorskiego 19/23	1
SR Dąbrowa Górnicza, ul. Graniczna 23	1
SR Chrzanów, al. Henryka 23	1
SR Chorzów, ul. J. Rostka 2	1
SR Chełmno, ul. Toruńska 3	1
SR Busko-Zdrój, ul. Kościuszki 5	1
SR Brzeziny, ul. Waryńskiego 32	1
SR Bielsko-Biała, ul. Bogusławskiego 24	1
SR Bielsko-Biała, ul. A. Mickiewicza 22	1
SR Będzin, ul. Sączewskiego 23	1
SR Augustów, ul. Młyńska 59, 16-300 Augustów	1
SO Zielona Góra, Pl. Słowiański 6	1
SO Warszawa, ul. Płocka 9	1
SO Świdnica, ul. Grunwaldzka 14	1
SO Piotrków Trybunalski, ul. Słowackiego 5	1
SO Lublin, Krakowskie Przedmieście 43	1
SO Kalisz, Al. Wolności 13	1
SO Jelenia Góra, ul. Wojska Polskiego 56	1
SO Gorzów Wlkp., Mieszka I 33	1
SO Gliwice, Ośrodek Zamiejscowy w Rybniku ul. Piłsudskiego 33	1
SA Szczecin, ul. A. Mickiewicza 163	1

OGÓLNY OBRAZ INFRASTRUKTURY

Na całościowy obraz stanu i funkcjonowania infrastruktury instytucji składa się wiele elementów. Poniższy wykres zawiera zestawienie tych, które uznaliśmy za szczególnie istotne dla subiektywnego doświadczenia obcowania z sądem i odnajdowania się w jego przestrze-

ni. Przedstawiono na nim średnie proporcje odpowiedzi „Tak” lub „Nie” na pytania dotyczące danego aspektu infrastruktury. Proporcje te stanowią średnią arytmetyczną wyliczoną ze średnich obliczonych dla 37 sądów, które odwiedziło co najmniej czterech wolontariuszy. Na wykresach porównawczych zostały one oznaczone jako „POLSKA”.

Wykres 47: Zbiorcze zestawienie średnich proporcji odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie obserwacje infrastruktury przeprowadziło przynajmniej 4 wolontariuszy

Powyższy wykres sygnalizuje aktualność części problemów, na które wskazywali wolontariusze Fundacji w poprzednich turach *Obywatelskiego Monitoringu Sądów*. Dotyczą one na przykład niedostatecznego oznaczenia sądów, przejawiającego się brakiem informacji o mieszczących się w budynku wydziałach, na co zwrócono uwagę w 52% obserwacjach infrastruktury. Jednocześnie warto zauważyć, iż obecnie tylko w jednym przypadku (mniej niż 1% próby) skarżono się na niedostateczne oznakowanie sądu tablicą z jego nazwą oraz godłem. Obserwatorzy nieco częściej niż w zeszłej edycji programu byli legitymowani przez ochronę (11% wobec 9%), częściej też odnotowali obecność wykrywacza metali (96% wobec 93%), który rzadziej niż w roku ubiegłym był niesprawny lub ignorowany przez ochronę (11% wobec 16%). Obserwatorzy rzadziej niż poprzednio spotykali

się z barierami utrudniającymi osobom niepełnosprawnym ruchowo poruszanie się wewnątrz budynku (25% wobec 29%). Niestety rzadziej też uznawali wejście do sądu za dogodne dla tych osób (90% wobec 92%).

OZNACZENIE BUDYNKÓW

Podstawowym warunkiem zidentyfikowania budynku sądu jest właściwe jego oznaczenie, które powinno zawierać godło i tabliczkę z odpowiednim napisem. Nasi wolontariusze proszeni są, aby zwracać uwagę zarówno na obecność obowiązkowych oznaczeń, jak i ich czytelność.

Oprócz jednego, incydentalnego przypadku, wszyscy obserwatorzy byli przekonani, iż budynki odwiedzonych przez nich sądów zostały oznaczone prawidłowo i czytelnie. Brak godła odnotowany został w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu przy ul. Sądowej 1.

Zauważyłam tylko nazwę sądu, nie widziałam godła.

SO Wrocław, ul. Sądowa 1, 22.02.2018 r.

Warto jednak nadmienić, że inni wolontariusze nie dopatrzyli się tego braku, mimo iż wizytowali budynek w zbliżonym czasie (nawet tego samego dnia).

Wolontariusz wizytujący Sąd Rejonowy w Jarocinie zwrócił uwagę na oznakowanie zawierające niepełną nazwę sądu:

Na budynku znajdowało się tylko godło oraz tabliczka z napisem „Sąd”, bez wyszczególnienia, że chodzi o Sąd Rejonowy.

SR Jarocin, Al. Niepodległości 15, 03.07.2018

Obserwatorzy, którzy stwierdzili, że na zewnątrz budynku brakuje informacji o mieszczących się w nim wydziałach sądu, często wskazują na ich obecność wewnątrz, blisko wejścia.

Tablica z informacją o wydziałach znajduje się w holu głównym, zaraz za drzwiami wejściowymi.

WSA Gliwice, ul. Wyszyńskiego 2, 28.03.2018

*Na budynku sądu znajdowała się tabliczka „Sąd rejonowy” oraz go-
dło. Informacje o wydziałach znajdują się w środku budynku.*

SR Tuchola, ul. Świecka 28, 09.05.2018

*Tablica informacyjna zawierała informacje o tutejszych wydziałach,
brak z kolei informacji na temat wydziałów znajdujących się w dru-
gim budynku.*

SO Opole, Pl. Daszyńskiego 1, 22.03.2018

Tablice informacyjne wewnątrz budynków uznawane były przez zdecydowaną większość (93%) wolontariuszy za czytelne i kompletne pod względem informacji. W przypadku 4% obserwacji nie udzielono jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie, zaś w 3% wskazano na pewne problemy w tym zakresie:

*Informacje znajdujące się zaraz po wejściu do budynku były zastoso-
wane plakataми o tematyce związanej z wymiarem sprawiedliwości.
Natomiast na poszczególnych piętrach tablice były dobrze widoczne
i czytelne.*

SO Gliwice, ul. Kościuszki 15, 16.03.2018

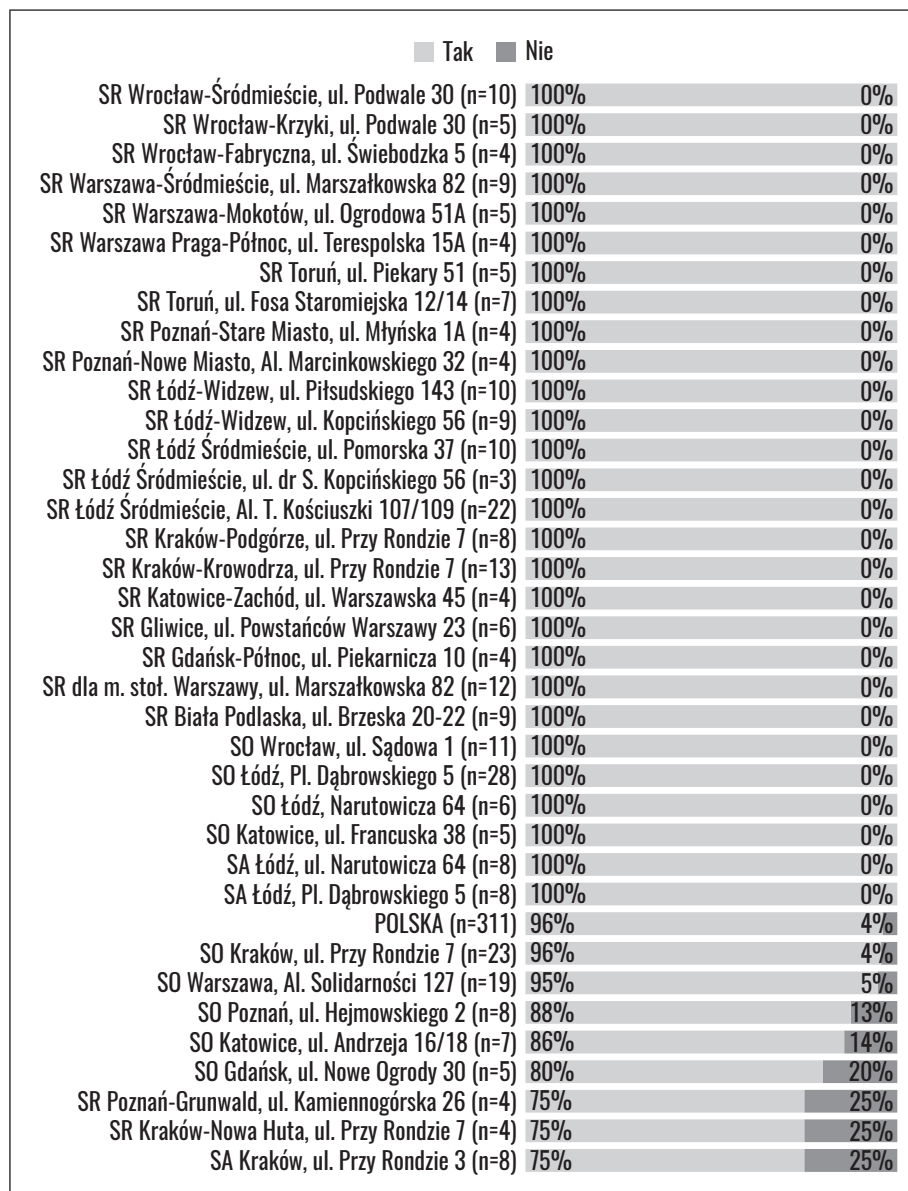
*Tablica informacyjna zawierała informacje o tutejszych wydziałach,
z kolei brak informacji na temat wydziałów znajdujących się w dru-
gim budynku (...).*

SO Opole, Pl. Daszyńskiego 1, 22.03.2018

[Tablica] nie zawierała informacji, gdzie znaleźć prezesa sądu.

SA Kraków, Przy Rondzie 3, 11.07.2018

Wykres 48: Czy tablica informacyjna wewnątrz była czytelna i zawierała informacje, gdzie znaleźć prezesa sądu i wszystkie wydziały sądu (także te w innych budynkach)? (budynki)

DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKU DLA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Badanie dostosowania infrastruktury budynków sądowych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami ograniczamy do szczególnego przypadku – niepełnosprawności ruchowych, a więc przede wszystkim możliwości dostania się i przemieszczania po budynku osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Jesteśmy świadomi, że w uzyskane przez nas dane pomijają potrzeby osób z innymi rodzajami niepełnosprawności (np. osób niewidzących, niesłyszących, czy z niepełnosprawnością intelektualną). Jakkolwiek potrzeby te są jednakowo ważne, dogłębne ich zbadanie przekracza możliwości naszego monitoringu.

W większości przypadków (80%) budynki obserwowane przez wolontariuszy posiadały przynajmniej jedno wejście dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych ruchowo. Co szczególnie warto upowszechnienia, w części instytucji informowano o lokalizacji takiego wejścia:

Istnieje odrębne wejście z tyłu, jest kartka z przodu sądu o tym fakcie.

SO Katowice, ul. Andrzeja 16/18, 26.09.2017

Niestety, zdarzają się sytuacje, w których brakuje właściwych oznaczeń i o możliwość skorzystania z takiego udogodnienia trzeba zapytać pracowników znajdujących się wewnątrz budynku, co utrudnia lub wręcz uniemożliwia dostęp do instytucji:

Wejście dla osób niepełnosprawnych nie rzuca się w oczy. Pytałam ochronę o wejście dla osób niepełnosprawnych, np. dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim. Udzielono mi informacji, że istnieje odrębny podjazd.

SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 07.11.2017

Problemy z dostępem do budynku sądu dla osób z niepełnosprawnością ruchową dotyczą zarówno dostania się do budynku, jak i swobodnego poruszania się po korytarzach – sygnalizowano je w co piątej obserwacji infrastruktury:

Wejście do sądu jest dość wąskie i są stopnie. Przez to wejście do sądu jest utrudnione dla osób niepełnosprawnych poruszających się na wózku inwalidzkim.

SR Łódź-Śródmieście, ul. Pomorska 37, 08.05.2018

Po wejściu do budynku należy pokonać podjazd wyłożony bardzo śliskimi płytkami, trudno o sytuację w której osoba poruszająca się na wózku byłaby w stanie wjechać na niego samodzielnie, skoro nawet osoba pchająca mój wózek ślizgała się po podjeździe. Po sprawdzeniu przez ochronę musiałam udać się do windy i w tym celu pokonać kolejny podjazd, tym razem – niebezpiecznie stromy, o podłożu, które jedynie sprawiało wrażenie antypoślizgowego, ale w rzeczywistości było śliskie.

SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 04.06.2018

Drzwi do sądu są duże i bardzo ciężkie. Osoby niepełnosprawne mogą mieć trudność z ich otwarciem.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwałe 30, 15.06.2018

Wąskie korytarze, które mogą utrudnić poruszanie się na wózku inwalidzkim (manewry na wózku).

SR Poznań-Grunwald i Jeżyce,
ul. Kamiennogórska 26, 07.05.2018

Wejścia do pomieszczeń były dość wąskie, więc ciężko byłoby osobie poruszającej się na wózku inwalidzkim przez nie wejść. (...) w budynku tego sądu znajdowała się winda, jednakże wejście do niej było dość ciasne.

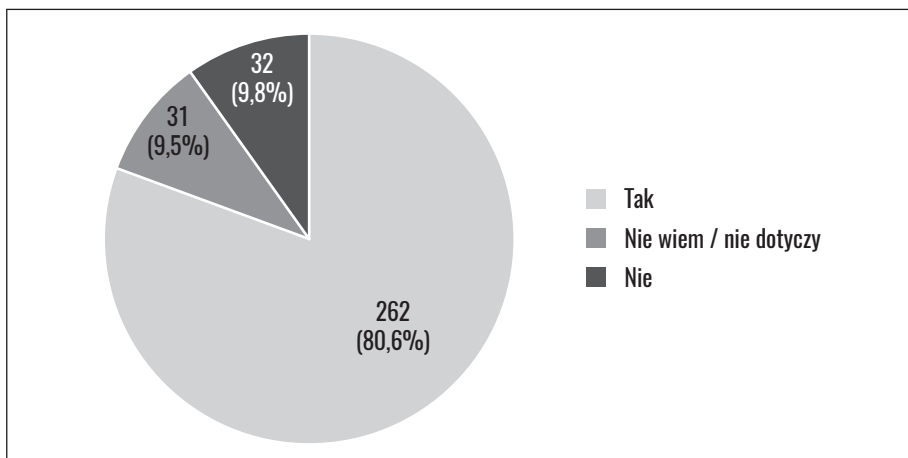
SR Łódź-Śródmieście, ul. Pomorska 37, 08.05.2018

Utrudniony dostęp i poruszanie się po budynkach sądów wynika niejednokrotnie z ich zabytkowego charakteru, ograniczającego wprowadzenie odpowiednich rozwiązań. Problemy te w mniejszym stopniu dotyczą niedawno projektowanych obiektów:

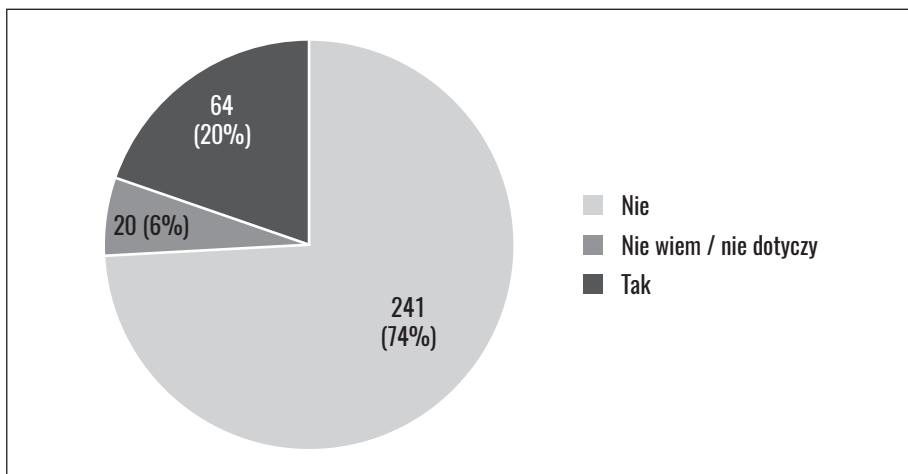
Budynek Sądu Okręgowego w Poznaniu jest nowoczesny i dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, w środku znajduje się przejrzysta tablica z rozkładem sal i wydziałów, na terenie budynku znajduje się też dużo wind ułatwiających poruszanie się osobom niepełnosprawnym.

SO Poznań, ul. Hejmowskiego 2, 09.05.2018

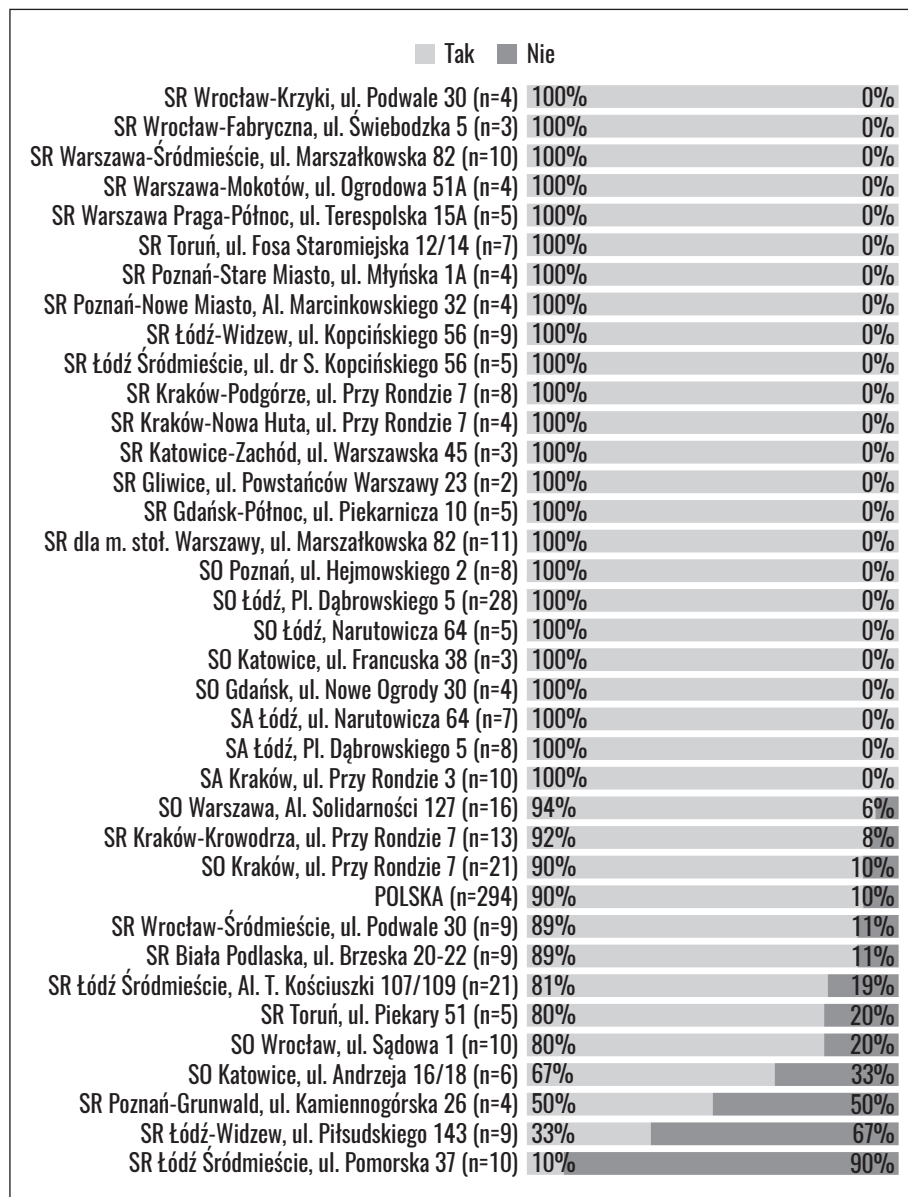
Wykres 49: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (n=325)

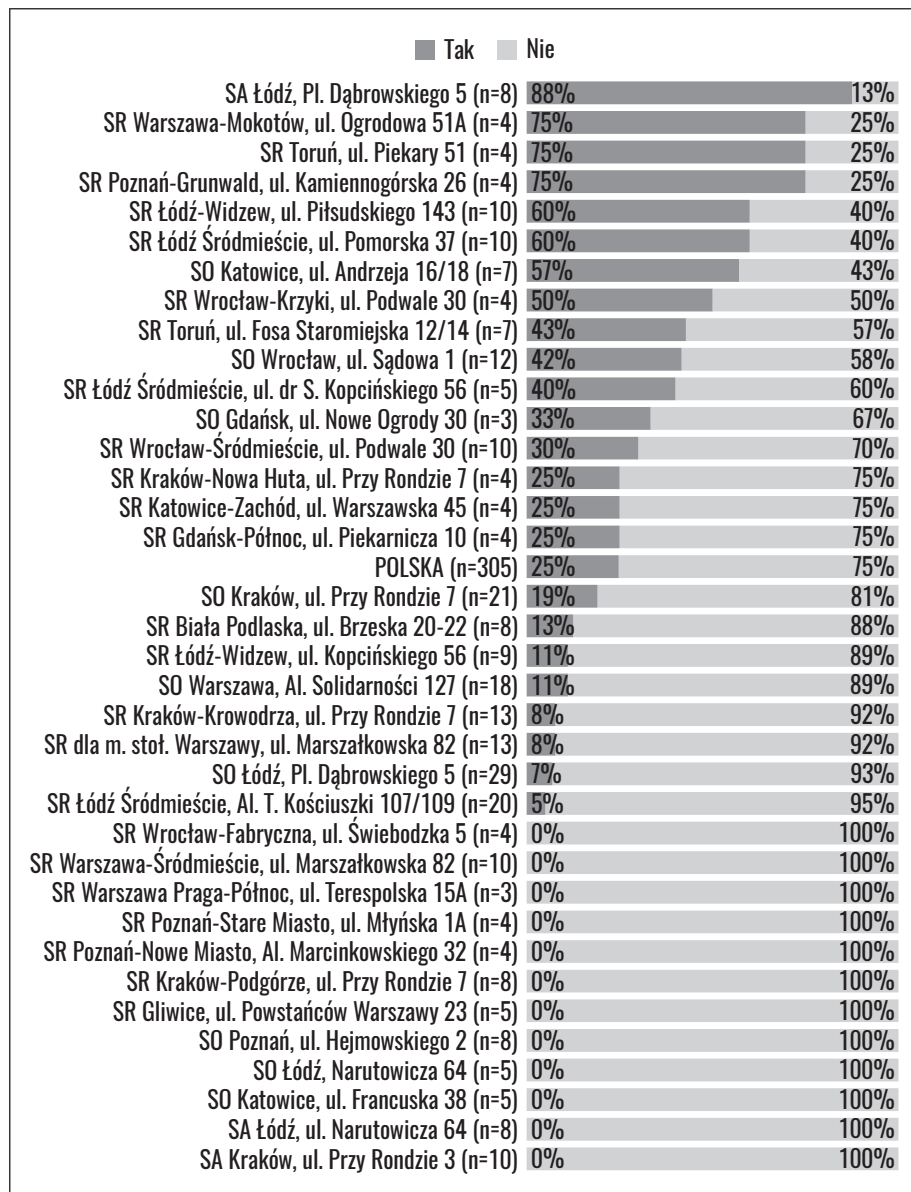
Wykres 50: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (n=325)

Wykres 51: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (budynki)

Wykres 52: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (budynki)

OCHRONA BUDYNKU

Chcąc uczestniczyć w jawnej rozprawie sądowej w charakterze publiczności należy spełnić dwa kryteria. Po pierwsze, być osobą pełnoletnią, po drugie zaś – na podstawie art. 54 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych – nie można mieć przy sobie broni, amunicji, materiałów wybuchowych ani innych przedmiotów niebezpiecznych, które mogą stanowić zagrożenie dla zdrowia lub życia. Dbanie o bezpieczeństwo sędziów, pracowników instytucji i interesantów poprzez kontrolę każdej osoby wchodzącej na teren sądu należy do obowiązków ochrony sądu. Pracownicy ochrony to zarazem pierwsze osoby, z którymi spotyka się osoba udająca się do sądu, mają zatem ogromny wpływ na jej doświadczenia z tą instytucją.

PRAKTYKA LEGITYMOWANIA INTERESANTÓW PRZEZ OCHRONĘ

Udając się na obserwację, część z naszych wolontariuszy spotyka się z praktyką legitymowania przez ochronę. W obecnym cyklu monitoringu obserwatorzy musieli okazać dowód tożsamości przy okazji co dziesiątej wizyty. Nie jest to jednak procedura stosowana konsekwentnie – tylko w pojedynczym przypadku, Sądu Rejonowego Wrocław-Krzyki, była stosowana za każdym razem, gdy do sądu udawał się wolontariusz Fundacji.

Praktyka legitymowania osób wchodzących na teren sądu, poza wyjątkowymi okolicznościami, nie ma przełożenia na poziom bezpieczeństwa w budynku, stwarza natomiast barierę dostępu do instytucji. Pozbawienie anonimowości i drobiazgowa kontrola mogą stwarzać u interesanta wrażenie obcowania z instytucją nieprzystępną, z definicji traktującą go protekcyjnie lub jako potencjalne zagrożenie. Konieczność okazania dowodu tożsamości może być także kłopotliwa dla osób, które są w trakcie oczekiwania na wyrobienie dokumentu lub nie mają nawyku noszenia go przy sobie.

Okazanie dowodu osobistego i (lub) zanotowanie danych osobowych nie jest jedyną procedurą, której bywają poddawani nasi wolontariusze. Część z nich stawiana jest przed koniecznością szczegółowego uzasadnienia powodu swojej wizyty, co zniechęca potencjalną publiczność do uczestnictwa w jawnych rozprawach:

Wylegitymowanie, spytanie o cel pobytu, żądania okazania wezwania. Ponadto ochrona dbała o to, by „nie pałętać się” po sądzie bez celu, tylko dotrzeć bezpośrednio we wskazane wcześniej miejsce.

Ochrona na początku nie była chętna, żeby mnie wpuścić. Ochroniarz zawołał panią ochroniarz, która wypytywała mnie z niechęcią w oczach i grymasem na twarzy. Pytała, po co przyszedłam, do której sali potrzebuję się udać, do którego sądu (w jednym budynku znajdują się dwa sądy). Gdy pani już podjęła decyzję, że mnie wpuści, włożyłam swoje rzeczy na taśmę i przy okazji zostałam wypytana, co mam w środku. Po przejściu przez kontrolę pan ochroniarz otworzył mi drzwi i wskazał, gdzie znajdę salę.

SO Kalisz, Al. Wolności 13, 14.06.2018

W jednym przypadku osoba przeprowadzająca kontrolę nie tylko chciała znać powód udania się obserwatora do sądu, ale i dokonała szczegółowej weryfikacji jego danych osobowych:

Przy wejściu do sądu i przejściu przez bramkę podszedł do mnie policjant, przedstawił się z imienia i nazwiska oraz podał stopień służbowy. Zapytał mnie, co tu robię, dokąd idę. Odpowiedziałem, że na rozprawę. Zapytał o salę, odpowiedziałem, że jeszcze nie wiem, po czym poprosił mnie, abym poszedł z nim i zaprowadził mnie do pomieszczenia policji sądowej, gdzie mnie wylegitymował i sprawdził w centrali mój numer PESEL. Zapytał jeszcze raz, w jakim celu przyszedłem do sądu. Odpowiedziałem, że w celu obserwowania rozprawy oraz zaspokojenia swojej ciekawości. On odpowiedział, że nie rozumie tego i zakończył czynność. Poinformował mnie ponadto o możliwości złożenia zażalenia do prokuratury na tę czynność. Powiedział, że nie spotkał się z takim czymś, żeby ktoś przychodził do sądu i nie wiedział po co, gdzie i w jakim celu. Było to dla mnie trochę nie mile, bo zostałem potraktowany jak jakiś intruz czy niechciany i podejrzany gość.

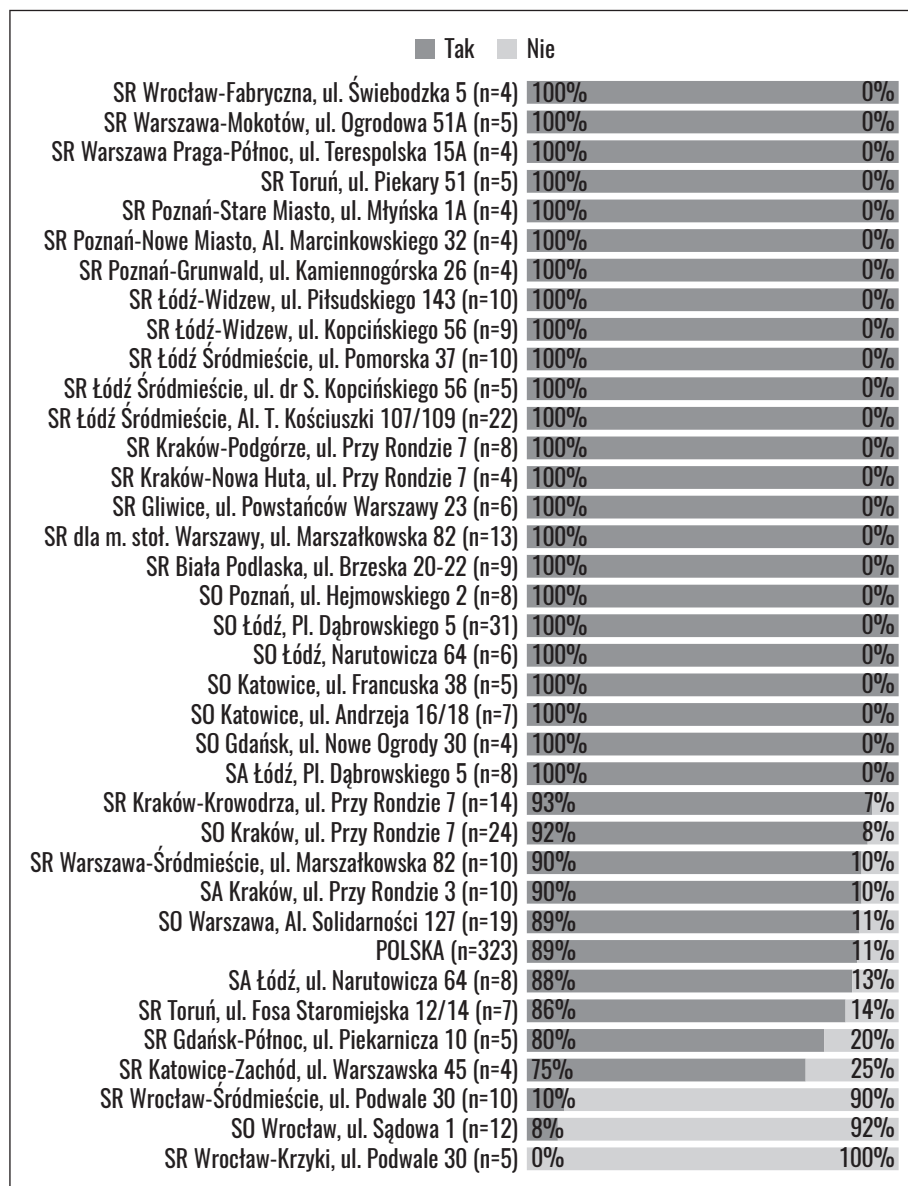
SR Gdańsk-Północ, Wydział XI Karny, 27.11.2017

Zdarza się także, jak w przypadku poniższych relacji z Sądu Rejonowego Wrocław-Śródmieście, że kontrola ma charakter wybiórczy i niekonsekwentny, co również wpływa na wizerunek instytucji i poziom przestrzegania procedur:

Za pierwszym razem zostałam wylegitymowana, jednak przy powtórnym wejściu dokument tożsamości nie został już sprawdzony. Poza wylegitymowaniem ochrona nie dokonała żadnych czynności. Jednocześnie przy pierwszym wejściu do sądu wchodziły za mną osoby, które zostały wpuszczone mimo braku posiadania przy sobie dowodu osobistego.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 17.04.2018

Wykres 53: Czy po wejściu do budynku sądu obserwator został wylegitymowany przez ochronę (musiał okazać dokument tożsamości)? (budynki)

Jedynie mnie wylegitymowano, nie przeszukano nawet po przejściu przez bramkę do wykrywania metali, która zareagowała na mnie dźwiękiem.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 07.12.2017

Z moich obserwacji wynika, że stopień dokładności zależy od obsady personalnej, w tym przypadku Policji. Zdarzyło się i tak, że nie zostałem w żaden sposób wylegitymowany i mogłem wejść do budynku bez przeszkód, przechodząc jednak przez bramkę. Kolejne wizyty poprzedzone były wylegitymowaniem poprzez okazanie dowodu osobistego. Za każdym razem wchodziłem do sądu z aktówką, jednakże też nikt z obsługi nie interesował się jej zawartością, nie została ona prześwietlona pomimo dostępnego sprzętu. Moje dane nie zostały zapisane w zeszycie, zeskanowano tylko mój dowód osobisty, nie żądano okazania wezwania do sądu.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 11.04.2018

WYPOSAŻENIE W BRAMKĘ DO WYKRYWANIA METALI I JEJ STOSOWANIE

Bramki do wykrywania metali spotykane są w polskich sądach coraz częściej – także przez naszych obserwatorów. Dzięki nim możliwe jest skuteczne, a jednocześnie dyskretne i nienaruszające prywatności skontrolowanie zawartości toreb czy odzieży osób wchodzących na teren sądu. Stanowiły one wyposażenie 96% budynków odwiedzonych przez wolontariuszy Fundacji w trakcie tegorocznej edycji monitoringu. Sam fakt zainstalowania bramki do wykrywania metali nie jest jednak wystarczający – urządzenie musi być uruchomione, zaś ochrona powinna reagować na jego sygnał, co nie zawsze ma miejsce.

Gdy wchodziłam do sądu, bramka prawdopodobnie nie działała, ponieważ wszystkie przedmioty metalowe miałam przy sobie w torebce. Jednak gdy wychodziłam ludzie wchodzący do budynku mieli ściślej przeprowadzoną kontrolę, bramki były aktywne.

SO Wrocław, ul. Sądowa 1, 22.02.2018

Gdy przechodziłam przez bramkę, ta wydała sygnał dźwiękowy i świetlny, co jednak zostało przez ochronę zignorowane i mogłam bez problemu wejść na teren sądu.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 07.12.2017

Pracownicy ochrony stosują niekiedy wybiórczą kontrolę, zatrzymując jedynie osoby, które nie są im znane jako pracownicy instytucji.

Wchodziłem do sądu równocześnie z jednym z pracowników, który również uczestniczył w tej samej rozprawie (...). Pracownik ten przeszedł przez bramkę, która zaczęła piszczeć, na co on nie zwrócił uwagi i poszedł dalej.

SR Gorlice, Wydział II Karny, 10.07.2018

Zdarza się, że w celu usprawnienia kontroli tworzy się osobne wejście dla pracowników sądu, którzy nie podlegają procedurom bezpieczeństwa. Niestety, czasem praktyka ta czyni system nieszczelnym, gdy z wejścia służbowego udaje się korzystać osobom niezwiązanym z instytucją.

Ochrona nie ignorowała bramki, ale można było ominąć bramkę korzystając z wejścia obok, na którym była napisana informacja, że jest ono przeznaczone dla pracowników sądu. Ponadto okazało się, że jest to również jedyne dostępne wejście dla osób poruszających się na wózkach (w żaden sposób nieoznakowane).

SA Kraków, ul. Przy Rondzie 3, 22.06.2018

Obserwatorzy sygnalizowali też, że zauważając u osób wchodzących do budynku atrybuty świadczące o wykonywaniu zawodu prawniczego, ochrona nie reagowała na alarm, mimo że mogły być to osoby zupełnie przypadkowe i potencjalnie niebezpieczne.

Ochroniarze widząc [osoby niosące] tokę radcowską/adwokacką pozwalali im przechodzić (...) poza bramką.

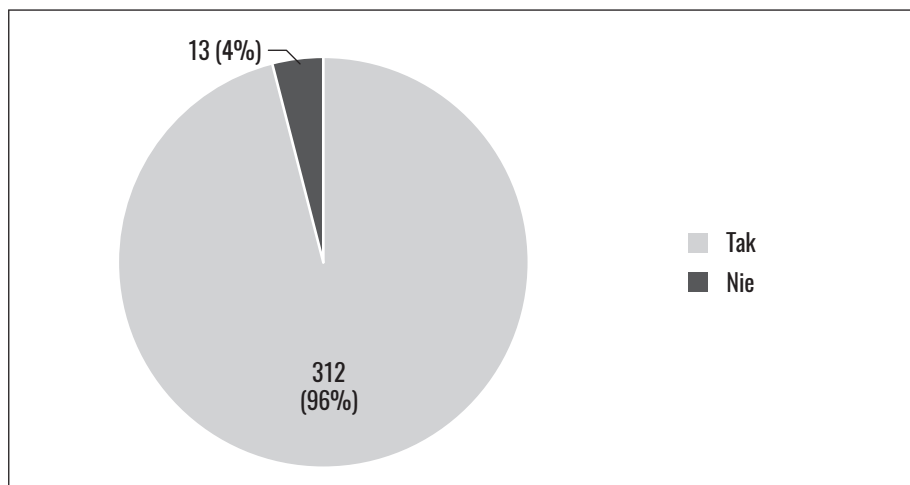
SO Katowice, ul. Francuska 38, 17.07.2017

Z drugiej strony, obserwatorzy sygnalizowali także występowanie nadmiernej (ich zdaniem) kontroli, której musieli się poddać.

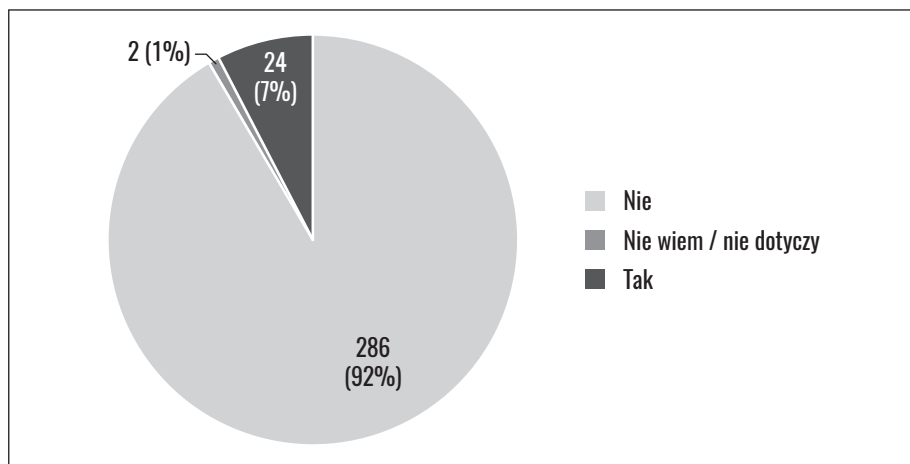
Musiąłem wyjąć z kieszeni metalowe rzeczy. Plecak przeszedł przez specjalne urządzenie do przeszukania bagaży. Z plecaka wystawała mi woda. Ochroniarze zadali mi pytanie, czy była używana. Powiedziałem, że nie (nie wiedziałem, jak woda może być używana) i gdy zapytali, czy ją otwierałem to powiedziałem, że tak. Od razu mieli do mnie pretensje, że nie odpowiedziałem im, że używałem wody. Wyszło nieporozumienie. Ochroniarze kazali mi się jeszcze napić wody. Być może chcieli sprawdzić, czy nie jest zatruta. Trochę dziwnie jak na sąd rejonowy w Łławie.

SR Łława, ul. Kopernika 4B, 30.03.18.

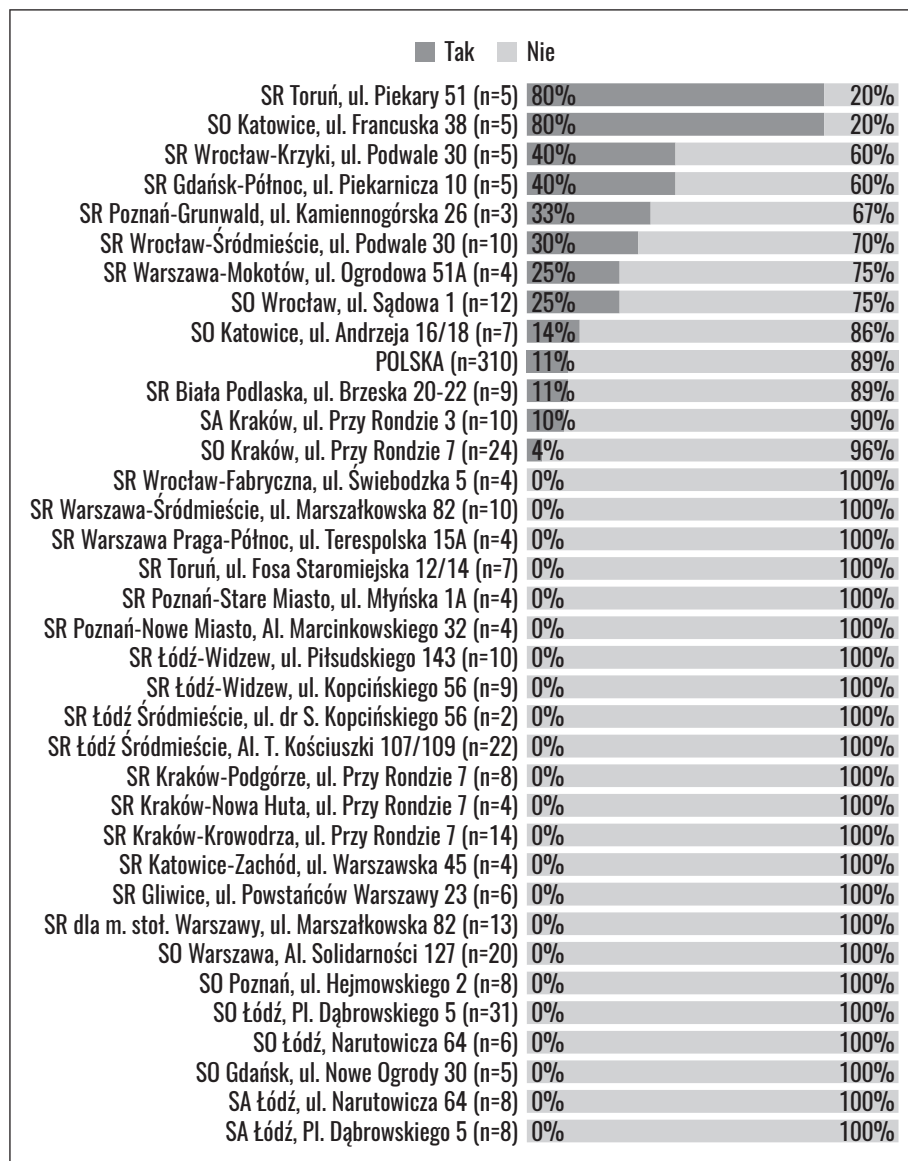
Wykres 54: Czy ochrona była wyposażona w bramkę do wykrywania metali? (n=325)

Wykres 55: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (n=312)

Wykres 56: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (budynki)

OBSŁUGA ZE STRONY PRACOWNIKÓW SĄDU

Wolontariusze Fundacji proszeni są o wczucie się w rolę interesanta i próbę zdobycia informacji dotyczących m.in. numeru sali, w której odbywa się interesująca ich rozprawa, czy uzyskania listy rozpraw zaplanowanych na następny dzień. W tym celu udają się do Biura Obsługi Interesanta, sekretariatu, a czasem, błędząc po korytarzach, uzyskują pomoc z inicjatywy pracownika instytucji.

SEKRETARIAT

Jednym z zadań obserwatorów jest poproszenie w sekretariacie sądu o listę spraw, znajdujących się na wokandzie danego wydziału, które zaplanowano na kolejny dzień. Choć wielu z nich nie podejmuje tej próby, część dostarcza nam informacji o przeszkodach stojących na drodze do uzyskania takiego wykazu. W niektórych przypadkach okazuje się, że pomimo wizyty w oznaczonych godzinach pracy, sekretariat jest nieczynny:

Nie było możliwości uzyskania jakiegokolwiek informacji na ten temat, ponieważ sekretariat był zamknięty w godzinach pracy.

SR Łódź-Widzew, ul. Piłsudskiego 143, 27.03.2018

Z kolei tam, gdzie obserwatorom udało się dostać do sekretariatu, niejednokrotnie stawiani byli przed koniecznością szczegółowego wyjaśnienia przyczyny swojej próby lub spotykali się z kategoryczną odmową udzielenia informacji.

Udostępniono mi informację w sekretariacie, ale po wyjaśnieniu kim jestem i po co to chcę.

SR Gliwice, ul. Powstańców Warszawy 23, 30.05.2018

W sekretariacie wydziału na pytanie o możliwość zapoznania się z wokandą na wskazany dzień panie reagowały wielkim zdziwieniem i nieciekawymi minami, tak jak gdyby to pytanie było niestosowne, co na pewno bardzo zniechęca. Po przedstawieniu celu, a więc chęci wzięcia udziału w rozprawie w charakterze publiczności finalnie udało mi się uzyskać wydruk z systemu, który jednak pozostał w sekretariacie – co do zasady panie nie służą zbyttnio pomocą w tej kwe-

stii i niechętnie udzielają takich informacji, ale jednak da się ustalić podstawowe informacje.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 11.04.2018

W jednym sekretariacie Pani odpowiedziała: „Co to Pani za różnica czy zobaczy Pani wokandę dzisiaj czy jutro? Jutro będzie wywieszona i dostępna dla wszystkich”. W dwóch kolejnych sekretariatach Panie odpowiedziały: „proszę udać się do kierownika, pokój 406”.

SR Warszawa-Śródmieście, ul. Marszałkowska 82, 05.12.2017

Pani powiedziała, że szukanie tego to dla niej strata czasu i za dużo miałyby do szukania i do pokazywania.

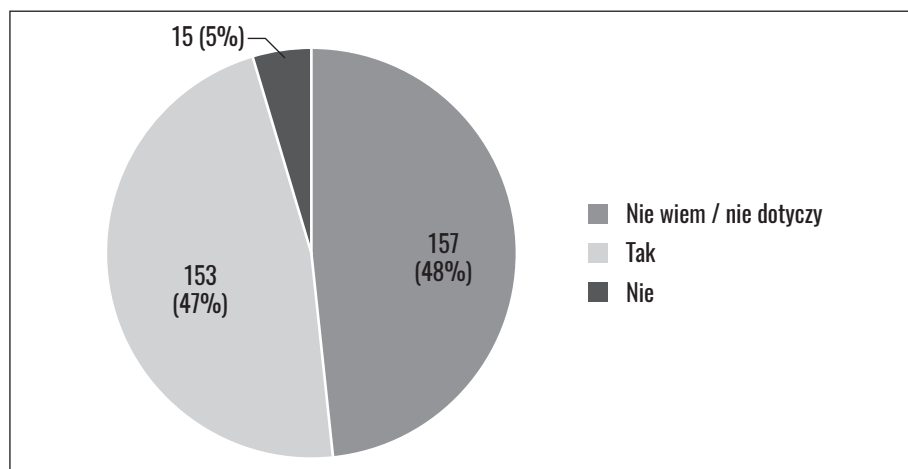
SO Poznań, ul. Hejmowskiego 2, 09.05.2018

Po przedstawieniu prośby o listę spraw na wokandzie, niektórzy wolontariusze Fundacji kierowani byli przez pracowników sekretariatu do Biura Obsługi Interesanta.

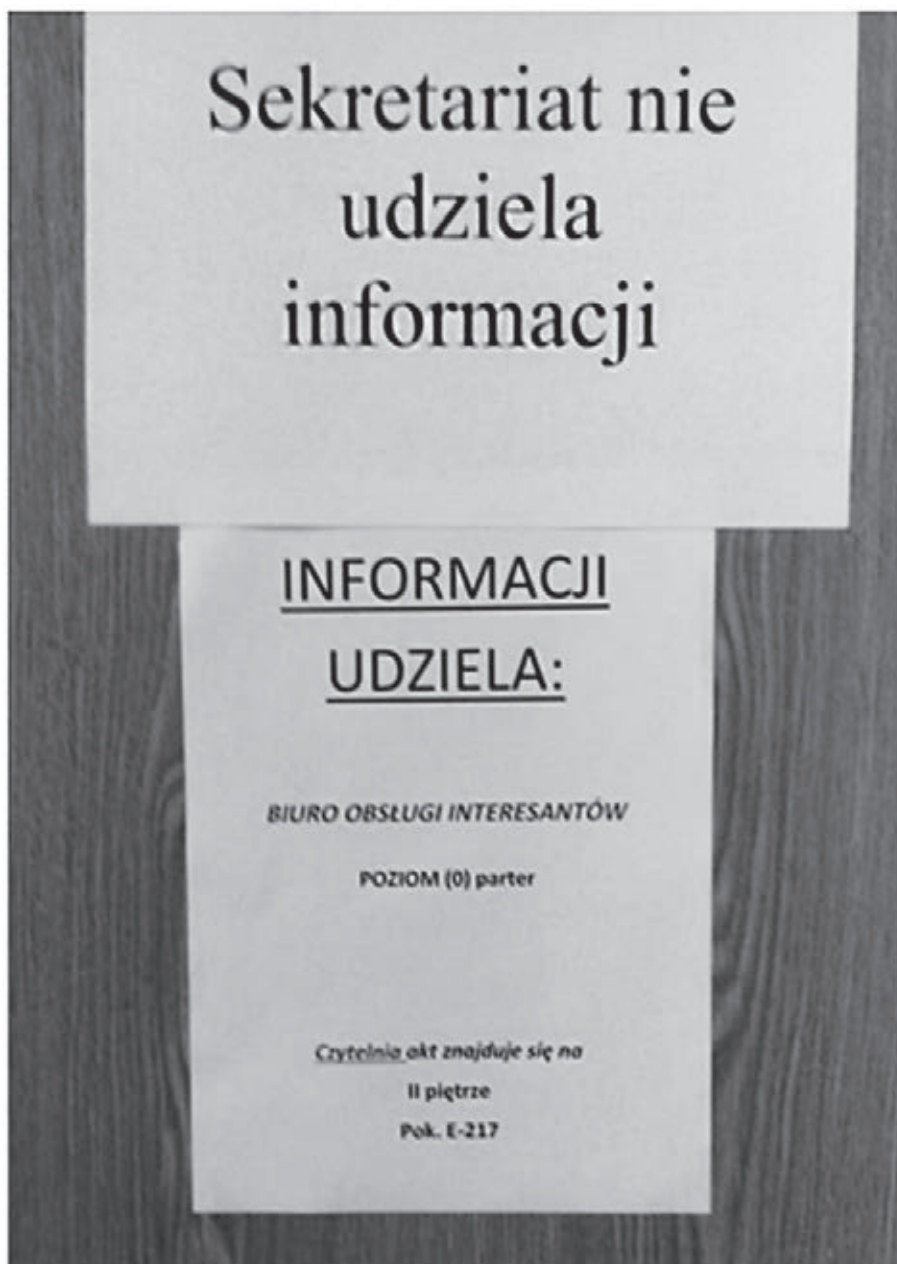
Pracownicy sekretariatu nie udzielają żadnych informacji. Informacje można uzyskać jedynie w Biurze Obsługi Interesanta.

SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 15.11.2017

Wykres 57: Czy w sekretariacie udzielono obserwatorowi informacji publicznej na zadane pytanie: Czy mógł(a)bym zobaczyć jakie sprawy będą na wokandzie wydziału w następnym dniu? (n=325)

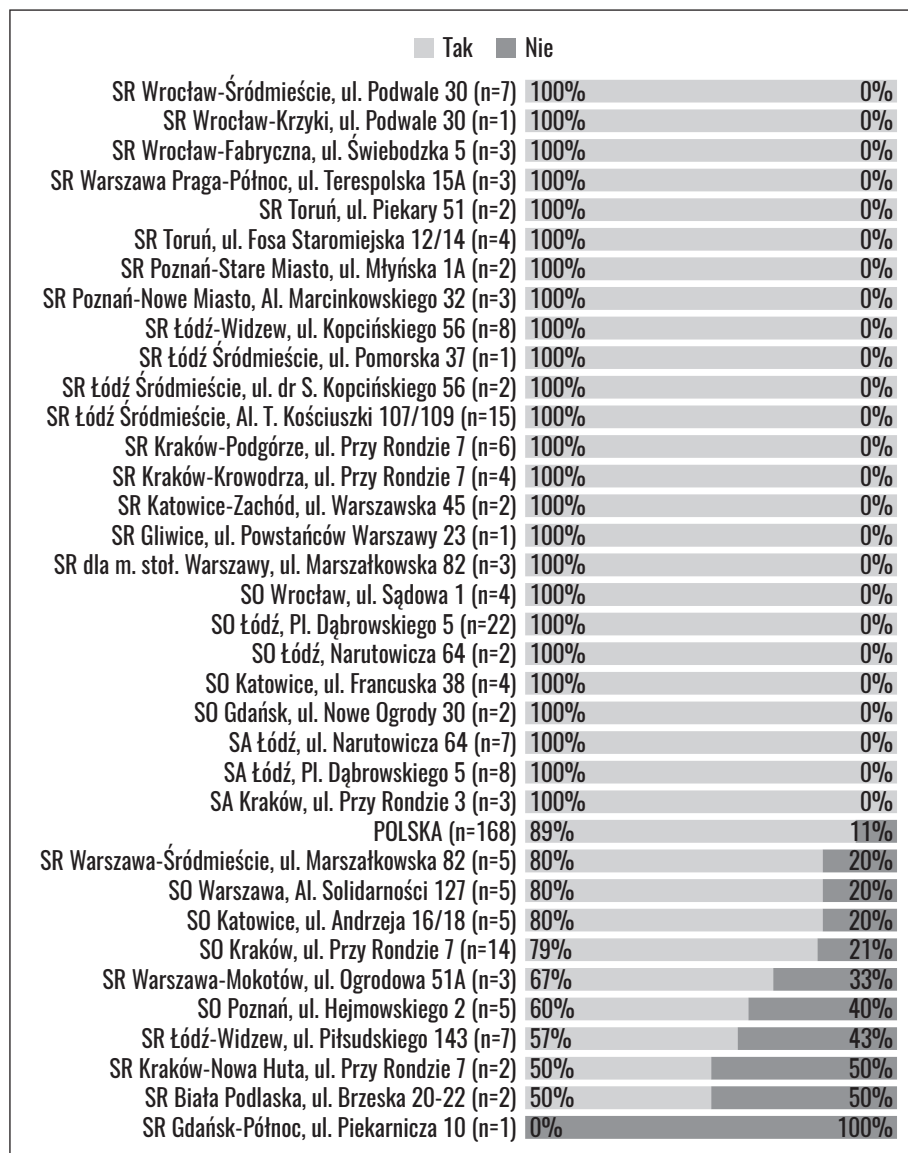

Zdjęcie 1: SR Kraków-Nowa Huta, ul. Przy Rondzie 7, 12.12.2017

Zniechęcające interesantów kartki na drzwiach to częsty widok. Warto, aby informacje umieszczane w sądzie miały jednolity i estetyczny wygląd – wg przyjętego przez dany sąd standardu identyfikacji wizualnej.

Wykres 58: Czy w sekretariacie udzielono obserwatorowi informacji publicznej na zadane pytanie: Czy mógł(a)bym zobaczyć jakie sprawy będą na wokandzie wydziału w następnym dniu? (budynki)

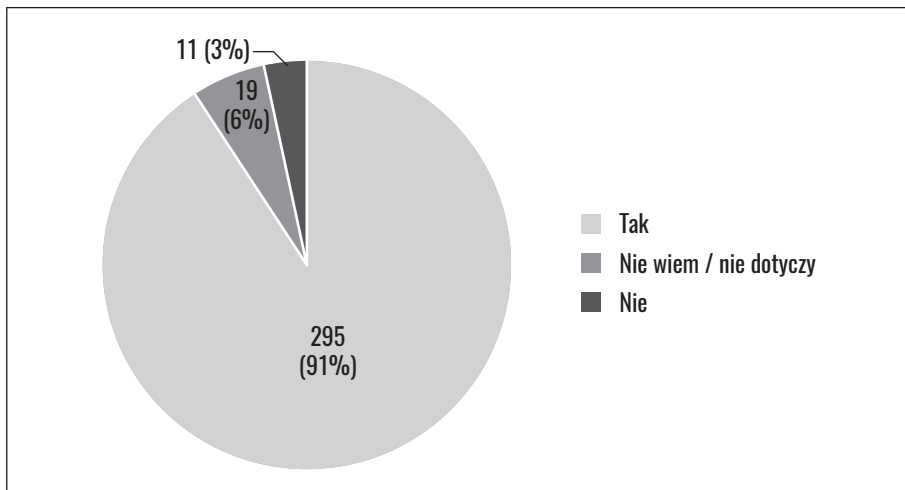
BIURO OBSŁUGI INTERESANTÓW

Jak wskazano powyżej, pracownicy sekretariatu nie zawsze udzielają informacji interesantom, sugerując im niekiedy skierowanie swojego pytania do Biura Obsługi Interesanta. Oprócz udzielania informacji,

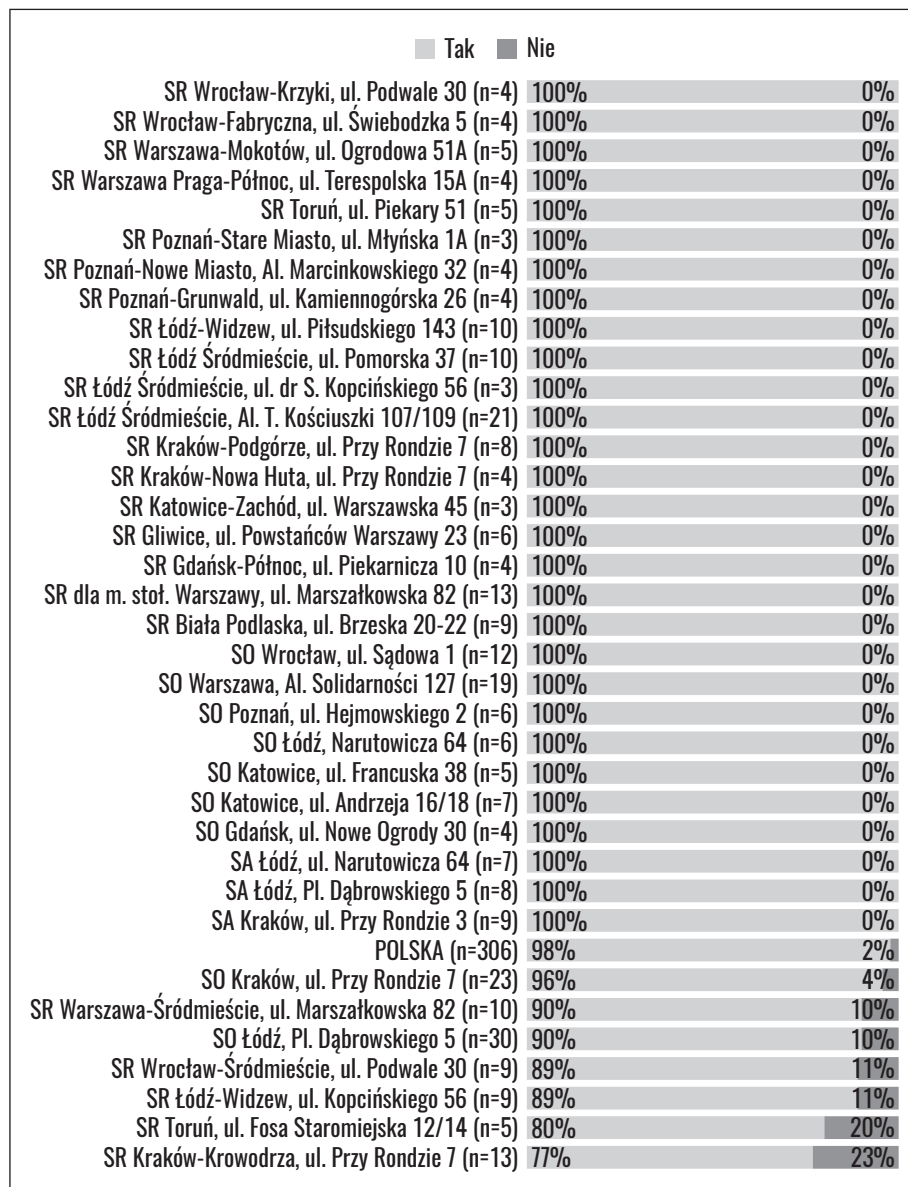
BOI (na mocy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 23 grudnia 2015 r. „Regulamin urzędowania sądów powszechnych”) pełni szereg innych funkcji. Należy do nich m.in. wydawanie odpisów dokumentów oraz udostępnianie zapisu dźwięku i obrazu z rozprawy. Poprzez BOI interesanci mogą pozyskać aktualne formularze sądowe i wzory pism, jak również zapoznać się z listą lekarzy sądowych, mediatorów, biegłych, tłumaczy przysięgłych wpisanych na listę Ministra Sprawiedliwości. Zadaniem biura jest także informowanie, a w razie potrzeby osobiste odprowadzanie świadków i stron postępowań do sal rozpraw i innych pomieszczeń, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych. Pracownicy BOI odpowiedzialni są również za kierowanie interesantów do odpowiednich komórek organizacyjnych oraz informowanie o strukturze organizacyjnej sądu (właściwości, lokalizacji, numerach telefonów, godzinach otwarcia, itp.).

Zdecydowana większość naszych obserwatorów (91%) zlokalizowała w odwiedzanym sądzie punkt Biura Obsługi Interesanta (lub jego odpowiednik) oraz stwierdziła, że mieści się on nieopodal wejścia do instytucji.

Wykres 59: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (n=325)

Wykres 60: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (budynki)

UZYSKANIE PROSTEJ INFORMACJI W BIURZE OBSŁUGI INTERESANTA

Oprócz sprawdzenia, czy w sądzie funkcjonuje Biuro Obsługi Interesanta oraz określenia jego lokalizacji, obserwatorzy próbują uzyskać w nim dość typową i prostą informację – numer sali, w której odbędzie

się rozprawa o danej sygnaturze. Jedynie 56% wolontariuszy podjęło się tego zadania, lecz zdecydowana większość z nich uzyskała odpowiedź bez problemu. W niektórych przypadkach udzielenie informacji o numerze sali rozpraw okazało się jednak zadaniem kłopotliwym:

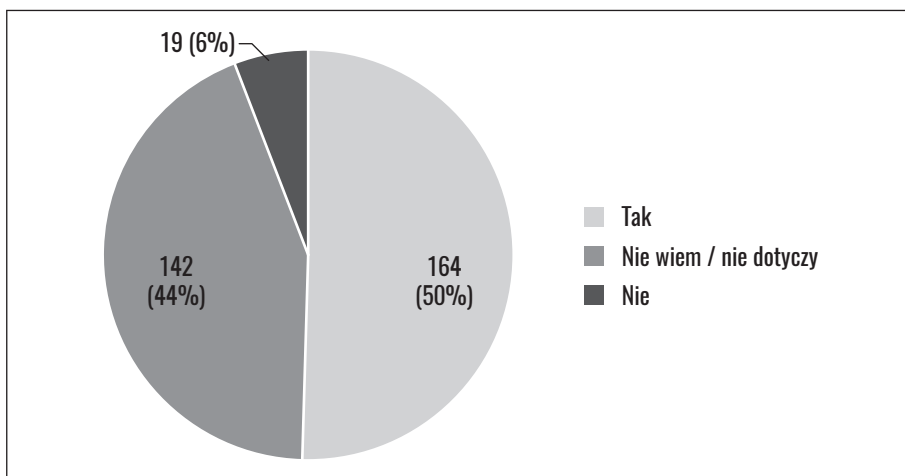
Zapytawszy o numer sali w BOI zostałam przez Panią odesłana do sekretariatu, ponieważ powiedziała mi, że ona takich informacji nie posiada.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 07.12.2017

Pani w BOI nie była w stanie udzielić mi informacji, w której sali odbywa się rozprawa, pomimo podania sygnatury konkretnej sprawy. Zaznaczyła, że może taką informację sprawdzić tylko w oparciu o ewentualne nazwiska. Zapytałem zatem, gdzie mogę uzyskać kluczową dla mnie informację – zostałem odesłany do konkretnego sekretariatu wydziału. (...) wydaje się to dość dziwne, bowiem na stronie internetowej sądu znajduje się wokanda z podaniem podstawowych informacji, w tym także sali, ale bez nazwisk. Szokujące jest to, że pracownik sądu nie jest w stanie podać podstawowej w tym zakresie informacji.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 11.04.2018

Wykres 61: Czy obserwator otrzymał w BOI informację o n-rze sali, w której odbywa się rozprawa o danej sygnaturze? (n=325)

NOSZENIE IDENTYFIKATORÓW

Możliwość odróżnienia pracownika sądu od interesanta jest szczególnie pomocna, gdy poruszając się po nieznanej instytucji potrzebujemy szybko uzyskać informację, np. zapytać o drogę do konkretnej sali czy czytelnik. Posiadanie identyfikatora pozwala szybko stwierdzić, że mamy do czynienia z osobą zatrudnioną w sądzie. Fakt noszenia identyfikatorów odnotowany został w połowie obserwacji. W ponad 40% zasygnalizowano sytuację odwrotną:

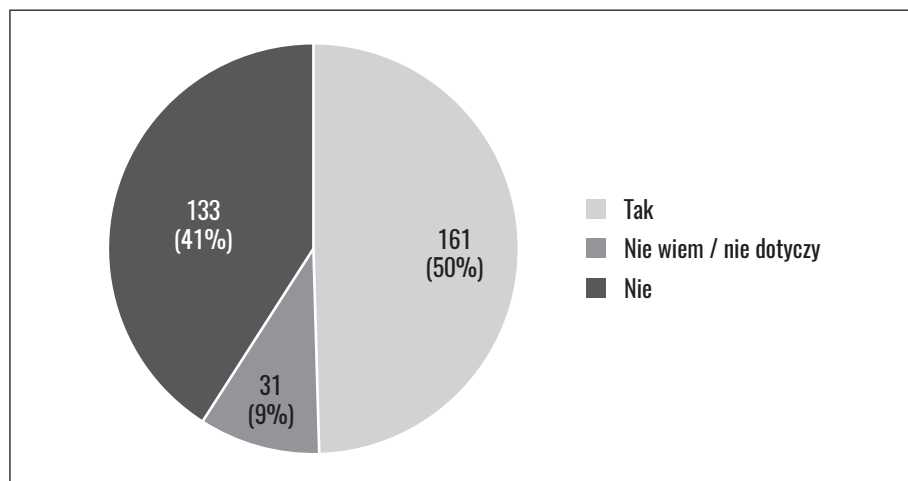
Nie widziałam u żadnych pracowników identyfikatorów, co utrudniało mi zdobywanie informacji, gdyż nie wiedziałam, czy osoba mijana na korytarzu to pracownik, którego mogę pytać np. o drogę czy toaletę, czy też jest to osoba będąca stroną (poza panem ochroniarzem, który miał identyfikator).

SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 04.06.2018

Żaden pracownik nie miał identyfikatora, w tym również panie w sekretariacie.

SR Wrocław-Śródmieście, ul. Podwale 30, 07.12.2017

Wykres 62: Czy pracownicy sądu (poza ochroną) nosili identyfikatory, poruszając się po korytarzach? (n=325)

SPONTANICZNA POMOC ZE STRONY PRACOWNIKÓW SĄDU

Choć nie należy to do obowiązku pracowników sądu, wolontariusze proszeni są o odnotowanie, czy któryś z nich zaoferował im pomoc, gdy zagubieni przemierzali korytarze sądu. Taki gest ze strony osoby zatrudnionej w instytucji może wpłynąć na pozytywne doświadczenie interesanta, a w szerszej perspektywie na ogólną opinię o wymiarze sprawiedliwości. Jak wynika z uzyskanych przez nas informacji, w przypadku 76% obserwacji wolontariusze nie zostali zapytani przez któregośkolwiek z pracowników, czy potrzebują pomocy. Odpowiedzi twierdzące stanowiły 16% – tyle samo, co w poprzedniej edycji Obywatelskiego Monitoringu Sądów. Część wolontariuszy, którzy mieli okazję doświadczyć spontanicznej pomocy ze strony pracowników sądu, podzieliła się przebiegiem tej sytuacji:

Pani pracująca w szatni podeszła do mnie i zaoferowała swoją pomoc. Zapytała, kim jestem i czy potrzebuję pomocy. Udzieliła mi informacji, gdzie mogę znaleźć sekretariat i na którym piętrze znajduje się poszukiwana przeze mnie sala rozpraw. Była bardzo miła i uprzejma.

SR Łódź-Widzew, ul. Piłsudskiego 143, 27.03.2018

Gdy stałyśmy przed sekretariatem II Wydziału Karnego i pukałyśmy do drzwi sekretariatu, nie uzyskaliśmy żadnej odpowiedzi. Prawdopodobnie nikogo tam nie było, bo sekretariat był zamknięty. Wtedy podeszedł do nas (...) Pan, który zaoferował nam pomoc. Zapytałyśmy go, czy mógłby udzielić nam informacji odnośnie tego, jakie sprawy są w tym sądzie następnego dnia. Pan był na tyle miły, że poszedł sprawdzić wokandę i przyniósł nam wydruk z wokandy do wglądu, abyśmy same mogły zobaczyć. Wy tłumaczył nam również, jak możemy znaleźć sale, w których odbędą się rozprawy, które nas zainteresowały następnego dnia.

SA Łódź, ul. Narutowicza 64, 14.05.2018

Po przejściu przez bramkę rozglądałam się w holu – widząc to, podeszła do mnie osoba pracująca w sądzie i zapytała, czy może w czymś pomóc. Po pytaniu o salę, moja rozmówczyni wskazała mi drogę.

SO Warszawa, Al. Solidarności 127, 31.01.2018

Pracownica sądu wskazała mi w miły sposób, gdzie znajdują się „lepsze” i na pewno wolne toalety.

SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 27.06.2018

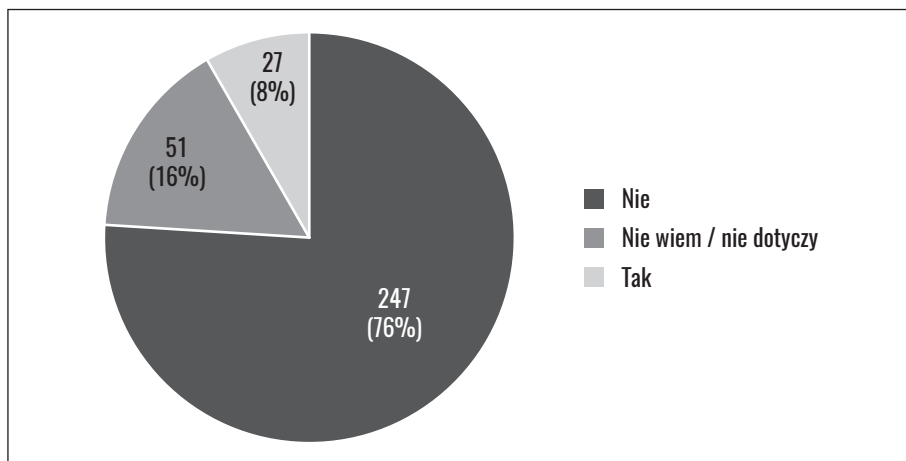
Pani z Sekretariatu uprzejmie zapytała, czy może mi pomóc i wskazała drogę do sali, której szukałam.

SR Wrocław-Krzyki, ul. Podwale 30, 17.05.2018

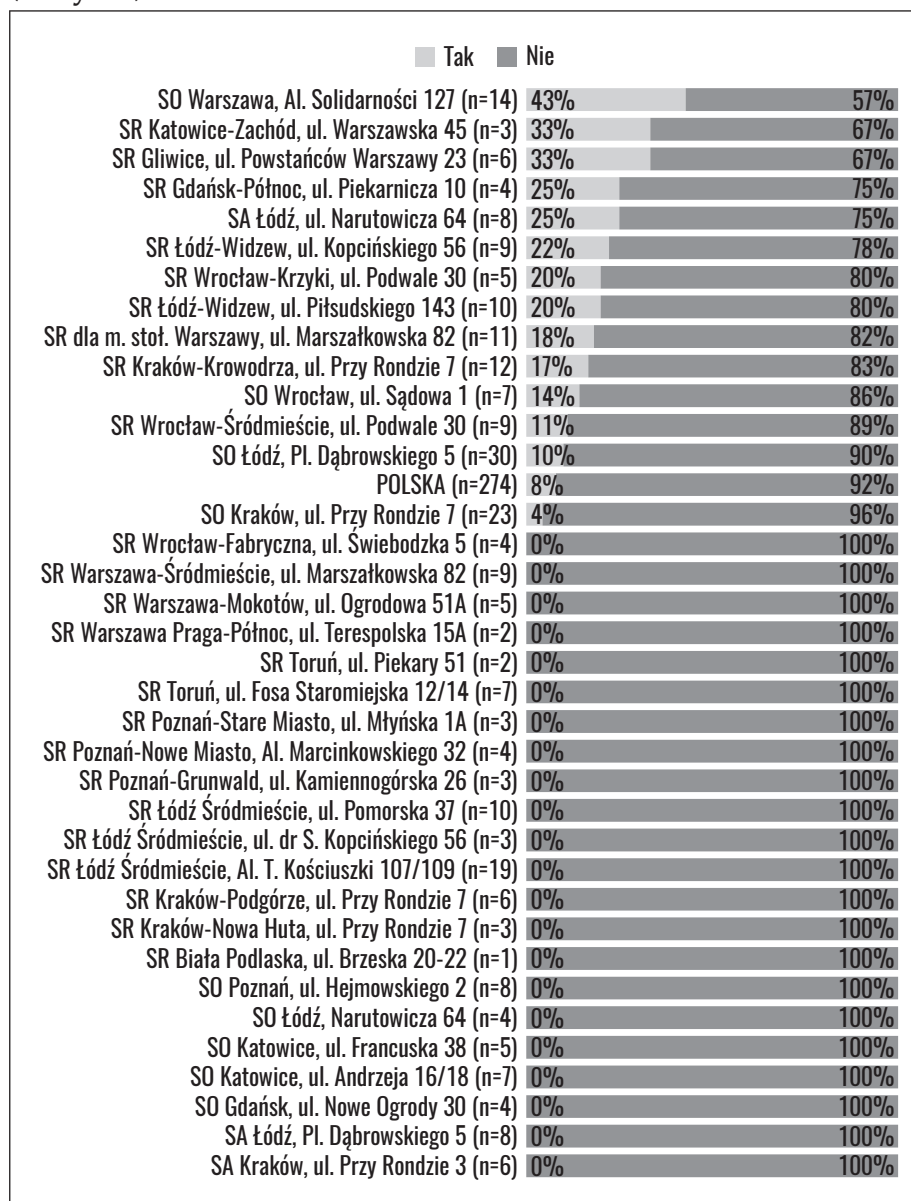
Gdy błdziłem po korytarzu, sędzia zaproponowała pomoc w znalezieniu sali.

SR Warszawa (dla m. stołecznego), ul. Marszałkowska 82,
15.01.2018

Wykres 63: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błdził” po korytarzu)? (n=325)

Wykres 64: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)? (budynki)

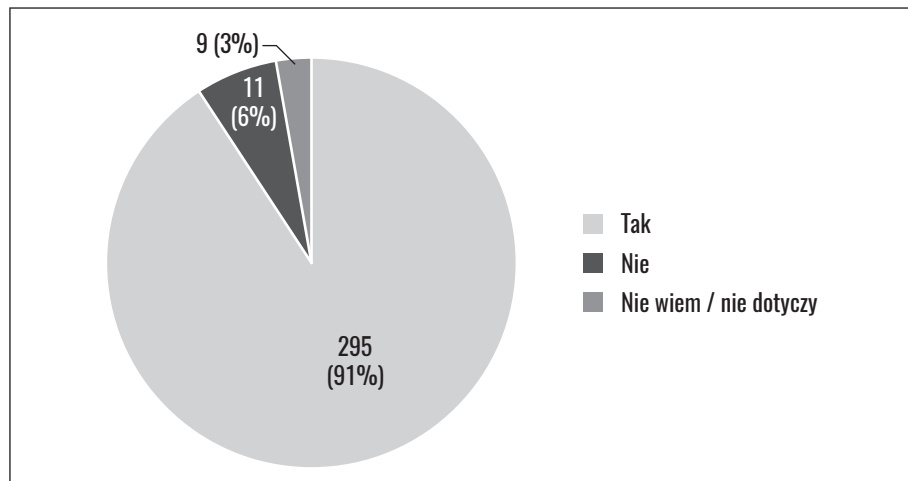
TECHNICZNE WARUNKI DOSTĘPU DO INFORMACJI

Obserwatorzy Fundacji proszeni są o weryfikację praktycznego wymiaru realizacji prawa do informacji, który rozumiany jest jako brak technicznych przeszkód ograniczających czytelność wokandy lub dostęp do czytelni akt.

CZYTELNOŚĆ WOKANDY

Według zdecydowanej większości naszych obserwatorów (91%) czytelność i aktualność informacji umieszczonych na wokandzie była bez zarzutu. W przypadku 65% obserwacji wskazywano, że w sądzie funkcjonują elektroniczne wokandy. Wolontariusze chętnie doceniają staranność przygotowania i aktualizacji wykazu spraw. Bardzo doceniają także obecność na wokandach informacji o przedmiocie sprawy, której aktualny regulamin urzędowania sądów powszechnych już nie wymaga:

Wykres 65: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (n=325)

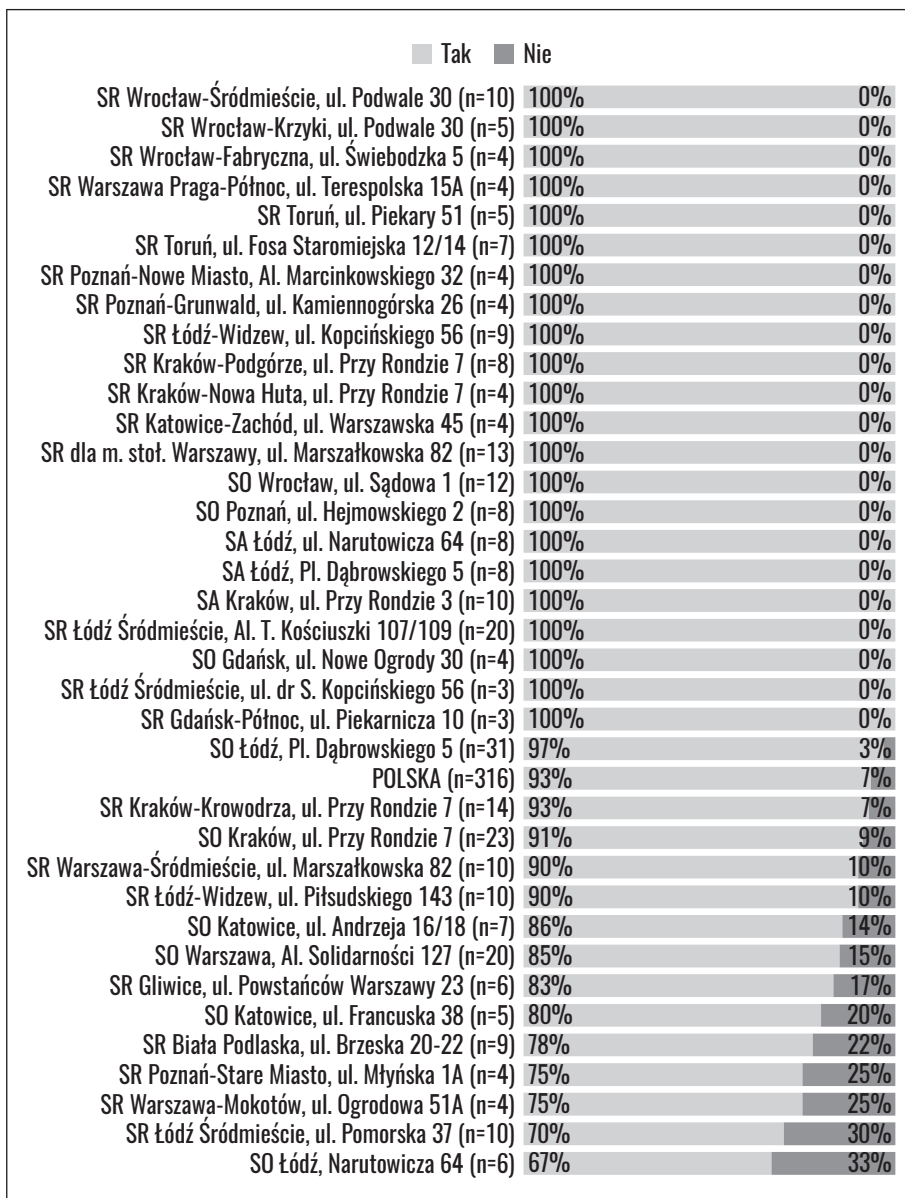

Bardzo dobrze, moim zdaniem, funkcjonuje prowadzenie wokandy przez ten skład (sędzia + protokolant). Wokanda jest uzupełniona w stu procentach; jest wszystko, co powinno się w niej znajdować, nawet podstawa prawna, którą jest objęty dany czyn (przedmiot sprawy), czego brakuje w innych wokandach. Należy pochwalić też zwyczaj

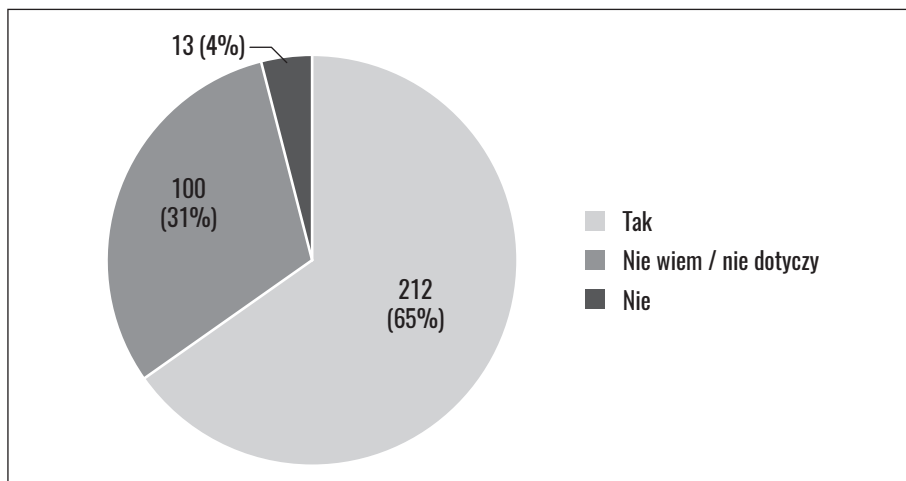
odznaczania przez panią protokolantkę spraw, które się już odbyły, co ułatwia czytelność i przejrzystość papierowej wokandy.

Sędzia Magdalena Fortuna, SR Gdańsk-Północ,
Wydział XI Karny, 04.12.2017

Wykres 66: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (budynki)

Wykres 67: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (n=325)

W niektórych przypadkach odnotowano problemy, które przekładają się na orientację interesantów w sądzie i utrudniają zdobycie informacji:

Elektroniczna wokanda wskazywała, że sprawa jest w toku, podczas gdy było opóźnienie i ta sprawa jeszcze się nie zaczęła.

SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 11.07.2018

Numery sal były pomyłone, niektóre sygnatury również. Nadal nie jestem pewna, czy odpowiednią sygnaturę sprawy spisałam.

SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 17.11.2018

Przy salach są rozwieszone wokandy z poprzednich dni, które dezorientują interesantów.

SR Katowice-Zachód, Pl. Wolności 10, 25.05.2018

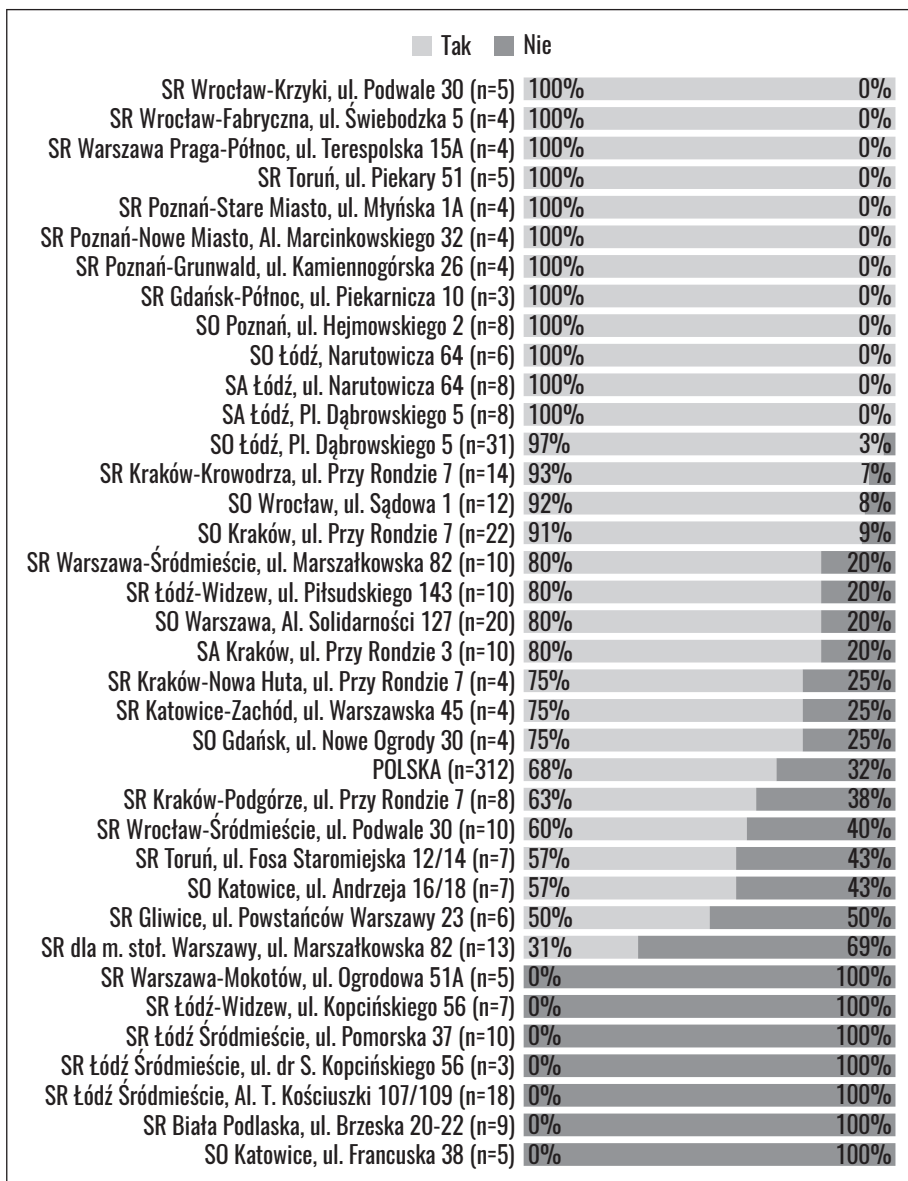
Ogólnie trochę bałagan. Na monitorach informacje nie pokrywały się ze stanem faktycznym, informacje były przekazywane pisemnie (na klejona kartka z nabazgraną informacją na drzwiach o przerwie dla świadków, którzy mieli się stawić na godzinę, na którą zarządzono przerwę).

SO Katowice, ul. Andrzeja 16/18, 08.05.2018

Podane informacje na stronie internetowej sądu (e-wokanda) były niezgodne z informacjami zamieszczonymi na elektronicznej wokandzie w sądzie przy salach rozpraw.

SO Łódź, Narutowicza 64, 18.06.2018

Wykres 68: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (budynki)

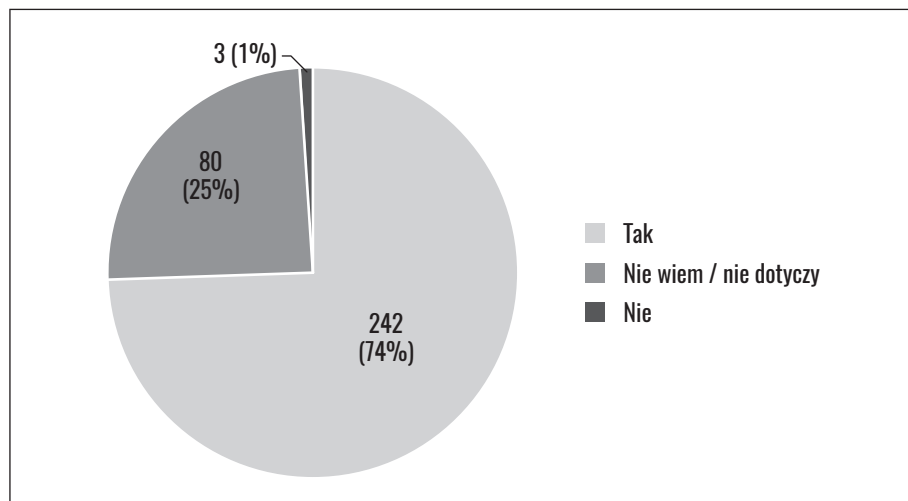
WARUNKI WGLĄDU DO AKT

W trakcie badania infrastruktury sądu wolontariusze Fundacji proszeni są również o ocenę warunków, w jakich strony i ich pełnomocnicy zapoznają się z aktami sprawy. Jeśli w budynku sądu nie utworzono czytelni akt, ich zadaniem jest zlokalizowanie miejsca pełniącego podobną funkcję i sprawdzenie, na ile pozwala ono na zachowanie dyskrekcji. W $\frac{3}{4}$ obserwacji wskazali oni, że w odwiedzanym budynku funkcjonuje czytelnia akt. Tam, gdzie takiego pomieszczenia zabrakło, mieli niekiedy wątpliwości, czy wyznaczone miejsce w dostatecznym stopniu zapewnia prywatność. W niektórych przypadkach strony i ich pełnomocnicy pozostawali na widoku pracowników:

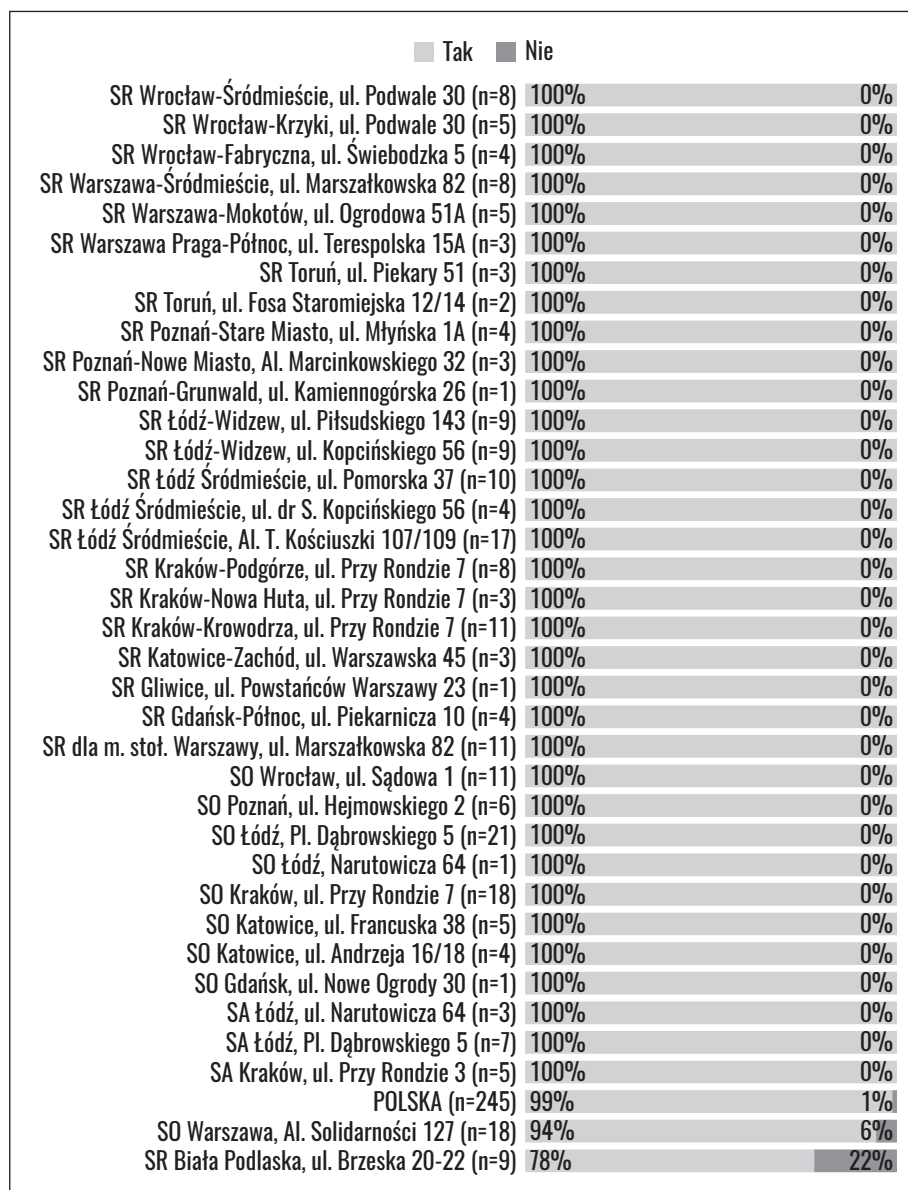
[Przeglądanie akt] odbywa się w sekretariacie, na widoku, bez zapewnienia dyskrekcji.

SR Biała Podlaska, ul. Brzeska 20-22, 11.08.2017

Wykres 69: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (n=325)

Wykres 70: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (budynki)

TOALETY DLA INTERESANTÓW

Konieczność uczestnictwa w rozprawie sama w sobie jest doświadczeniem stresującym – z tego względu warto dołożyć wszelkich starań, aby żadne poboczne niedogodności nie potęgowały dyskomfortu stron i świadków. Szczególnie dolegliwa może być tym względzie nie-
możność skorzystania z łazienki, braki w jej wyposażeniu lub suge-

rująca brak szacunku do interesanta niedostateczna dbałość o jej stan i czystość.

WIDOCZNOŚĆ

Właściwe oznakowanie, umożliwiające zlokalizowanie toalety z odległości, pozwala interesantom nie tylko uniknąć błędzenia po korytarzu, ale także, szczególnie w przypadku osób starszych i niepełnosprawnych, oszacować czas konieczny do pokonania dystansu do łazienki.

Wątpliwości co do widoczności i oznakowania toalet wykazano w ¼ obserwacji.

Toalety są w bocznym, trochę wąskim i dość ciemnym korytarzu, na głównym korytarzu nie widać żadnych strzałek czy informacji, w którą stronę należy pójść.

SA Kraków, Przy Rondzie 3, 22.06.2018

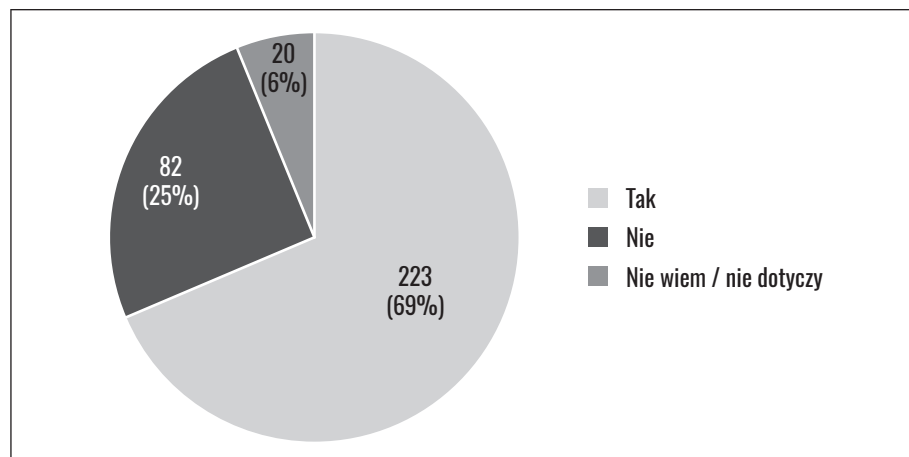
Toaleta jest piętro niżej, nie ma informacji, w którą stronę należy iść, żeby ją znaleźć.

SO Katowice, ul. Andrzeja 16/18, 26.09.2017

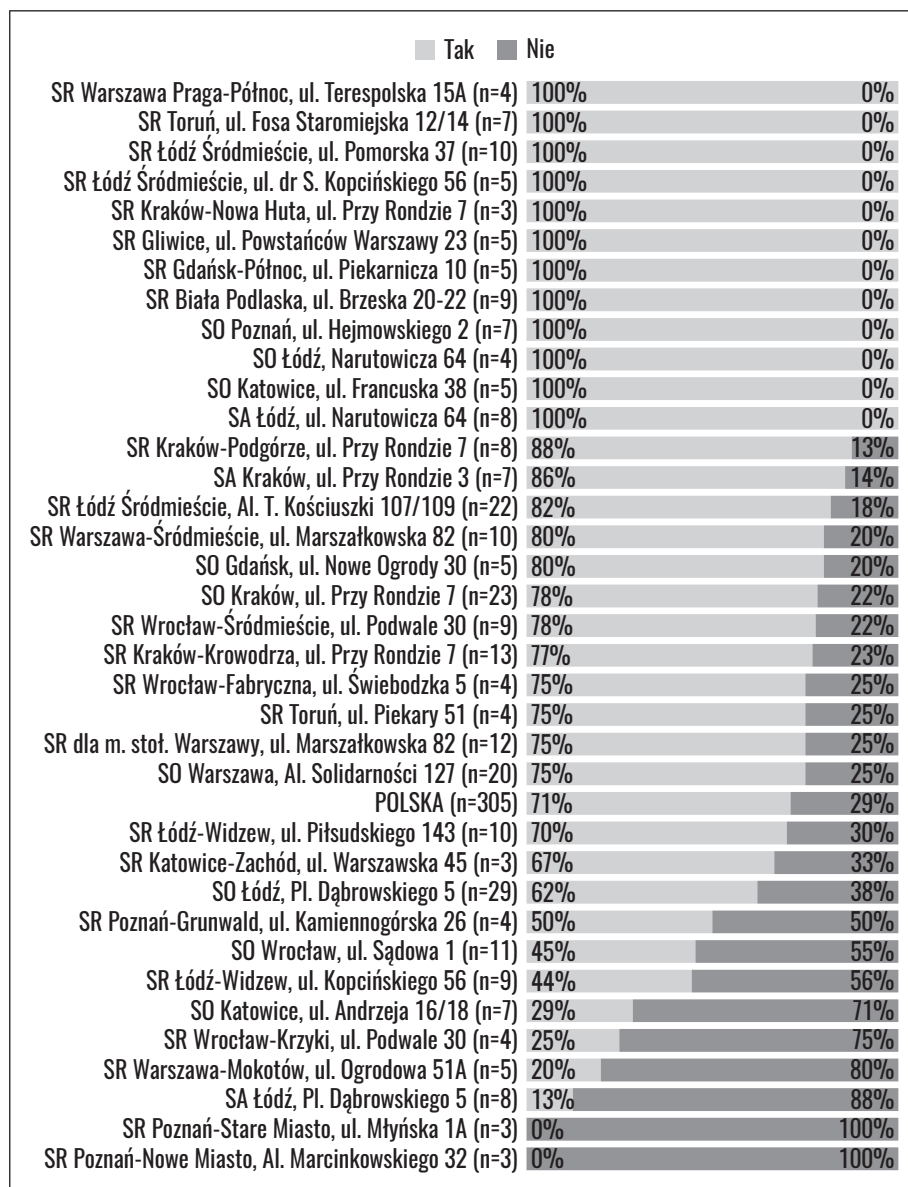
Z korytarza nie widać toalet, natomiast informacja o tym, gdzie się one znajdują widnieje na planie piętra wyświetlanym na ekranie elektronicznym (który służy też jako wokanda).

SO Warszawa, Al. Solidarności 127, 07.12.2017

Wykres 71: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (n=325)

Wykres 72: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (budynek)

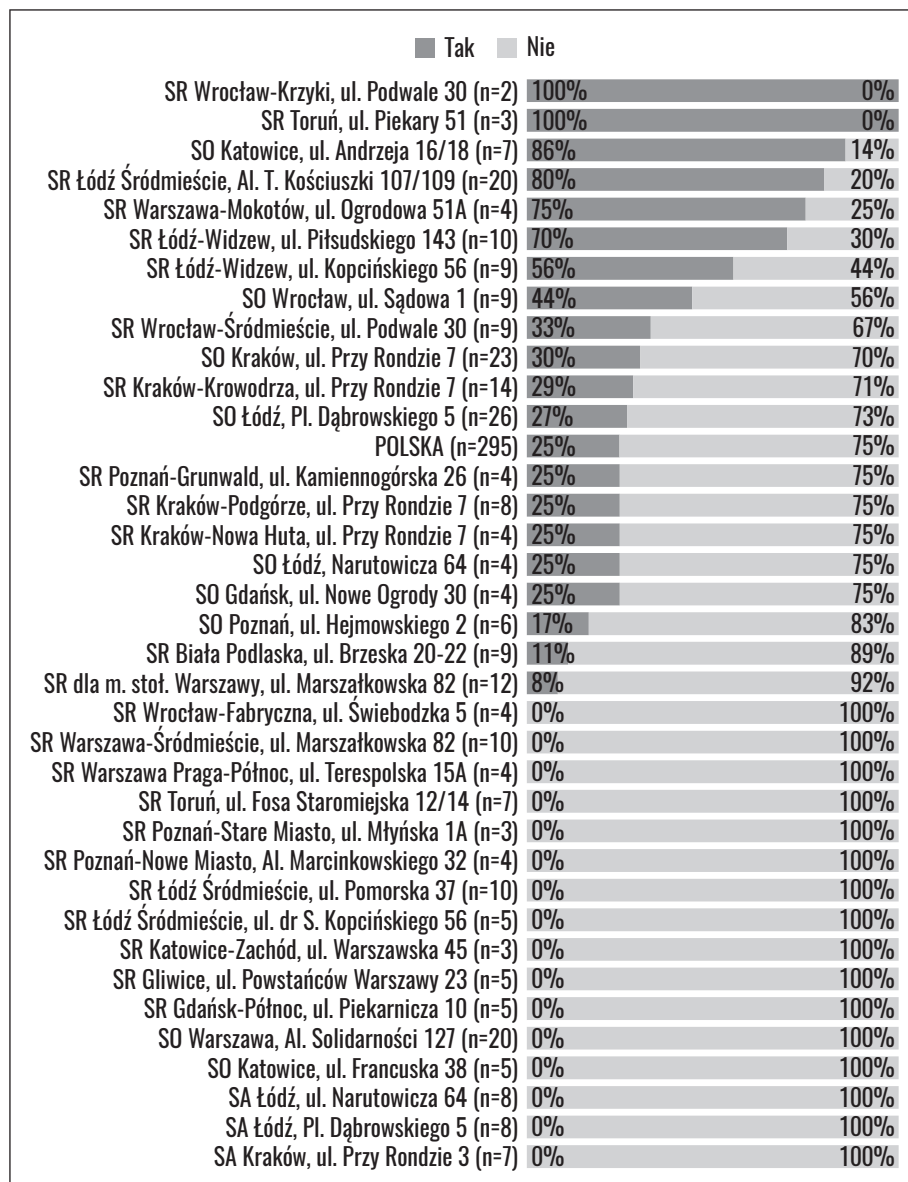

W sytuacji idealnej na każdym piętrze budynku sądu mieściłaby się co najmniej jedna toaleta dla interesantów. W rzeczywistości, aby udać się do łazienki, interesanci muszą pokonać nawet kilka pięter w górę lub w dół. Może być to szczególnie uciążliwe nie tylko dla osób starszych czy niepełnosprawnych, ale także dla tych, którym pozostało niewiele czasu do rozpoczęcia posiedzenia czy ogłoszenia wyroku.

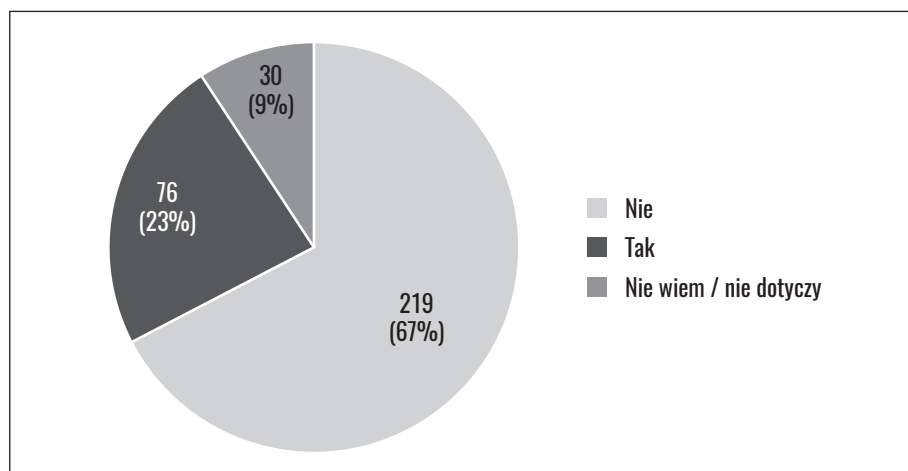
W budynku jest 5 pięter. Toaleta znajduje się na poziomie -1.

SR Łódź-Śródmieście,
Al. Tadeusza Kościuszki 107/109, 14.03.2018

Wykres 73: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? (budynki)

Wykres 74: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro?
(n=325)

CZYSTOŚĆ I WYPOSAŻENIE TOALET

Obserwatorzy Fundacji proszeni są, aby w trakcie wizyty w sądzie udali się do toalety i ocenili jej czystość oraz kompletność wyposażenia w artykuły higieniczne. Stan łazienek przekłada się bowiem nie tylko na kwestie zdrowotne i estetyczne, ale i na całościowe doświadczenie interesanta w instytucji publicznej. Porównując zaniedbane i niedostatecznie wyposażone toalety ogólnodostępne z zamkniętymi na klucz łazienkami dla personelu można odnieść wrażenie braku szacunku i lekceważenia.

W znacznej większości (79%) przypadków obserwatorzy nie mieli zastrzeżeń co do czystości i wyposażenia toalet, jednak w niektórych budynkach sygnalizowali występowanie problemów w tym zakresie:

Brakowało mydła, [toaleta] była brudna, na podłodze leżały kawałki papieru toaletowego.

SR Kraków-Krowodrza, ul. Przy Rondzie 7, 04.06.2018

Nie było papieru toaletowego, jednak było czysto.

SO Kraków, ul. Przy Rondzie 7, 17.11.2017

W toalecie znajdowało się mydło, ale nie było papieru. Dopiero później przyszła Pani, która uzupełniła braki. Toaleta była trochę brudna.

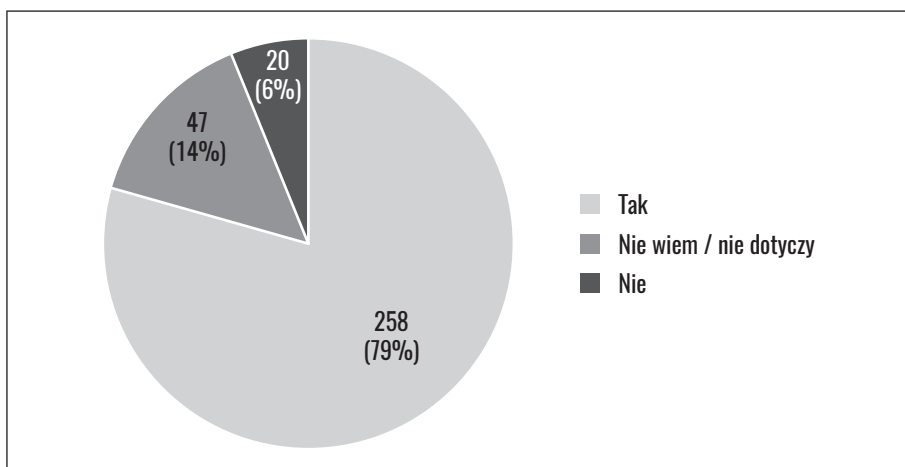
SR Poznań-Nowe Miasto i Wilda,
Aleja Marcinkowskiego 32, 09.05.2018

Sporadycznie zdarzyło się, że toaleta pełniła także funkcję nieformalnej palarni. Nie ma jednak pewności, że za jej zadymienie odpowiedzialny był któryś z pracowników, a nie na przykład zestresowany uczestnik rozprawy:

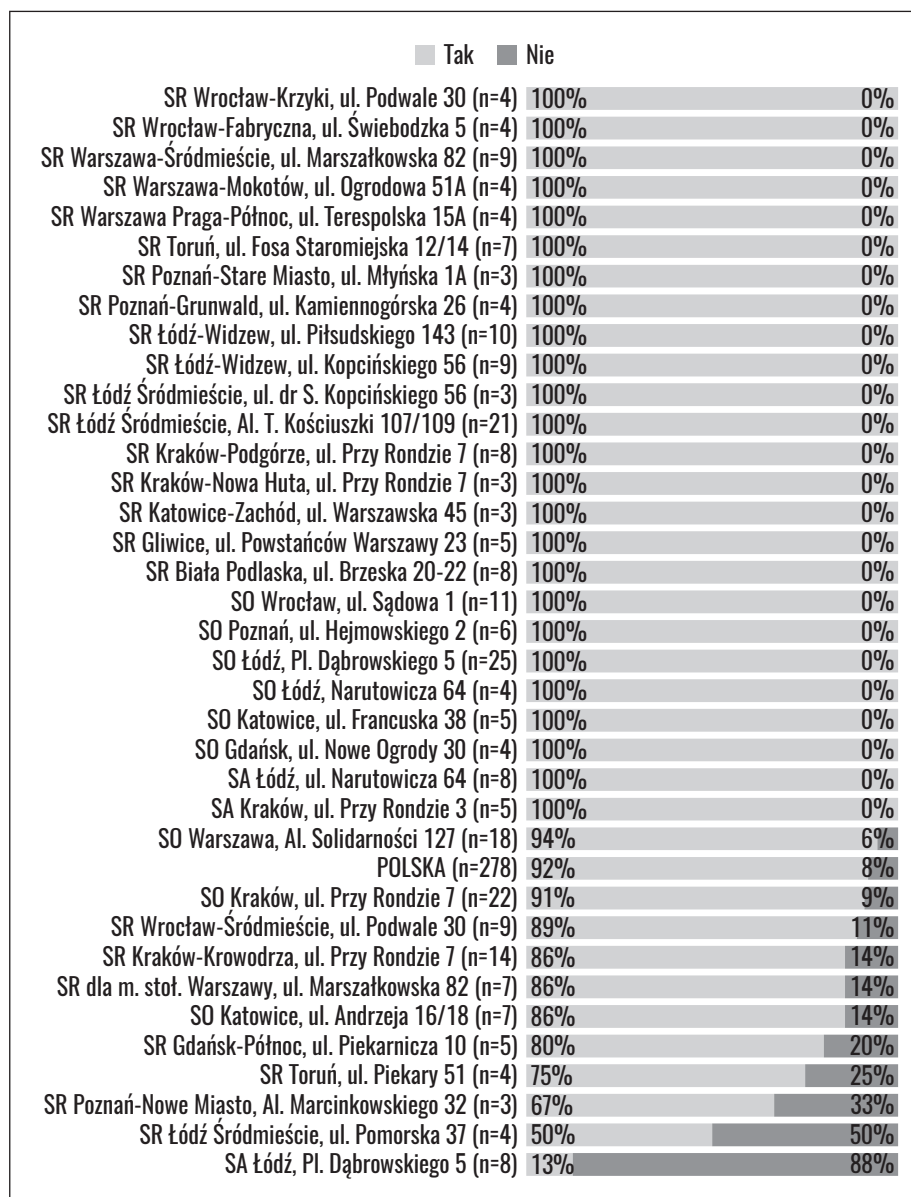
Większość toalet była czysta, natomiast w jednej z toalet był wyczuwalny intensywny zapach dymu tytoniowego.

SO Warszawa, Al. Solidarności 127, 15.12.2017

Wykres 75: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (n=29)

Wykres 76: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (budynki)

PODSUMOWANIE

Doceniając wiele pozytywnych zmian, które sukcesywnie wprowadzane są w budynkach sądów, nie ustajemy w wysiłkach zmierzających do wyeliminowania pozostałych problemów. Mamy świadomość, iż wiele z nich, szczególnie wymagających radykalnej ingerencji w strukturę budynku, nie ma szans na szybkie rozwiązanie. Wiele uchybień można jednak naprawić niezwłocznie, dzięki samej tylko zmianie nastawienia pracowników sądu do interesantów. Głęboko wierzymy, że niniejszy raport pozwoli kierownictwu sądów przyjąć perspektywę interesanta instytucji – często zestresowanego i zdezorientowanego, i znaleźć motywację do uczynienia przestrzeni sądu bardziej przyjaznej. Jest ku temu wiele możliwości.

Najważniejsze rekomendacje dla wszystkich sądów to:

- wprowadzenie i egzekwowanie od pracowników standardów obsługi interesantów, które powinny obejmować: język stosowany przez pracowników, procedury radzenia sobie w trudnych sytuacjach, dbałość o strój i noszenie identyfikatorów;
- tam gdzie to konieczne, częstszy harmonogram sprzątnia i uzupełniania środków higienicznych w toaletach, wraz z kontrolą wypełniania swoich obowiązków przez pracowników sprzątających;
- ujednolicony standard identyfikacji wizualnej, obejmujący wygląd informacji umieszczanych na terenie sądu prowizorycznie lub ad hoc oraz zasady umieszczania tych informacji;
- dbanie o świadomość prawa do udziału publiczności w rozprawach oraz pozytywne nastawienie do interesantów i publiczności – w szczególności u pracowników ochrony oraz BOI.

SUMMARY

Court Watch Poland Foundation was established and launched its first monitoring program in 2010. Our aim is to organize **watchdog** activities in the area of the Polish system of justice – especially in the courts. Our first project, Citizen Monitoring of District Courts in Poland 2010/2011 resulted in a report based on ca. 2,500 hearing observations from over 150 volunteer observers. The report, released in November 2011, attracted attention of both officials and the media. It was analyzed and **recommended by the Ministry of Justice** in a letter sent to all courts in the country. The publication was followed by a series of meetings with court directors and judges, to whom detailed reports for their local courts were also presented.

The second report was issued in 2012, and was based on over 5,000 observations from over 500 volunteers and ca. 70 courts. This time, both district and regional courts were taken into account. The third report (2013) was based almost 7,000 hearing observations from over 450 volunteers and 132 courts throughout the country, the fourth (2014) summarized the results from over 5,500 hearing observations from 547 volunteers, the fifth was based on 5256 hearing observations from 571 volunteers and 175 courts, the sixth – on 5,124 hearing observations from 485 volunteers and 137 courts, and the seventh – on 2825 hearing observations from 290 volunteers and 135 courts.

The present, eighth report is based on 4,696 hearing observations from 415 volunteers and 147 courts – a significant increase compared to last year. Like in the previous years, volunteers were asked to complete two separate forms: one for the hearing (evaluating fairness of the judge, respect for the rights of participants and legal procedures), and the other for court building infrastructure (e.g. accessibility for

the disabled, public toilets, etc). Our methodology is fit for anybody who would like to visit their local courts and watch hearings – **no special knowledge of law is expected** or required. Actually, unlike some other programs, including those previously conducted in Poland, our project aims at encouraging regular citizens, not lawyers or even law students, to visit courtrooms. This enables us to **reconstruct the perspective of ordinary citizens**, who make for the majority of court clients, not legal professionals, who are insiders and tend to accept existing dysfunctions as a *necessary evil* or even something normal.

The **most important findings** concerning **hearing observations** conducted between July 2017 and July 2018 are:

- 6 per cent of scheduled hearings did not take place;
- 56 per cent of hearings started with a delay;
- for the hearings delayed, in 76 per cent of cases nobody explained or apologized for the delay;
- in 4 per cent of hearings observed the judge questioned the right of observers to stay in the court room and/or to take notes;
- in 6 per cent of hearings (a significant improvement, compared to 11 per cent in 2015/2016) the prosecutor or the attorney of at least one party were present in the court room before the hearing started, during the break and/or after it finished with the doors to the courtroom shut and other parties absent (a practice which we discourage due to concerns about judges' neutrality it stirs with the parties, especially defendants);
- in 3 per cent of hearings observed the judge treated someone in an impolite manner.

Like in the previous years, our focus was procedural justice, i.e. subjective experience of justice, including perceived ability to present one's own case, perceived neutrality of the judge, respectful treatment, and parties' ability to understand what is going on. Our monitors are instructed to present themselves as "members of the public, unrelated to the case", in order to avoid getting a different treatment than regular citizens. Over the past three years we have seen a decrease in those cases where monitors are being denied access to the courtroom for open hearings; overall, we can see that courts and court employees, as well as the judges, are getting used to the presence of public and/or our monitors. Nevertheless, our report documents several cases when access to the courtroom was restricted in many different ways – starting with court security, through denial of access to public information (e.g. case schedules), to thorough questioning by the judges.

The **most important findings** concerning the **infrastructure of**

court buildings, based on 477 observations and conducted between July 2017 and July 2018, are:

- 11 per cent of court buildings lacked access for the disabled;
- 45 per cent of court staff did not wear ID badges;
- in 26 per cent of court buildings finding a public toilet required going to the different floor or a different court building;
- in 10 per cent of cases our observer was not able to get basic information at the Information desk.

A more detailed description of our methodology and results is available in English on our website: <https://courtwatch.pl/in-english/court-monitoring-methodology/>. Over the past years, we have been sharing it with non-government organizations from Albania, Armenia, Belarus, Croatia, Georgia, Macedonia, Montenegro, Ukraine and Turkey. We are looking forward to any such future collaboration.

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	9
SUMMARY OF 7 YEARS OF COURT MONITORING.....	11
Privileged access to the courtroom for prosecutors and legal representatives	13
Explaining reasons for delays	14
Reactions to the presence of public (observers)	15
Hearing both parties.....	17
Punctuality	18
Behavior towards parties	18
Selected profiles of observed judges.....	20
RESULTS OF HEARING OBSERVATIONS IN 2017/2018.....	35
Organization of work.....	45
How often do the scheduled hearings not take place?.....	45
How the information of hearing cancellation was delivered?	48
Punctuality	49
Observed reasons for delays	52
Respecting the principle of openness	57

Reasons for non-public sittings.....	57
Announcement of the hearing	60
Reactions to the presence of public (observers)	62
Presence of family members of parties in the courtroom	68
Treatment of the parties	70
Examples of impolite behaviors.....	70
Examples good practices.....	76
Respecting the right to a fair trial	80
Hearing both parties	80
Privileged access to the courtroom for prosecutors and legal representatives	84
Court minutes	87
Pronouncement of sentences	88

RESULTS OF MONITORING COURT INFRASTRUCTURE 93

General picture of court infrastructure in Poland	98
Designation of buildings	100
Accessibility for the disabled	103
Court security	108
Checking the ID of those entering the court building	108
Metal detectors	111
Service received from court employees	115
Secretariat.....	115
Customer Service Office	118
Obtaining simple information from Customer Service Office	120
Bearing name tags	122
Spontaneous assistance of the employee	123
Technical conditions of access to information	126
Readability of the case-list	126
Conditions of access to court records	130
Public toilets	131

Availability of toilets	132
Cleanliness and equipment of public toilets	135
CONCLUSIONS	139
ENGLISH SUMMARY	141
TABLE OF CONTENTS	141
TABLE OF CHARTS	149
OBSERVATION SHEETS	155
RECORDS FOR MOST OFTEN MONITORED COURTS	161
ABOUT COURT WATCH POLAND FOUNDATION	171
What is Court Watch.....	171
What are our goals.....	171
How do we want to achieve our goals.....	171
How do we monitor?.....	172
Contact details	174

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Rysunek 1: Liczba obserwatorów biorących udział w programie Obywatelskiego Monitoringu Sądów w latach 2011-2018 w poszczególnych miastach.....	12
Wykres 1: Czy prokurator był na sali poza czasem rozprawy? (w wydziałach karnych najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądów).....	14
Wykres 2: Czy ktoś wyjaśnił lub przeprosił za opóźnienie rozpoczęcia rozprawy?	15
Wykres 3: Czy sędzia miał zastrzeżenia do obecności publiczności? (odsetek odpowiedzi „Tak” w obserwacjach przeprowadzonych w 34 najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach powszechnych).....	16
Wykres 4: Odsetek obserwacji, gdzie wolontariusz nie miał zastrzeżeń do równego traktowania stron, w najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach	17
Wykres 5: Odsetek obserwacji, gdzie posiedzenie rozpoczęło się punktualnie w najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach	18
Wykres 6: Odsetek obserwacji, w których wolontariusz uznał, że sędzia zachował się w sposób niekulturalny lub agresywny w najintensywniej monitorowanych przez Fundację Court Watch Polska sądach	19

Wykres 7: Odsetek obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych województwach (n=4696).....	36
Wykres 8: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 1.....	37
Wykres 9: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 2.....	38
Wykres 10: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 3.....	39
Wykres 11: Liczba obserwacji posiedzeń – cz. 4.....	40
Wykres 12: Liczba obserwacji posiedzeń w poszczególnych typach sądów (n=4696)	41
Wykres 13: Liczba obserwacji według wydziałów sądów (n=4696)... ..	42
Wykres 14: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (sądy)	43
Wykres 15: Czy sędzia wiedział, że jesteś obserwatorem Fundacji Court Watch Polska? (n=3473)	44
Wykres 16: Średnie proporcje odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie przeprowadzono min. 25 obserwacji posiedzeń.....	45
Wykres 17: Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie odbyła/o się? (n=4125)	46
Wykres 18: Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie odbyła/o się? (sądy) (n=4046)	47
Wykres 19: Jaka była forma poinformowania o odwołaniu lub odroczeniu rozprawy (posiedzenia) (n=262)?	48
Wykres 20: Czy rozpoczęcie było punktualne? (n=3776)	50
Tabela 1: Porównanie statystyk opóźnień rozpoczęcia rozprawy	50
Wykres 21: Czy rozpoczęcie było punktualne, przy przyjęciu, że za niepunktualne uznajemy dopiero spóźnienia powyżej 5 minut? (sądy).....	51
Wykres 22: Opóźnienie nastąpiło z winy... (n=2105)	53
Wykres 23: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualne, czy ktoś wyjaśnił /przeprosił? (n=2105)	55
Wykres 24: Jeśli rozpoczęcie było niepunktualne, czy ktoś wyjaśnił /przeprosił? (sądy)	56
Wykres 25: Czy rozprawa/posiedzenie odbywała/o się z wyłączeniem jawności? (n=3788)	57

Wykres 26: Czy rozprawa/posiedzenie odbywała/o się z wyłączeniem jawności? (sądy)	59
Wykres 27: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (sądy)	61
Wykres 28: Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu? (n=3788)	62
Wykres 29: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (n= 3788)	63
Wykres 30: Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? (sądy)	67
Wykres 31: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (n=3788) .	68
Wykres 32: Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego? (sądy)	69
Wykres 33: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (n=3788)	71
Wykres 34: Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? (sądy)	75
Wykres 35: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (n=3788)	80
Wykres 36: Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? (sądy)	83
Wykres 37: Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (sądy, tylko wydziały karne)	86
Wykres 38: Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? (n=1553)	87
Wykres 39: Czy posiedzenie było ostatnim w sprawie (postępowanie zakończyło się)? (n=3788)	88
Wykres 40: Ogłoszenie wyroku: (n=1498)	89
Wykres 41: Czy poza odwołaniem się do przepisów prawa, sędzia w sposób zrozumiały uzasadnił wyrok (podał ustne motywy rozstrzygnięcia)? (n=1498)	90

Wykres 42: Liczba obserwacji infrastruktury budynków sądowych według typu sądu (n=477)	93
Wykres 43: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 1 (n=131)	95
Wykres 44: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 2 (n=131)	96
Wykres 45: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 3 (n=131)	97
Wykres 46: Liczba obserwacji przeprowadzonych w poszczególnych budynkach, cz. 4 (n=131)	98
Wykres 47: Zbiorcze zestawienie średnich proporcji odpowiedzi „Tak” i „Nie” na wybrane pytania w sądach, gdzie obserwacje infrastruktury przeprowadziło przynajmniej 4 wolontariuszy	99
Wykres 48: Czy tablica informacyjna wewnątrz była czytelna i zawierała informacje, gdzie znaleźć prezesa sądu i wszystkie wydziały sądu (także te w innych budynkach)? (budynki)	102
Wykres 49: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (n=325)	105
Wykres 50: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (n=325)	105
Wykres 51: Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)? (budynki)	106
Wykres 52: Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi? (budynki)	107
Wykres 53: Czy po wejściu do budynku sądu obserwator został wylegitymowany przez ochronę (musiał okazać dokument tożsamości)? (budynki)	110
Wykres 54: Czy ochrona była wyposażona w bramkę do wykrywania metali? (n=325)	113

Wykres 55: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (n=312).....	113
Wykres 56: Czy można było wejść do sądu, omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała lub była ignorowana przez ochronę? (budynki).....	114
Wykres 57: Czy w sekretariacie udzielono obserwatorowi informacji publicznej na zadane pytanie: Czy mógł(a)bym zobaczyć jakie sprawy będą na wokandzie wydziału w następnym dniu? (n=325)	116
Zdjęcie 1: SR Kraków-Nowa Huta, ul. Przy Rondzie 7, 12.12.2017.....	117
Wykres 58: Czy w sekretariacie udzielono obserwatorowi informacji publicznej na zadane pytanie: Czy mógł(a)bym zobaczyć jakie sprawy będą na wokandzie wydziału w następnym dniu? (budynki)	118
Wykres 59: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (n=325)	119
Wykres 60: Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta (BOI) lub punkt informacyjny? (budynki).....	120
Wykres 61: Czy obserwator otrzymał w BOI informacje o n-rze sali, w której odbywa się rozprawa o danej sygnaturze? (n=325)	121
Wykres 62: Czy pracownicy sądu (poza ochroną) nosili identyfikatory, poruszając się po korytarzach? (n=325).....	122
Wykres 63: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)? (n=325)	124
Wykres 64: Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)? (budynki).....	125
Wykres 65: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (n=325)	126
Wykres 66: Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, aktualna i zrozumiała? (budynki).....	127
Wykres 67: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (n=325)	128

Wykres 68: Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)? (budynki).....	129
Wykres 69: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (n=325)	130
Wykres 70: Czy w budynku jest Czytelnia Akt? (budynki).....	131
Wykres 71: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (n=325)	132
Wykres 72: Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety? (budynki).....	133
Wykres 73: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? (budynki)	134
Wykres 74: Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? (n=325)	135
Wykres 75: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (n=29)	136
Wykres 76: Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier? (budynki).....	137
Tabela 2: Liczba obserwacji.....	162
Tabela 3: Czy rozpoczęcie było punktualne?	163
Tabela 4: Czy sędzia zachował się w sposób niekulturalny lub agresywny?	164
Tabela 5: Czy sędzia miał zastrzeżenia do obecności publiczności lub robienia notatek?	165
Tabela 6: Czy prokurator był obecny w sali poza czasem rozprawy? (tylko wydziały karne)	166
Tabela 7: Jeśli posiedzenie rozpoczęło się niepunktualnie, to czy ktoś wyjaśnił lub przeprosił za opóźnienie?.....	167
Tabela 8: Czy sędzia dał równe warunki stronom?	168
Tabela 9: Czy sędzia proponował mediację lub była ona wspominana?	169
Tabela 10: Średnia długość opóźnienia rozprawy w minutach.....	170

FORMULARZE OBSERWACJI

OBSERVATION SHEETS

**Fundacja
Court
Watch
Polska**

Formularz obserwacji rozprawy/posiedzenia v.4.1

Obserwator: / data:

Miasto: Sąd:

Wydział:

☐ Rozprawa Sygnatura: Przewod. składu:

☐ Posiedzenie Nr sali: Przedmiot sprawy (art.):

Lp	Pytanie	Tak	Nie	N/N
1.	Czy rozprawa (posiedzenie) umieszczona/e na wokandzie się odbyła/o? <i>Jeśli nie, to w jaki sposób poinformowano? Jaka przyczyna? Czy było wywołanie?</i>		*	
2.	Zaplanowana godzina rozpoczęcia: : Rzeczywista godzina rozpoczęcia: : <i>Jeśli rozpoczęcie było niepunktualne to jaka była przyczyna opóźnienia? Kto się spóźnił?</i>			
3.	Jeśli rozpoczęcie było niepunktualne, czy ktoś wyjaśnił/przeprószył? <i>Kto to zrobił? Zapisz, co powiedział.</i>	*		
4.	Czy wywołanie rozprawy/posiedzenia było słyszalne na holu?		*	
5.	Czy rozprawa/posiedzenie odbywała się z wyłączeniem jawności? <i>Jeśli tak to opisz: Czy na wniosek, czy z urzędu, czy z własnej inicjatywy sędziego? Jak poinformowano? Czy sędzia podał podstawę prawną i przyczynę wyłączenia?</i>	*		
6.	Czy sędzia miał zastrzeżenia do Twojej obecności lub robienia przez Ciebie notatek w trakcie rozprawy? Jeśli tak, opisz sytuację i słowa sędziego.	*		
7.	Czy sędzia wiedział, że jesteś Obserwatorem Fundacji Court Watch Polska?			
8.	Czy strony (lub oskarżony) miały profesjonalnego pełnomocnika lub obrońcę? Pozwanego/Oskarżonego: ☐ tak, był obecny; ☐ tak, miał zastępstwo (np. aplikanta); ☐ tak, ale był nieobecny; ☐ nie, reprezentowała go inna osoba; ☐ brak pełnomocnika lub obrońcy Powoda/Oskarżyciela pryw.: ☐ tak, był obecny; ☐ tak, miał zastępstwo; ☐ tak, był nieobecny; ☐ nie, reprezentowała go inna osoba; ☐ brak oskar. pryw. (w karnych); ☐ brak pełnomocnika			
9.	Czy na sali byli bliscy stron lub oskarżonego (nie będący świadkami)? Kto?	*		
10.	Czy prokurator lub pełnomocnik którejś strony był obecny na sali rozpraw przed rozpoczęciem rozprawy, po jej zakończeniu lub w czasie przerwy? <i>Jeśli tak, opisz dokładnie sytuację (kto to był, czy był tam razem z sędzią lub którąś ze stron, czy drzwi do sali były w tym czasie zamknięte, jak długo)?</i>	*		
11.	Czy sędzia proponował mediację lub ze słów uczestników wynikało, że taka propozycja padła lub mediacja była prowadzona? <i>Jeśli tak, opisz co dokładnie powiedziano na ten temat? Jaki był rezultat?</i>	*		
12.	Czy zdarzyło się, że sędzia zwrócił się do kogoś na sali w sposób niekulturalny lub agresywny? Jeśli tak, opisz sytuację, zacytuj słowa.	*		
13.	Czy sędzia dawał równe warunki przedstawienia swojego stanowiska obu stronom, traktował obie strony tak samo? Jeśli nie, opisz sytuację.		*	
14.	Dyktując do protokołu sędzia: ☐ odzworowywał wiernie przebieg rozprawy, ☐ pomijał tylko nieistotne informacje, ☐ pomijał niektóre istotne informacje, ☐ poprawiał tylko lub uzupełniał protokolanta, który pisał sam, ☐ nie dyktował do protokołu, ☐ nagrywanie (e-protokół).			
Jeśli posiedzenie było ostatnim w sprawie (zakończyło postępowanie):				
15.	Ogłoszenie wyroku: ☐ odbyło się natychmiast, ☐ po przerwie, ☐ zaplanowane na koniec dnia, ☐ zostało odroczone na inny dzień, ☐ ma odbyć się przez wyłożenie wyroku w sekretariacie.			
16.	Czy poza odwołaniem się do przepisów prawa, sędzia w sposób zrozumiały uzasadnił wyrok (podał motywy rozstrzygnięcia)? ☐ w sposób wyczerpujący i zrozumiały dla uczestników wyjaśnił powody podjętej decyzji, ☐ zrobił to w sposób zrozumiały, lecz lakoniczny, ☐ zrobił to w sposób niezrozumiały dla uczestników, ☐ podał tylko podstawę prawną i nie wyjaśnił dlaczego podjął decyzję, ☐ w ogóle nie uzasadnił ustnie podjętej decyzji.			

* Odpowiedzi na pytania oznaczone gwiazdką zanotuj na odwrocie. N/N = Nie wiem lub Nie dotyczy.

Fundacja
Court
Watch
Polska

Formularz obserwacji infrastruktury sądu

Obserwator: /data:

Miasto:..... Sąd:.....

Adres budynku:

Lp	Pytanie	Tak	Nie	N/N
1.	Czy budynek sądu był oznaczony tabliczką urzędową (nazwa sądu oraz godło) w wyraźny i czytelny sposób?		*	
2.	Czy tabliczki na zewnątrz zawierały informacje o wydziałach?		*	
3.	Czy tablica informacyjna wewnątrz była czytelna i zawierała informacje, gdzie znaleźć prezesa sądu i wszystkie wydziały sądu (także te w innych budynkach)? <i>Czego brakowało?</i>		*	
4.	Czy wejście do budynku było dostępne dla osób niepełnosprawnych (lub czy istnieje dla nich odrębne wejście)?		*	
5.	Czy obserwator został wylegitymowany przez ochronę (musiał okazać dokument tożsamości)? <i>Zapisz jakie czynności ochrona wykonała (przeszukanie bagaży, wylegitymowanie, zapisanie danych w zeszycie, żądanie okazania wezwania do sądu)?</i>	*		
6.	Czy ochrona była wyposażona w bramkę do wykrywania metali?			
7.	Jeśli tak, to czy można było wejść do sądu omijając wykrywacz metali lub bramka nie działała, była ignorowana przez ochronę?	*		
8.	Czy pracownicy sądu (poza ochroną) nosili identyfikatory poruszając się po korytarzach?			
9.	Czy jakiś pracownik sądu (poza ochroną) sam zaoferował obserwatorowi pomoc (gdy obserwator „błądził” po korytarzu)?	*		
10.	Czy w budynku występowały bariery architektoniczne uniemożliwiające korzystanie z niego osobom poruszającym się na wózkach inwalidzkich, np. schodki, wąskie korytarze, drzwi?	*		
11.	Czy w budynku jest osobne Biuro Obsługi Interesanta lub punkt informacyjny? <i>Jeśli tak to, czy jest ono widoczne po wejściu do sądu?</i>	*		
12.	Czy obserwator otrzymał w BOI informację o n-rze sali, w której odbywa się rozprawa o danej sygnaturze?		*	
13.	Czy obserwator otrzymał telefonicznie informację nt. najbliższego terminu sprawy o wybranej przez niego sygnaturze?	*	*	
14.	Czy w budynku jest Czytelnia Akt? <i>Jaki jest czas oczekiwania:</i>	*		
Pytania dot. sekretariatu konkretnego wydziału i najbliższych pomieszczeń. Wydział:				
15.	Czy działają elektroniczne wokandy (ekrany z listą rozpraw)?			
16.	Czy informacja o miejscu i czasie odbywania się rozpraw jest czytelna, zrozumiała i aktualna?		*	
17.	Czy z korytarza widać gdzie można znaleźć toalety?		*	
18.	Czy znalezienie WC wymaga przejścia na inne piętro? <i>Jak daleko?</i>	*		
19.	Czy najbliższa toaleta była czysta i wyposażona w mydło i papier?		*	
20.	Czy pracownicy sekretariatu mieli widoczne identyfikatory?		*	
21.	Czy w sekretariacie udzielono obserwatorowi informacji publicznej na zadane pytanie: <i>Czy mógł(a)bym zobaczyć jakie sprawy będą na wokandzie wydziału w następnym dniu?</i>		*	
22.	Jeśli w sądzie nie ma Czytelni Akt, spytaj gdzie można usiąść i zapoznać się z aktami. Czy wskazane miejsce jest odizolowane w sposób zapewniający dyskrecję, ale na widoku pracowników?		*	

* Opisz sytuację na odwrocie. N/N = Nie wiem / Nie dotyczy

v. 4.1

Court Watch Poland Foundation

Court hearing observation sheet

Observer: / date:

City: Court:

Court Division:

Case number:

Name of judge presiding over the hearing:

Room no: Issue involved (law/statute):.....

Lp	Question	* put down any comments on the back of the sheet	Yes	No	N/K
1.	Did the hearing which appeared on the schedule take place? <i>*If not, describe what was the reason and how it was communicated</i>				
2.	The planned beginning of the hearing: : Actual time: : <i>*If the hearing started late, what was the reason for the delay? Who was late?</i>	*			
3.	If the hearing started late, did anybody explain or apologize? <i>*Who did it? What did they say?</i>		*		
4.	Could the announcement of the hearing be heard in the hall?				
5.	Was the hearing closed to the public? <i>*If yes, describe who asked for it. Was it closed ex officio? By the judge's own decision? How was the public informed about the closure? Did the judge give legal grounds and reasons for closing the hearing?</i>				
6.	Did the judge have a problem with you being present at the hearing and/or taking notes during the hearing? *If yes, please describe.	*			
7.	Did the judge know you were an observer for Court Watch Poland Foundation?				
8.	Did the parties (or the defendant) have professional legal representative(s) or defence(s)? Defendant: ☐ yes, they were present ☐ yes, there was a replacement attorney ☐ yes, but they were not present ☐ no, was represented by someone else ☐ no representation/defence Plaintiff: ☐ yes, they were present ☐ yes, there was a replacement attorney ☐ yes, but they were not present ☐ no, was represented by someone else ☐ no representation				
9.	Were there relatives of the parties or defendant(s) present (as non-witnesses)? *Who were they?				
10.	Was the prosecutor or attorney of any of the parties present in the courtroom before, after, or during the break of the hearing? <i>*If yes, describe in detail (who was it, were they in the courtroom with the judge or any of the parties, was the door closed, for how long?)</i>	*			
11.	Did the judge suggest mediation, or was there any sign that there had been such a suggestion before, or that mediation had occurred?? <i>*If yes, describe what was said exactly? What was the result?</i>				
12.	Did the judge address someone in a rude or aggressive manner? <i>*If yes, please describe.</i>	*			
13.	Did the judge offer an equal opportunity to both parties to present their case and treat them in the same way? *If not, please describe.		*		
14.	While dictating the court report the judge: ☐ faithfully reflected the proceeding, ☐ omitted only irrelevant information, ☐ omitted relevant information, ☐ only corrected the court clerk who was taking notes, ☐ did not dictate, ☐ the session was electronically recorded.				
If the hearing closed the case:					
15.	The sentence was announced: ☐ immediately ☐ after a break ☐ at the end of the court day ☐ announcement postponed until another day ☐ announcement by making it available in court secretariat.				
16.	Did the judge give clear reasons for the sentence? ☐ yes, the judge provided clear and understandable reasons for his/her decision ☐ the judge did that in a clear, but very brief way ☐ the judge did that in a way which was not clear to the parties ☐ the judge only provided the legal basis for the decision and did not explain why such a decision was taken ☐ the judge did not give reasons at all				

Court Watch Poland Foundation

Court infrastructure observation sheet

Observer: / date:

City: Court:

Court address:

Lp	Question	Yes	No	N/K
1.	Was the court building clearly marked with an official plate?		*	
2.	Did the plate contain information on what kind of court and court divisions are housed in the building?		*	
3.	Was the notice board inside clear and did it contain information about where to find the Chief Justice and all court divisions? (also those in other buildings?) <i>*What was missing?</i>		*	
4.	Was the entrance to the building accessible to the disabled (or was there a separate entrance for them)?		*	
5.	Upon entrance, was the observer's identity checked by security? <i>*Note what the security did (searched bags, asked to present an ID or summons, put down personal details)?</i>	*		
6.	Was the court security equipped with metal detector?			
7.	If yes, was it possible to enter the building without passing through the metal detector, or the detector did not work, or was ignored by security?	*		
8.	Did court employees (apart from the security) wear ID badges?			
9.	Did any court employee offer assistance to the observer without being specifically asked for it?	*		
10.	Were there architectonic barriers in the building that prevented persons on a wheelchair from using it, such as steps, narrow corridors or passages?	*		
11.	Was there a Customer Service Office (CSO) or an information desk? <i>*If yes, is it easily found upon entering the court?</i>	*		
12.	Did the observer obtain information from CSO about the courtroom number in which a specific hearing will take place?		*	
13.	Did the observer obtain information via telephone about the date of the next hearing in a given case?	*	*	
14.	Was there a separate room in the building for reading the court records?	*		
Questions concerning the secretariat of the specific court division and its courtrooms.				
Court division:				
15.	Was there an electronic case list in operation in the building?			
16.	Was information concerning the place and time of court hearings intelligible, clear, and up to date?		*	
17.	From the lobby, can you see where the toilets are?		*	
18.	Does finding a toilet require going to another floor? <i>How far do you need to go?</i>	*		
19.	Was the nearest toilet clean and equipped with soap and toilet paper?		*	
20.	Where court staff in the secretariat wearing ID badges?		*	
21.	In the secretariat, did the observer obtain answer to the question: <i>Can I see the case schedule for the next day?</i>		*	
22.	If there is no special room for reading court records, ask where it is possible to sit down and read them. Is the designated place isolated to ensure privacy, yet allowing supervision by court staff?		*	

** put down any comments on the back of the sheet. N/K = Don't know/ Does not apply*

ZESTAWIENIA DLA NAJCZĘŚCIEJ MONITOROWANYCH SĄDÓW

W tabelach przedstawiono dane z 12 sądów okręgowych i 22 sądów rejonowych, z których w ciągu ostatnich 7 lat monitoringu otrzymaliśmy co najmniej 200 obserwacji, przy czym przynajmniej w ciągu 2 cykli obserwacji było ich co najmniej 25.

Pierwsza tabela zawiera liczbę obserwacji rozpraw, które otrzymaliśmy w danym cyklu z danego sądu.

W kolejnych tabelach (o ile nie opisano ich inaczej), w kolumnach oznaczonych rokiem zakończenia cyklu, przedstawiono procentowy udział odpowiedzi pozytywnych („Tak”) na zadanie pytanie, bez uwzględnienia braków danych i odpowiedzi „Nie wiem / Nie dotyczy”.

W przypadku pytania o obecność prokuratora lub pełnomocnika w sali poza czasem rozprawy braliśmy pod uwagę tylko obserwacje z wydziałów karnych.

Wyników dla cykli monitoringu, w których obserwacji było mniej niż 25 nie prezentujemy w zestawieniach i nie bierzemy pod uwagę przy wyliczaniu średniej z próby dla danego cyklu (lat) monitoringu.

We wszystkich tabelach poza pierwszą w ostatniej kolumnie przedstawiona jest wartość średnia dla sądu, która została wyliczona na podstawie wszystkich obserwacji z lat 2011-2018.

Tabela 2: Liczba obserwacji

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Łącznie
SO Białystok		646	91	90	155	26		1009
SO Gdańsk		52			68	29		200
SO Katowice		104	272	55	50	58	79	623
SO Kraków	231	332	276	211	292	210	196	1753
SO Lublin			63	63	26		34	237
SO Łódź			116	90	599	117	693	1616
SO Olsztyn	126	340	139	46	85	42	95	865
SO Opole	58	47			33	41	33	236
SO Poznań	229				37	38	61	383
SO Toruń	67	48	101	53	28	35	68	408
SO Warszawa	57	95	343	223	194	113	213	1235
SO Wrocław			156	56	216		28	475
SR Białystok		34	99	1554	452	43	48	2199
SR Bydgoszcz	54		152					237
SR Katowice-Zachód			88	82	29	78	83	369
SR Kielce		117		26				202
SR Kraków-Krowodrza	271	419	144	324	327	289	148	1923
SR Kraków-Nowa Huta	131	278	139	154	367	179	128	1375
SR Kraków-Podgórze	133	177	252	148	263	260	237	1490
SR Kraków-Śródmieście	173	222	255	215	241	138	97	1330
SR Lublin-Zachód		26	99	58	31	29	55	297
SR Łódź-Śródmieście				25			202	260
SR Olsztyn	790	2042	441		69		112	3289
SR Poznań-Grunwald	149						45	207
SR Poznań-Nowe Miasto	113					39	55	230
SR Poznań-Stare Miasto	207						31	264
SR Szczecin-Centrum	122	78	36					268
SR Toruń	325	459	356	147			197	1494
SR Warszawa (dla m. stoł.)	54	70	32	63	41		48	305
SR Warszawa Praga-Południe	153	75	78	74		45		453
SR Warszawa Praga-Północ	83			42				219
SR Warszawa-Śródmieście	32	57	51	76	108	49	73	444
SR Wrocław-Krzyki			86	30	96			235
SR Wrocław-Śródmieście			37	51	119		40	261
Średnia z próby:	169	272	156	158	164	93	119	162

Tabela 3: Czy rozpoczęcie było punktualne?

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	łącznie
SO Białystok		51%	80%	69%	58%	71%		57%
SO Gdańsk		34%			50%	23%		41%
SO Katowice		69%	44%	45%	55%	31%	49%	48%
SO Kraków	58%	42%	32%	47%	41%	50%	33%	43%
SO Lublin			20%	61%	58%		34%	43%
SO Łódź			22%	29%	56%	30%	28%	38%
SO Olsztyn	62%	65%	60%	61%	46%	63%	55%	61%
SO Opole	59%	61%			32%	39%	50%	51%
SO Poznań	42%				37%	44%	31%	41%
SO Toruń	44%	64%	37%	46%	35%	35%	42%	44%
SO Warszawa	47%	33%	33%	55%	42%	44%	47%	43%
SO Wrocław			18%	27%	29%		30%	26%
SR Białystok		59%	44%	47%	57%	54%	57%	49%
SR Bydgoszcz	63%		63%					64%
SR Katowice-Zachód			45%	60%	52%	54%	53%	53%
SR Kielce		69%		52%				54%
SR Kraków-Krowodrza	43%	55%	50%	51%	40%	45%	42%	47%
SR Kraków-Nowa Huta	57%	61%	61%	66%	53%	37%	42%	55%
SR Kraków-Podgórze	33%	52%	38%	52%	42%	40%	41%	42%
SR Kraków-Śródmieście	50%	45%	50%	66%	42%	46%	48%	50%
SR Lublin-Zachód		71%	28%	70%	40%	54%	58%	49%
SR Łódź-Śródmieście				35%			30%	33%
SR Olsztyn	52%	73%	38%		46%		45%	63%
SR Poznań-Grunwald	40%						42%	41%
SR Poznań-Nowe Miasto	28%					22%	27%	29%
SR Poznań-Stare Miasto	43%						68%	47%
SR Szczecin-Centrum	54%	73%	78%					63%
SR Toruń	69%	79%	72%	68%			58%	70%
SR Warszawa (dla m. stoł.)	69%	40%	65%	54%	64%		41%	55%
SR Warszawa Praga-Południe	56%	74%	63%	42%		59%		54%
SR Warszawa Praga-Północ	52%			29%				37%
SR Warszawa-Śródmieście	53%	55%	28%	45%	69%	45%	38%	50%
SR Wrocław-Krzyki			35%	48%	53%			46%
SR Wrocław-Śródmieście			42%	41%	45%		36%	41%
Średnia z próby:	51%	58%	46%	51%	48%	44%	43%	50%

Tabela 4: Czy sędzia zachował się w sposób niekulturalny lub agresywny?

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Łącznie
SO Białystok		2,8%	1,2%	2,6%	1,5%	0,0%		2,3%
SO Gdańsk		8,7%			8,0%	8,3%		8,5%
SO Katowice		0,0%	3,0%	0,0%	4,1%	5,6%	2,9%	2,5%
SO Kraków	7,2%	2,0%	3,9%	4,4%	4,0%	0,0%	1,1%	3,3%
SO Lublin			10,0%	2,1%	0,0%		0,0%	3,2%
SO Łódź			3,0%	0,0%	0,6%	4,3%	2,6%	1,9%
SO Olsztyn	0,0%	8,0%	0,0%	0,0%	3,0%	0,0%	3,4%	4,3%
SO Opole	0,0%	2,4%			0,0%	0,0%	4,2%	2,9%
SO Poznań	2,4%				0,0%	0,0%	5,5%	2,4%
SO Toruń	1,7%	2,0%	1,0%	2,3%	3,8%	2,6%	1,7%	1,9%
SO Warszawa	15,2%	5,0%	5,0%	4,7%	4,0%	5,0%	1,5%	4,7%
SO Wrocław			2,0%	0,0%	1,6%		3,7%	2,1%
SR Białystok		10,0%	8,0%	2,2%	4,3%	0,0%	4,3%	3,0%
SR Bydgoszcz	2,0%		1,5%					1,9%
SR Katowice-Zachód			3,4%	1,6%	0,0%	1,4%	1,4%	1,7%
SR Kielce		1,2%		0,0%				0,6%
SR Kraków-Krowodrza	2,0%	0,8%	7,1%	3,2%	8,7%	2,1%	4,3%	3,7%
SR Kraków-Nowa Huta	0,8%	3,4%	2,1%	0,7%	2,8%	3,0%	0,0%	2,2%
SR Kraków-Podgórze	2,4%	8,5%	3,8%	1,6%	3,7%	2,6%	2,8%	3,6%
SR Kraków-Śródmieście	0,6%	2,0%	2,9%	1,6%	1,3%	0,8%	4,6%	1,9%
SR Lublin-Zachód		0,0%	3,0%	2,0%	6,9%	3,8%	6,1%	3,8%
SR Łódź-Śródmieście				5,3%			0,0%	0,5%
SR Olsztyn	0,3%	1,3%	1,0%		1,7%		2,0%	1,1%
SR Poznań-Grunwald	3,9%						6,7%	4,9%
SR Poznań-Nowe Miasto	1,0%					2,9%	2,4%	2,0%
SR Poznań-Stare Miasto	3,8%						7,1%	3,8%
SR Szczecin-Centrum	6,6%	2,8%	2,8%					4,2%
SR Toruń	2,7%	1,6%	2,3%	3,4%			2,9%	2,4%
SR Warszawa (dla m. stoł.)	4,0%	4,0%	0,0%	2,4%	0,0%		15,0%	4,2%
SR Warszawa Praga-Południe	4,2%	2,4%	5,0%	1,9%		7,9%		3,8%
SR Warszawa Praga-Północ	0,0%			3,0%				3,4%
SR Warszawa-Śródmieście	3,3%	7,7%	0,0%	2,0%	2,1%	4,3%	1,5%	3,9%
SR Wrocław-Krzyki			8,7%	3,8%	0,0%			4,6%
SR Wrocław-Śródmieście			0,0%	2,1%	1,0%		9,4%	2,2%
Średnia z próby:	3,1%	3,6%	3,2%	2,1%	2,6%	2,7%	3,7%	2,8%

Tabela 5: Czy sędzia miał zastrzeżenia do obecności publiczności lub robienia notatek?

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	łącznie
SO Białystok		5,0%	0,0%	0,0%	8,9%	29,2%		5,3%
SO Gdańsk		10,6%			0,0%	0,0%		3,9%
SO Katowice		1,1%	2,9%	3,9%	4,1%	0,0%	5,8%	3,0%
SO Kraków	4,7%	2,3%	7,1%	3,7%	2,0%	5,0%	3,3%	4,1%
SO Lublin			5,9%	0,0%	11,8%		0,0%	3,1%
SO Łódź			6,6%	2,1%	2,3%	2,1%	1,7%	2,3%
SO Olsztyn	3,2%	4,7%	1,8%	2,4%	2,9%	5,3%	4,4%	3,8%
SO Opole	0,0%	4,5%			3,2%	17,6%	25,0%	8,1%
SO Poznań	2,0%				3,7%	6,3%	0,0%	1,7%
SO Toruń	5,0%	2,2%	3,4%	0,0%	0,0%	2,6%	1,7%	2,2%
SO Warszawa	2,9%	5,0%	2,6%	0,0%	3,1%	2,0%	3,0%	2,3%
SO Wrocław			3,0%	0,0%	1,6%		0,0%	2,1%
SR Białystok		9,4%	7,4%	2,8%	2,8%	18,9%	4,3%	3,5%
SR Bydgoszcz	12,0%		3,0%					4,7%
SR Katowice-Zachód			1,6%	9,4%	0,0%	2,8%	6,8%	4,6%
SR Kielce		0,0%		8,0%				1,8%
SR Kraków-Krowodrza	5,5%	2,0%	2,0%	5,6%	4,0%	7,5%	4,3%	4,8%
SR Kraków-Nowa Huta	6,0%	5,5%	4,0%	0,7%	1,7%	2,2%	0,9%	2,9%
SR Kraków-Podgórze	3,1%	2,6%	4,6%	3,1%	2,0%	3,4%	5,1%	3,6%
SR Kraków-Śródmieście	4,0%	1,6%	0,0%	2,8%	2,6%	13,8%	3,4%	3,7%
SR Lublin-Zachód		8,0%	0,0%	6,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
SR Łódź-Śródmieście				15,0%			3,9%	5,4%
SR Olsztyn	3,4%	2,0%	5,0%		10,0%		15,9%	3,7%
SR Poznań-Grunwald	10,0%						2,2%	7,6%
SR Poznań-Nowe Miasto	1,9%					2,8%	2,3%	1,9%
SR Poznań-Stare Miasto	3,6%						0,0%	3,7%
SR Szczecin-Centrum	6,5%	1,4%	0,0%					3,7%
SR Toruń	4,2%	4,0%	4,3%	0,8%			2,3%	3,5%
SR Warszawa (dla m. stoł.)	3,8%	4,0%	0,0%	0,0%	3,1%		11,6%	3,7%
SR Warszawa Praga-Południe	11,0%	0,0%	0,0%	1,9%		2,6%		4,2%
SR Warszawa Praga-Północ	10,8%			2,9%				8,3%
SR Warszawa-Śródmieście	0,0%	5,7%	12,8%	0,0%	3,1%	2,1%	1,5%	3,5%
SR Wrocław-Krzyki			16,0%	0,0%	3,3%			6,3%
SR Wrocław-Śródmieście			0,0%	2,1%	4,9%		12,1%	5,3%
Średnia z próby:	4,9%	3,9%	3,8%	2,9%	3,4%	6,3%	4,7%	3,7%

**Tabela 6: Czy prokurator był obecny w sali poza czasem rozprawy?
(tylko wydziały karne)**

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	łącznie
SO Białystok		4,1%	0,0%	6,1%	8,9%	20,0%		5%
SO Gdańsk		18,8%			20,8%	0,0%		15%
SO Katowice		10,5%	9,8%	21,9%	0,0%	15,4%	10,9%	11%
SO Kraków	18,8%	11,7%	6,0%	2,4%	3,8%	0,0%	7,3%	6%
SO Lublin			17,4%	0,0%	0,0%		21,4%	14%
SO Łódź			40,0%	19,4%	5,9%	14,0%	9,7%	11%
SO Olsztyn	20,0%	4,7%	5,0%	0,0%	0,0%	16,7%	0,0%	5%
SO Opole	4,5%	11,6%			35,7%	8,3%	0,0%	13%
SO Poznań	14,3%				38,5%	15,4%	0,0%	15%
SO Toruń	33,3%	9,1%	10,0%	12,9%	12,5%	4,3%	5,5%	9%
SO Warszawa	47,1%	23,3%	26,1%	11,4%	10,0%	19,4%	4,9%	16%
SO Wrocław			6,1%	10,0%	9,4%		12,0%	8%
SR Białystok		13,3%	18,5%	12,9%	12,6%	10,0%	0,0%	13%
SR Bydgoszcz	25,0%		6,1%					11%
SR Katowice-Zachód			8,3%	4,3%	0,0%	17,6%	0,0%	6%
SR Kielce		0,0%		7,7%				12%
SR Kraków-Krowodrza	14,9%	10,9%	18,0%	7,5%	9,2%	2,6%	0,0%	9%
SR Kraków-Nowa Huta	40,6%	14,1%	13,6%	3,2%	8,1%	1,9%	4,5%	10%
SR Kraków-Podgórze	17,5%	19,2%	11,8%	11,8%	16,7%	4,8%	14,8%	14%
SR Kraków-Śródmieście	25,0%	21,0%	19,6%	6,2%	8,3%	3,8%	0,0%	12%
SR Lublin-Zachód		36,4%	31,9%	0,0%	14,3%	0,0%	10,3%	20%
SR Łódź-Śródmieście				37,5%			0,0%	6%
SR Olsztyn	26,6%	9,3%	11,6%		20,8%		7,8%	15%
SR Poznań-Grunwald	24,4%						0,0%	23%
SR Poznań-Nowe Miasto	23,5%					0,0%	0,0%	24%
SR Poznań-Stare Miasto	1,0%						50,0%	3%
SR Szczecin-Centrum	14,5%	12,5%	6,3%					12%
SR Toruń	41,6%	10,8%	24,8%	14,3%			29,8%	24%
SR Warszawa (dla m. stoł.)	8,0%	18,4%	40,0%	5,6%	8,3%		5,9%	13%
SR Warszawa Praga-Południe	19,1%	16,7%	22,7%	23,1%		3,4%		17%
SR Warszawa Praga-Północ	14,6%			60,0%				21%
SR Warszawa-Śródmieście	21,7%	13,8%	15,4%	3,7%	5,1%	5,9%	16,1%	10%
SR Wrocław-Krzyki			4,2%	21,4%	7,5%			11%
SR Wrocław-Śródmieście			30,0%	35,7%	12,2%		14,3%	20%
Średnia z próby:	21,7%	13,8%	16,1%	13,6%	11,2%	8,2%	8,7%	12%

Tabela 7: Jeśli posiedzenie rozpoczęło się niepunktualnie, to czy ktoś wyjaśnił lub przeprosił za opóźnienie?

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	łącznie
SO Białystok		10,7%	21,0%	26,0%	29,8%	71,4%		17%
SO Gdańsk		9,7%			34,4%	5,3%		19%
SO Katowice		15,0%	34,3%	26,9%	18,2%	17,0%	45,9%	30%
SO Kraków	13,0%	27,0%	13,0%	25,0%	25,6%	19,1%	24,8%	21%
SO Lublin			31,6%	36,8%	37,5%		0,0%	27%
SO Łódź			8,6%	5,0%	10,5%	25,4%	24,5%	18%
SO Olsztyn	2,0%	31,2%	27,9%	13,3%	30,0%	46,2%	20,0%	25%
SO Opole	28,6%	41,2%			57,1%	36,4%	7,7%	41%
SO Poznań	16,0%				17,6%	16,7%	25,0%	19%
SO Toruń	25,0%	5,9%	20,0%	37,0%	52,9%	20,0%	80,0%	37%
SO Warszawa	20,0%	30,0%	20,0%	20,7%	26,0%	19,0%	26,6%	23%
SO Wrocław			32,4%	25,6%	15,3%		36,8%	24%
SR Białystok		18,2%	5,6%	15,0%	22,0%	11,8%	26,3%	17%
SR Bydgoszcz	9,0%		20,0%					18%
SR Katowice-Zachód			42,4%	40,0%	30,8%	25,0%	48,6%	37%
SR Kielce		42,3%		18,2%				19%
SR Kraków-Krowodrza	13,2%	26,0%	8,8%	15,2%	15,2%	12,3%	18,5%	16%
SR Kraków-Nowa Huta	6,0%	15,0%	5,0%	32,0%	41,1%	22,2%	25,8%	26%
SR Kraków-Podgórze	9,8%	20,5%	22,0%	15,9%	16,9%	17,0%	10,2%	16%
SR Kraków-Śródmieście	7,5%	17,2%	9,0%	23,0%	25,6%	17,1%	31,1%	18%
SR Lublin-Zachód		14,0%	8,0%	20,0%	5,9%	22,2%	10,5%	11%
SR Łódź-Śródmieście				30,8%			22,7%	22%
SR Olsztyn	14,8%	33,0%	24,0%		30,0%		6,8%	25%
SR Poznań-Grunwald	9,8%						7,7%	9%
SR Poznań-Nowe Miasto	9,3%					17,9%	9,1%	11%
SR Poznań-Stare Miasto	15,0%						44,4%	20%
SR Szczecin-Centrum	40,0%	15,8%	25,0%					33%
SR Toruń	27,0%	20,5%	14,0%	21,1%			14,9%	20%
SR Warszawa (dla m. stoł.)	24,0%	32,0%	14,0%	25,0%	25,0%		7,4%	22%
SR Warszawa Praga-Południe	28,0%	8,0%	5,0%	24,0%		37,5%		22%
SR Warszawa Praga-Północ	35,7%			4,3%				22%
SR Warszawa-Śródmieście	6,7%	18,2%	14,7%	13,8%	36,0%	11,5%	17,1%	18%
SR Wrocław-Krzyki			3,1%	0,0%	31,0%			17%
SR Wrocław-Śródmieście			11,1%	13,8%	20,0%		14,3%	17%
Średnia z próby:	17,2%	21,5%	17,6%	21,1%	27,3%	23,5%	23,3%	21%

Tabela 8: Czy sędzia dał równe warunki stronom?

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Łącznie
SO Białystok		97,8%	100,0%	99,0%	98,4%	95,0%		98,2%
SO Gdańsk		97,4%			98,5%	95,2%		96,8%
SO Katowice		100,0%	99,5%	100,0%	95,7%	95,1%	100,0%	99,0%
SO Kraków	98,8%	99,2%	96,8%	98,1%	98,4%	99,4%	98,4%	98,5%
SO Lublin			97,6%	97,8%	100,0%		100,0%	98,3%
SO Łódź			96,3%	97,0%	99,2%	98,8%	99,6%	99,0%
SO Olsztyn	100,0%	96,0%	98,1%	100,0%	98,1%	100,0%	100,0%	98,4%
SO Opole	100,0%	100,0%			100,0%	95,8%	100,0%	97,8%
SO Poznań	98,6%				100,0%	100,0%	88,9%	97,8%
SO Toruń	100,0%	100,0%	100,0%	94,4%	95,0%	96,9%	100,0%	98,6%
SO Warszawa	100,0%	99,0%	97,5%	98,2%	97,0%	98,8%	97,8%	97,9%
SO Wrocław			95,5%	100,0%	100,0%		100,0%	98,3%
SR Białystok		91,0%	100,0%	98,8%	97,5%	100,0%	100,0%	98,6%
SR Bydgoszcz	100,0%		100,0%					98,7%
SR Katowice-Zachód			100,0%	92,7%	100,0%	97,4%	100,0%	98,0%
SR Kielce		99,0%		100,0%				98,5%
SR Kraków-Krowodrza	99,4%	99,3%	97,5%	97,3%	97,8%	98,4%	96,7%	98,2%
SR Kraków-Nowa Huta	97,8%	99,0%	97,3%	99,1%	99,4%	99,1%	92,9%	98,2%
SR Kraków-Podgórze	95,6%	95,0%	99,2%	100,0%	97,0%	98,3%	98,0%	97,7%
SR Kraków-Śródmieście	96,3%	100,0%	98,5%	99,0%	100,0%	98,3%	98,6%	99,0%
SR Lublin-Zachód		90,0%	97,1%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	98,7%
SR Łódź-Śródmieście				100,0%			100,0%	100,0%
SR Olsztyn	99,7%	98,0%	100,0%		95,8%		96,7%	99,1%
SR Poznań-Grunwald	97,6%						97,5%	97,7%
SR Poznań-Nowe Miasto	100,0%					100,0%	97,3%	96,9%
SR Poznań-Stare Miasto	95,4%						100,0%	96,4%
SR Szczecin-Centrum	97,6%	99,0%	93,5%					98,0%
SR Toruń	99,6%	98,7%	100,0%	100,0%			99,2%	99,0%
SR Warszawa (dla m. stoł.)	97,8%	100,0%	100,0%	98,0%	96,7%		95,8%	97,7%
SR Warszawa Praga-Południe	96,4%	96,0%	97,9%	100,0%		96,2%		97,1%
SR Warszawa Praga-Północ	100,0%			96,2%				97,0%
SR Warszawa-Śródmieście	100,0%	98,0%	97,4%	97,7%	96,6%	97,4%	96,7%	96,7%
SR Wrocław-Krzyki			100,0%	93,8%	100,0%			99,0%
SR Wrocław-Śródmieście			96,2%	100,0%	98,8%		94,1%	98,2%
Średnia z próby:	98,6%	97,7%	98,2%	98,3%	98,3%	98,0%	98,0%	98,4%

Tabela 9: Czy sędzia proponował mediację lub była ona wspominana?

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Łącznie
SO Białystok			0,0%	4,5%	7,4%	0,0%		4,8%
SO Gdańsk					13,8%	4,8%		10,8%
SO Katowice			3,0%	4,2%	20,9%	5,6%	14,3%	8,6%
SO Kraków			6,5%	3,3%	10,3%	5,3%	14,9%	8,4%
SO Lublin			8,8%	4,2%	5,9%		0,0%	4,6%
SO Łódź			15,6%	15,4%	7,4%	18,0%	7,2%	9,0%
SO Olsztyn			6,7%	0,0%	13,8%	18,9%	2,5%	7,6%
SO Opole					0,0%	0,0%	15,8%	4,9%
SO Poznań					12,5%	14,3%	3,3%	8,1%
SO Toruń			14,9%	18,2%	0,0%	0,0%	0,0%	10,4%
SO Warszawa			11,4%	3,9%	12,9%	7,9%	17,7%	10,5%
SO Wrocław			5,5%	11,1%	17,8%		0,0%	11,6%
SR Białystok			14,1%	8,4%	4,5%	13,9%	0,0%	8,1%
SR Bydgoszcz			3,4%					5,3%
SR Katowice-Zachód			8,3%	9,4%	26,1%	13,2%	6,5%	12,2%
SR Kielce				5,3%				1,5%
SR Kraków-Krowodrza			4,3%	12,1%	5,2%	10,2%	25,7%	10,9%
SR Kraków-Nowa Huta			15,2%	3,6%	11,9%	10,8%	15,4%	11,0%
SR Kraków-Podgórze			20,7%	9,6%	9,7%	11,5%	10,5%	11,7%
SR Kraków-Śródmieście			7,3%	8,3%	10,8%	18,4%	21,6%	11,6%
SR Lublin-Zachód			6,3%	15,0%	29,2%	7,1%	17,5%	14,5%
SR Łódź-Śródmieście				5,9%			3,1%	3,6%
SR Olsztyn			7,0%		10,2%		3,0%	6,3%
SR Poznań-Grunwald							28,1%	27,0%
SR Poznań-Nowe Miasto						23,1%	14,7%	19,3%
SR Poznań-Stare Miasto							16,7%	20,0%
SR Szczecin-Centrum			5,9%					3,7%
SR Toruń			17,8%	12,6%			7,9%	14,1%
SR Warszawa (dla m. stoł.)			16,7%	6,3%	9,1%		8,1%	7,7%
SR Warszawa Praga-Południe			8,3%	14,0%		8,8%		10,9%
SR Warszawa Praga-Północ				7,1%				7,6%
SR Warszawa-Śródmieście			23,5%	28,1%	1,3%	21,4%	15,0%	14,5%
SR Wrocław-Krzyki			0,0%	0,0%	0,0%			0,0%
SR Wrocław-Śródmieście			0,0%	7,0%	12,2%		11,1%	10,6%
Średnia z próby:			9,2%	8,7%	10,5%	10,7%	10,8%	9,6%

Tabela 10: Średnia długość opóźnienia rozprawy w minutach.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	łącznie
SO Białystok		16	18	18	12	15		16
SO Gdańsk		21			20	16		18
SO Katowice		17	17	16	20	15	24	17
SO Kraków	17	25	21	21	17	10	17	19
SO Lublin		15	16	28	19		13	19
SO Łódź			18	18	13	17	14	15
SO Olsztyn	21	15	22	17	16	15	18	17
SO Opole	16	11			13	10	12	12
SO Poznań	13				17	17	18	15
SO Toruń	19	14	14	17	19	10	26	18
SO Warszawa	25	24	21	18	19	17	17	19
SO Wrocław			21	12	12		9	15
SR Białystok		17	13	13	16	15	13	14
SR Bydgoszcz	14		11					13
SR Katowice-Zachód			15	15	12	10	10	12
SR Kielce		31		8				20
SR Kraków-Krowodrza	14	14	16	15	13	10	16	14
SR Kraków-Nowa Huta	14	15	11	14	15	15	12	14
SR Kraków-Podgórze	11	12	14	14	11	13	11	12
SR Kraków-Śródmieście	14	15	14	19	17	11	19	15
SR Lublin-Zachód		20	17	24	11	10	15	17
SR Łódź-Śródmieście				18			19	18
SR Olsztyn	11	17	10		16		12	14
SR Poznań-Grunwald	14						8	13
SR Poznań-Nowe Miasto	15					12	10	13
SR Poznań-Stare Miasto	13						9	13
SR Szczecin-Centrum	21	17	16					19
SR Toruń	16	13	12	9			13	13
SR Warszawa (dla m. stoł.)	13	21	18	22	14		14	18
SR Warszawa Praga-Południe	21	21	19	17		22		19
SR Warszawa Praga-Północ	29			10				18
SR Warszawa-Śródmieście	14	19	22	9	21	27	21	19
SR Wrocław-Krzyki			13	12	9			12
SR Wrocław-Śródmieście			12	12	12		10	12
Średnia z próby:	16,4	17,7	16,0	15,8	15,2	14,2	14,7	15

ABOUT COURT WATCH POLAND FOUNDATION

Court Watch Poland Foundation is a non-for-profit watchdog organization established in 2010 in Torun, Poland, to promote and coordinate citizen monitoring of trial courts in Poland.

WHAT IS COURT WATCH?

Court watch is a citizen movement consisting of the exercise of social control over the way courts and the system of justice fulfill their duties. It is especially popular in English-speaking countries such as USA and Canada. The goal of the movement is to improve the quality of civic service provided in democratic countries by the courts. This is to be achieved mainly by promoting and organizing ordinary citizens monitoring their local courts by attending court sessions as public.

WHAT ARE OUR GOALS?

- promoting knowledge about the way the justice system works;
- promoting civic attitudes towards the justice system;
- improving the performance of the Polish system of justice, and especially – the experience of procedural justice in the Polish court system.

HOW DO WE WANT TO ACHIEVE OUR GOALS?

- by promoting and organizing citizen court monitoring;

- by maintaining a website on citizen rights and duties of the court towards the parties as well as public in general;
- by training volunteers in the way Polish system of justice works, and in our methods of court monitoring;
- by publishing reports, opinion articles and recommendations pertaining to the functioning of the justice system in Poland;
- by carrying out and supporting special research projects, e.g. by scholars sharing our aims/concerns/methods.

HOW DO WE MONITOR?

Our main form of activity is citizen court monitoring. Citizen court monitoring consists of citizens participating in court hearings as members of the public. They do not represent either party, but look at the way a hearing proceeds, with special attention to the performance of the court (the judges and court employees), and to the extent the rights of the parties in front of the court are being safeguarded.

Court Watch Poland Foundation recruits and trains those who would like to systematically watch court hearings. During the training, future monitors are introduced to the court system in Poland, basic rights and duties in front of the court, as well as details of court watch method. Observers are equipped with simple observation forms, which help systematize the observation and direct attention to crucial issues. Data from these forms is then entered by the observers into our online database, and then analyzed. Based on these observations, our yearly national report is prepared and published, as well as a number of more detailed, local reports.

DANE KONTAKTOWE / CONTACT DETAILS

Adres / Address:

Fundacja Court Watch Polska
ul. Moniuszki 5/8
87-100 Toruń
POLAND
www.courtwatch.pl

Kontakt / Contact details:

Bartosz Pilitowski
Prezes zarządu / President of the Board
tel. +48.608.084.086
e-mail: b.pilitowski@courtwatch.pl

Fundacja jest organizacją non-profit. Swoje działania finansuje z darowizn i grantów. Wesprzyj działania Fundacji, wpłacając darowiznę na cele statutowe na konto:

Alior Bank 61-2490-0005-0000-4500-2357-9689

lub na stronie: www.courtwatch.pl/wesprzyj/

Fundacja prowadzi działalność pożytku publicznego, dlatego darowizny na jej rzecz można odpisywać od dochodu do opodatkowania, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Znaczący wzrost obserwacji, gdy zdaniem wolontariusza sędzia zachował się w sposób niekulturalny lub agresywny, oraz pogłębianie się problemu niepunktualności, to największe tegoroczne rozczarowanie. W obliczu – wydawać by się mogło – powszechnego wśród sędziów zwiększenia świadomości, że relacje z obywatelami będą decydować o przyszłości niezależności władzy sądowniczej – takie pogorszenie wskaźników traktowania obywateli w sądach wręcz zaskakuje.

Cieszy natomiast ciągły spadek obserwacji obecności prokuratora w sali poza czasem rozprawy. Ten budzący złe skojarzenia zwyczaj zdarza się naszym wolontariuszom obserwować 2,5-krotnie, a w niektórych sądach nawet 4-krotnie rzadziej niż miało to miejsce na początku monitoringu. Wśród sędziów są zarówno osoby dbające o pełne szacunku traktowanie stron, jak i takie, które skutecznie psują wizerunek wymiaru sprawiedliwości. Są tacy, u których ponad 90% rozpraw jest punktualnych, którzy w przypadku opóźnienia przeproszają, a którym zachowania odbierane jako niewłaściwe w zasadzie się nie zdarzają. Są też tacy, u których punktualne rozpoczęcie rozprawy zdarzało się w mniej niż 10% przypadków, za to zachowania agresywne lub niekulturalne nawet 2-3 razy częściej niż średnio. Szacujemy, że z niewłaściwym traktowaniem na sali rozpraw styka się rocznie nawet kilkadziesiąt tysięcy osób.

Wyzwaniem dla środowiska sędziowskiego jest więc zadbanie o to, aby wysiłek najlepszych nie szedł na marne, aby byli oni stawiani za wzór dla kolejnych pokoleń prawników. Najwyższy czas, aby osoby, które nie traktują stron, świadków i pełnomocników z szacunkiem zmieniły styl pracy i przestały trwonić, budowany z wysiłkiem przez innych, kapitał społecznego zaufania do sądów. Dzisiaj i w przyszłości jest on bardzo potrzebny.

Fundacja
Court Watch Polska

ISBN 978-83-948151-2-7

9 788394 815127 >